

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXXIV. Č. 3 SEPTEMBER - DECEMBER 2025 NEPREDAJNÉ

MUŽ, KTORÝ RIZKOVAL VŠETKO PRE KRAJINU
INTERVIEW :24
CNA: DOHODA MEDZI KÓREOU A USA O JADROVÝCH PONORKÁCH VYVOLÁ JADROVÝ DOMING

OBSAH

EDITORIÁL

<i>Monika Nagyová</i>	Archívna prax medzi historickou skúsenosťou a technologickým pokrokom	/04
-----------------------	---	-----

OZNAMY

	XXVIII. archívne dni v SR v Košiciach	/05
--	---------------------------------------	-----

VÝBOR(N)OVINY

<i>Jana Gubášová Baherníková</i>	Zápisnica z online zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 10. 9. 2025	/06
<i>Jana Gubášová Baherníková</i>	Zápisnica z online zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 8. 10. 2025	/07
<i>Jana Gubášová Baherníková</i>	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 7. 11. 2025 v Bratislave	/07

NOVINKY Z ICA

<i>Adriána Klincová</i>	Kongres ICA 2025 v Barcelone	/09
-------------------------	------------------------------	-----

DISKUSIA

<i>Mária Feješová</i>	Historický seriál o Jánovi Huňadym – kokteíl pravdy a fikcie, dochutený sexom a násilím	/11
-----------------------	---	-----

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

<i>Zdenko Ťažký</i>	Deň otvorených dverí 2025 v Štátnom archíve v Trnave	/13
<i>Peter Keresteš</i>	VI. ročník behu Archívna desiatka 2025	/14
<i>Jozef Meliš</i>	92. nemecká archívna konferencia (Deutscher Archivtag)	/17
<i>Valéria Solčaniiová</i>	Oslobodenie Slovenska 1945 – spomienka cez archívne dokumenty	/20
<i>Zdenko Ťažký</i>	O Trnave pod vežou 2025: prednáškový cyklus v Štátnom archíve v Trnave	/21
<i>Peter Brinza</i>	Jeseň v Štátnom archíve v Trenčíne: návšteva kolegov i edukačná činnosť pre žiakov	/22
<i>– Martina Bobalíková</i>	Skalický archív otvoril svoje brány pre verejnosť	/23
<i>Terézia Májková</i>	Od kolísky po hrob. O živote a smrti k 130. výročiu zoštátnenia matrík. Vernisáž výstavy v Štátnom archíve v Trnave	/25
<i>Diana Vašková</i>	Od kolísky po hrob. O živote a smrti k 130. výročiu zoštátnenia matrík. Odborná konferencia v prednáškovvej sále Kreatívneho centra v Trnave	/26
<i>Klaudia Bugyinszká</i>	Konferencia a výstava na tému druhej svetovej vojny v Šali	/27
<i>Judita Szekeresová Kováčsová</i>	Medzinárodná konferencia v Níredháze Rok 1945 – nádej a skutočnosť	/29
<i>Alena Bolfová</i>	Tvoríme v Štátnom archíve v Banskej Bystrici	/30
<i>Martina Skachová</i>	Deň otvorených dverí v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine	/32
<i>Ivana Červenková</i>	Ochrana archívnych dokumentov v praxi (správa zo seminára)	/37

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE, ANOTÁCIE

Nina Görcsová	BESEDIČ, Martin. Pečate bratislavských cechov	/39
Ján Korekáč	RAGAČ, Radoslav. Erbovník donátorov. Loretánska kaplnka bratislavského františkánskeho konventu	/40
Marián Babirát	SLEPČAN, Peter (ed.). Kapitulska od minulosti po budúcnosť	/41
Jana Žumárová	MADURA, Pavol a kol. Pamäť národa. Matica slovenská v dejinách a obrazoch 1863 – 2023	/43
Jakub Roháč	HRIVŇÁK, Štefan (ed.). Ovídius Faust. Legenda alebo mýtus?	/46

NAŠI JUBILANTI

Mária Fedorčáková	Životné jubileum Jozefa Petroviča	/49
-------------------	-----------------------------------	-----

SPOMÍNAME

Daniela Pellová	Za pani Zuzanou Ščamburovou	/52
-----------------	-----------------------------	-----

FÓRUM ARCHIVÁROV

2025, roč. XXXIV, č. 3
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka: Mária Feješová

Redakčná rada:
Adriána Klincová, Jozef Meliš, Monika Nagyová

Jazyková korektúra: Mária Feješová, Jozef Meliš

Grafická úprava: Bronislava Porubská

Texty: © Marián Babirát, Jana Gubášová Baherníková, Martina Bobalíková, Alena Bolfová, Peter Brindza, Klaudia Bugyinszká, Ivana Červenková, Mária Fedorčáková, Mária Feješová, Nina Görcsová, Peter Keresteš, Adriána Klincová, Ján Korekáč, Terézia Májková, Jozef Meliš, Monika Nagyová, Daniela Pellová, Jakub Roháč, Martina Škachová, Judita Szekeresová Kováčsová, Valéria Solčániová, Zdenko Ťažký, Diana Vašková, Jana Žumárová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné.
Povolilo: Ministerstvo kultúry SR 1 472/96.
Evidenčné číslo v zozname elektronických periodických publikácií Ministerstva kultúry SR: EV 71/23/EPP.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií
len so súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke:
Koláž fotografií z rôznych podujatí a aktivít členov a výboru SSA v roku 2025. Marcela Domenová v septembri 2025 na archívnych dňoch vo Varšave (PL), Lenka Bernátová a Marta Švolíková v máji 2025 na archívnych dňoch v Hradci Králové (ČR), pohľad na rokovaciu sálu archívnych dní v Hradci Králové, vystúpenie Františka Chudjáka a Marty Švolíkovej pre STV-R a TV Markíza v novembri a decembri 2025, zábery zo seminára o Františkovi Sedlákovi v novembri 2025 v Bratislave, na jednom z nich organizátori seminára a dcérami F. Sedláka, výtlačky zborníka SSA 2023, vydaného v novembri 2025, zasadanie zahraničných účastníkov nemeckej archívnej konferencie v októbri 2025 vo Fulde (DE), Deň otvorených dverí v Slovenskom banskom archíve v Banskej Štiavnici s účasťou J. Meliša ako zástupcu SSA v septembri 2025.
Zdroj/foto: Archív M. Domenovej, L. Bernátová, R. G. Mareta, I. Červenková, J. G. Baherníková, J. Meliš, SNA, špecializované pracovisko Slovenský bankský archív v Banskej Štiavnici.

EDITORIÁL

Archívna prax medzi historickou skúsenosťou a technologickým pokrokom

S príchodom jesene a zimy sa človek, prirodzene, viac obzerá späť a premýšľa nad tým, čo mu rok priniesol. Už 30 rokov pôsobím v archívnictve, konkrétne v Štátnom archíve v Banskej Bystrici, a stále tu zažívam momenty, ktoré mi nedovolia prepadnúť letargii, ku ktorej má človek časom a vekom bližšie. Keďže sa venujem najmä spracovávaniu archívnych fondov, je to problematika, ktorá je mi najbližšia. Pri spracovávaní totiž – chtiac či nechtiac – nadviažete s pôvodcom archívneho fondu istý vzťah. Dostane sa vám pod kožu. Pôvodca je totiž ten, kto to všetko „spôsobil“ – v čase živej registratúry, aj neskôr, keď sa snažíme jeho dokumentom porozumieť a spracovať ich čo najlepšie a najcitlivejšie. Tento vzťah je ešte intenzívnejší, keď sa predmetom vášho záujmu stáva archívny fond jedného z predchodcov nášho archívu. Hovorím o Oblastnej pobočke Pôdohospodárskeho archívu v Rimavskej Sobote, ktorá pôsobila v období rokov 1948 – 1955. V období politických zmien, konfiškácií a povojnových otrasov vykonávali jej pracovníci Ing. Tibor Blatný a Helena Hložeková komplexnú odbornú archívnu činnosť a výskum v oblasti dejín pôdohospodárstva a lesného hospodárstva. Mali k dispozícii minimum: nedostatočné vybavenie a komplikované cestovanie na prieskumy do zničených panstiev a majetkov. To všetko z písomností prehovára dodnes a pri spracovaní sa nedá ubrániť porovnaniam so súčasnosťou.

Ale nezostávajme v minulosti! Štátny archív v Banskej Bystrici dostal ponuku zapojiť sa do projektu APVV DIGINARCH-AI: *Digitalizácia a inteligentná obsahová analýza historických dokumentov pre odbornú archívnu činnosť a historickú vedu*, ktorý umožní moderné digitálne sprístupnenie archívnych fondov pomocou nástrojov umelej inteligencie. Aplikovaný výskum prebieha na fon-

de Oblastná osídľovacia úradovňa a Fond národnej obnovy v Rimavskej Sobote (1946 – 1950). Tento fond vypovedá o realizácii výmeny obyvateľstva na základe československo-maďarskej dohody z februára 1946. Keďže presídlenie sa týkalo nielen pohybu obyvateľstva, ale aj majetkovoprávneho vyrovnania a konfiškácií nepriateľského majetku, do procesu vstupovali viaceré poverenictva: vnútra, financií, pôdohospodárstva, zdravotníctva, sociálnej starostlivosti, spravodlivosti a ďalšie. A, samozrejme, samotní presídlenci – Slováci, Maďari, Česi i Rumuni. Toto všetko sa odráža aj na písomnostiach a opäť vás to nenechá ľahostajnými. Štruktúra fondu je zložitá, dokumenty sú plné rôznych evidencií, výkazov a štatistík na rôznych formátoch papiera – miestami je to až živelné.

Aktuálne prebieha prvá fáza projektu: príprava dokumentov na digitalizáciu. Kontrolujeme uloženie spisov, výmenu obalov, odstraňujeme kovové súčasti, jednoznačne označujeme škatule a spisy. Zo štátnych archívov v Banskej Bystrici a Košiciach bude vytvorených okolo 300 000 digitalizátov. Na automatizáciu identifikátorov budú škatule vybavené čiarovými kódmi. Ich definícia musí byť jednoznačná, jedinečná, logická a technicky kompatibilná – aj toto je pre nás výzvou.

Je fascinujúce sledovať, ako sa naše tradičné archívne postupy stretávajú s novými metódami digitalizácie, workflow a IT procesmi – často v podmienkach, kde nemáme Wi-Fi, high-tech vybavenie, len USB kľúče, kopírku kdesi na chodbe a rýchle nohy. Ale o to viac si uvedomujem, aké dôležité je učiť sa, prijímať nové a neprestávať hľadať zmysel v našej práci.

Po tridsiatich rokoch v archívnictve viem, že stále je čo objavovať. A ak pri koncoročnej bilancii vyjde, že to má zmysel, že sa oplatí vytrvať, že nás táto práca naplňa a posúva – je to vzácne potvrdenie.

Prajem všetkým kolegom archivárom, aby im rok, ktorý prišiel, priniesol radosť z práce, zvedavosť, spolupatričnosť a nové výzvy, ktoré stoja za to.

Monika Nagyová, Štátny archív v Banskej Bystrici

Božská prirodzenosť stvorila pole,
ľudský um vystaval mestá.

Marcus Terentius Varro Reatinus

XXVIII. archívne dni v SR

MESTO A JEHO SPRÁVA archív, fondy a inštitúcie od stredoveku po súčasnosť

Mestá ako centrá správy, kultúry a pamäti, historický vývoj mestských štruktúr, vznik a vývoj mestských archívov, pôsobenie mestských archivárov a iných úradníkov, sprístupňovanie archívnych fondov magistrátov.

- spracovanie a digitalizácia fondov miest a mestských archívov,
- verejnosprávny vývoj miest z pohľadu archontológie,
- dejiny podnikových archívov a archívov organizácií a inštitúcií pôsobiacich v mestskom prostredí,
- aktuálne výzvy mestských či firemných archívov, najmä v oblasti správy registratúry a elektronických dokumentov.

KOŠICE

27. – 29. mája 2026

PRIHLÁŠKA ✨

Spoločnosť slovenských archivárov
Mesto Košice – Archív mesta Košice
Spoločenskovedný ústav CSPV SAV, v. v. i. Košice
Východoslovenská galéria
Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach
Dejepisný spolok v Košiciach
Sekcia archívnictva a pomocných vied historických
Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA Z ONLINE ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 10. SEPTEMBRA 2025

Program:

1. Edičná činnosť SSA
 - a. Fórum archivárov
 - b. Archívny almanach
 - c. Zborník SSA 2023
 - d. Zborník SSA 2024
2. Podujatia
 - a. Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva – František Sedlák 2024
 - b. Archívne dni 2025
3. Web archivari.sk
4. Rôzne

Fórum archivárov je hotové. V najbližších dňoch bude publikované už na novej webstránke archivari.sk.

Archívny almanach: Nebola podaná správa.

Zborník SSA 2023: Už je takmer celý zalomený. Vychádza na cca 320 strán a obsahuje veľa obrázkov. Obálka bude zrejme iná ako posledné zborníky, ale musí z nej byť jasné, že je to zborník SSA. Predbežná kalkulácia na 150 ks je 1 300 € za farebnú tlač a približne 250 € za grafickú úpravu. V októbri 2025 má byť zborník hotový.

Zborník SSA 2024: Je hotová približne tretina príspevkov a píše sa úvodník. Do konca roka pravdepodobne zborník vydaný nebude.

Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva – František Sedlák 2024: Riaditeľka odboru archívov a registratúr MV SR zvolala na ten istý deň, ako je seminár, poradu riaditeľov štátnych archívov v Liptovskom Mikuláši. Účasť týchto archivárov teda nemôžeme očakávať.

Archívne dni 2025: Konferenčné priestory Východoslovenskej galérie sú na termín 27. – 28. máj 2026 rezervované. Tiež prenájom druhej miestnosti v tejto budove, ktorá patrí pod Knižnicu Jána Bocatia – tzv. Prezidentská knižnica je dohodnutá. Bývalý prezident R. Šuster s jej využitím na naše podujatie ústne súhlasil. Zároveň prisľúbil prevziať spolu s primátorom Košíc záštitu nad podujatím. Rezervovaná je aj spoločenská sála v Hoteli Akadémia na večeru (spravuje ju Hotelová akadémia).

Kapacita je 100 miest + 2 salóniky po 20 miest. M. Tunega má už dohodnuté aj kultúrne vystúpenia na otvorenie konferencie a aj počas večere. Výdavky na pobyt zahraničných hostí (cca 10 ľudí) hradí SSA. Je potrebné im zabezpečiť ubytovanie a program/exkurzie s výkladom v angličtine alebo inom vhodnom cudzom jazyku. Termín na prihlasovanie príspevkov po zverejnení výzvy bude do konca januára 2026.

Web archivari.sk: M. Orosová rozposlala všetkým členom výboru a revíznej komisie SSA nový web SSA na pripomienkovanie. Pripomienky zaslané e-mailom aj prednesené na zasadnutí budú postúpené webdizajnerke. Prvá etapa webu (základné informácie, o nás, členstvo, publikácie – najnovšie) by týmto bola hotová a bude čo najskôr zverejnená pre verejnosť. Nasledovať bude ďalšia etapa – staršie publikácie, podujatia tak, aby prihláška a informácie o AD 2026 boli už na tejto stránke prístupné.

Rôzne: SSA bola doručená jedna žiadosť o prijatie za člena. Žiadosť bola jednomyselne schválená. Z asignácie 2 %, resp. 3 % dane z príjmov získala SSA viac ako 1 000 €.

SSA na nemeckých archívnych dňoch vo Fulde bude zastupovať J. Meliš, na rakúskych archívnych dňoch vo Viedni J. Šedivý.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*

Overila: *Martina Orosová*

ZÁPISNICA Z ONLINE ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 8. OKTÓBRA 2025

Program:

1. Edičná činnosť SSA
 - a. Fórum archivárov
 - b. Archívny almanach
 - c. Zborník SSA 2023
 - d. Zborník SSA 2024
2. Podujatia
 - a. Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva X. Storočnica archivára a historika Františka Sedláka
 - b. Archívne dni 2026
3. Web archivari.sk
4. Rôzne

Fórum archivárov: Do najbližšieho čísla by mala ísť už predbežná informácia o pripravovaných voľbách výboru a revíznej komisie SSA a možnosti kandidovať. Bolo by dobré pripraviť k tomu nejakú zaujímavú kampaň.

Archívny almanach: Redakčná rada navrhla uvažovať o možnosti vydávania Archívneho almanachu 2x ročne a následne sa snažiť dostať ho do citačných databáz. Mohli by sa v ňom taktiež pravidelne publikovať najlepšie študentské záverečné práce.

Zborník SSA 2023 je v tlači.

Zborník SSA 2024: Správa nebola predložená.

Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva X. Storočnica archivára a historika Františka Sedláka: I. Červenková informovala o stave priprav. Priestory sú zabezpečené a prídu vypomôcť aj študenti katedry.

Archívne dni 2025: M. Orosová minulý piatok navštívila Košice a spolu s kolegami z Archívu mesta Košice si prešli priestory na konferenciu.

Web archivari.sk: M. Orosová postupne pridáva podklady pre webdizajnerku. Nasleduje podstránka „Podujatia“ a do časti „Výbor“ budú postupne pridaní aj členovia bývalých výborov.

Rôzne: M. Orosová informovala o stave vyúčtovania dotácie z programu Kultminor (Zborník M. Jeršová Opočenská) – vyplatenie grafičky a tlačiarne. Vyúčtovanie je potrebné predložiť do konca januára 2026. Ešte musíme doložiť propagáciu (prezentácia na seminári o F. Sedlákovi, sociálne siete, web, Fórum archivárov atď.).

Na Dni otvorených dverí Slovenského banského archívu v Banskej Štiavnici sa zúčastnil J. Meliš. Spolu s riaditeľom SNA ho za SSA aj otvorili.

Bývala predsedníčka SSA Z. Kollárová zaslala M. Orosovej e-mail, v ktorom sa „dôrazne ohradila proti vytesňovaniu svojho mena a činnosti v SSA v rokoch 2006 – 2010 ako predsedníčky a aj ako 20-ročnej členky výboru“ a požiadala o prečítanie listu na zasadnutí výboru SSA. K obsahu e-mailu: Z. Kollárová pravdepodobne reagovala na podstránku o histórii SSA, ktorá bola zámerne pripravovaná v stručnej, graficky pútavej forme. Určite nebolo cieľom vytesňovať kohokoľvek činnosť, všetky hlavné aktivity počas volebného obdobia Z. Kollárovej sú v histórii SSA heslovite uvedené. Pre lepšiu prehľadnosť požiadame o úpravu vizuálu histórie po jednotlivých volebných obdobiach výboru, ale zostane aj naďalej iba v stručnej podobe. Pre záujemcov o viac informácií pripojíme odkazy na publikované obsiahle zhodnotenia činnosti SSA v Biografickom slovníku slovenských archivárov, Zborníku SSA, príp. inde. Zároveň jednotlivé staršie aktivity budú postupne podrobne dopĺňané na jednotlivých podstránkach, venovaných napr. publikačnej činnosti alebo podujatiam.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*

Overila: *Martina Orosová*

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 7. NOVEMBRA 2025 V BRATISLAVE

Program:

1. Edičná činnosť SSA
 - a. Fórum archivárov
 - b. Archívny almanach
 - c. Zborník SSA 2023
 - d. Zborník SSA 2024
2. Podujatia
 - a. Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva – Storočnica archivára a historika Františka Sedláka
 - b. Archívne dni 2026
3. Web archivari.sk
4. Rôzne

Fórum archivárov má novú členku redakčnej rady Moniku Nagyovú. Do editoriálu alebo ako diskusný príspevok by chceli uviesť problematiku umelej inteligencie v archívnictve.

Archívny almanach: Ku koncu roku končí funkčné obdobie členov redakčnej rady. Termín uzávierky ročníka 2025 bol 30. október. Viacerí autori prisľúbili zaslať článok na publikovanie, ale ešte ho nedodali. Redakcia však nemôže už veľmi dlho čakať, ak ho chceme mať vytlačený do AD 2026. J. Meliš pri tejto téme informoval aj o skúsenostiach iných archívnych spoločností, ktoré prezentovali napr. na nemeckých archívnych dňoch – prestávajú vydávať publikácie, pretože autori nie sú motivovaní a ľudia zároveň prestávajú čítať. Viac sa zameriavajú na organizovanie workshopov, tvorbu vzdelávacích videí, spoluprácu s rôznymi odborníkmi. Obsah je online, je spoplatnený, členovia danej spoločnosti majú zľavu a je o takýto formát medzi nimi záujem.

Zborník SSA 2023: Je vytlačený a celý náklad (150 ks) je v Archíve SAV (J. Gubášová Baherníková).

Zborník SSA 2024: Po prestávke sa na zborníku opäť začalo pracovať.

Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva X. Storočnica archívára a historika Františka Sedláka: Priestory na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského sú zabezpečené. V miestnosti S 424 bude prebiehať seminár a v miestnosti S 427 bude prezentácia, občerstvenie, distribúcia publikácií a pod. V rámci seminára bude aj prezentácia najnovších publikácií z produkcie SSA. Krátke predstavenie pripraví editori.

Na seminár v roku 2026 ponúkol Mestský archív v Bratislave pripomenutie si nedežitej storočnice Vladimíra Horvátha.

Archívne dni 2026: Vo vydanom Fóre archívárov a aj osobitne e-mailom bola distribuovaná výzva na prihlasovanie príspevkov na AD 2026. Po uzávierke prihlášok prednášajúcich (január 2026) bude otvorený formulár na prihlasovanie účastníkov do konca apríla 2026.

M. Tunega: Budúci týždeň bude mestské zastupiteľstvo Košíc schvaľovať rozpočet na rok 2026, čiže aj o finančných požiadavkách na čiastočnú úhradu nákladov spojených s organizovaním AD. Rokuje aj s mestskými časťami, ktoré by mohli tiež prispieť. V hoteli je zatiaľ rezervovaných 30 postelí, v prípade záujmu by bolo možné počet rezervácií zvýšiť o ďalších 30. Je zabezpečený hudobný program na otvorenie, DJ na spoločenský večer a ako spestrenie živé hudobné vystúpenie.

Web archivari.sk: Najbližšie budeme pokračovať v podstránke venovanej podujatiam SSA – najprv aktuálnym a postupne aj starším.

Rôzne: V. Nováková informovala, že sa na ňu obrátil štátny tajomník Ministerstva vnútra SR so žiadosťou o odbornú konzultáciu v oblasti správy

registratúr kreujúcich sa Centier zdieľaných služieb (CZS). Urobila pre neho prezentáciu na príklade Šarišskej župy. Na spojených úradoch momentálne je veľmi nevyhovujúci stav v oblasti správy registratúry. V. Nováková plánuje podať návrh na Terminologickú komisiu na redefinovanie pojmu „archív“ a „archívny dokument“ do archívneho terminologického slovníka. Tým by sa daný terminus technicus musel implementovať aj právnych predpisov.

M. Orosová informovala o predložení konečného vyúčtovania dotácie z programu Kultminor.

M. Orosová pošle členom SSA výzvu na uhradenie členského za rok 2025. Veľa členov zvyklo platiť na archívnych dňoch, ktoré sa však v tomto roku neuskutočnili.

Zapísala: *Jana Gubášová Baherníková*

Overila: *Martina Orosová*

NOVINKY Z ICA

KONGRES ICA 2025 V BARCELONE

Kongres, trvajúci od 27. do 30. októbra, priniesol štyri dni intenzívneho programu plného zasadnutí, workshopov a diskusií o budúcnosti archívov a ich spoločenskej úlohe v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. Počas celého týždňa objavovali účastníci z celého sveta inovatívne postupy, delili sa o skúsenosti a oslavovali profesijné úspechy.

Prvý deň sa začal valným zhromaždením Európskej regionálnej pobočky ICA (EURBICA), počas ktorého prezident Cristian Anița poukázal na význam archívu ako kľúčového piliera spoločenskej pamäti či strategického nástroja pre budúcnosť. Na túto myšlienku nadviazala prezidentka ICA Josée Kirps, ktorá ďalej zvýraznila dôležitosť prepájania regionálnych a globálnych iniciatív. Paralelne prebiehali zasadnutia regionálnych pobočiek, odborných sekcií, expertných skupín a pracovných fór, ktoré členom ponúkli príležitosť na spoluprácu. Delegáti následne absolvovali komentovanú prehliadku Archívu Aragónskej koruny a oboznámili sa s plánovanou konferenciou ICA, ktorú bude v roku 2027 hostiť malajský Sarawak. Výraznú pozornosť si získal seminár Expertnej skupiny proti krádežiam a nelegálnemu obchodovaniu s kultúrnym dedičstvom (EGATTT). Predstavil metódy prevencie ne-

legálneho obchodovania s archívnymi dokumentmi a podporu medzinárodnej spolupráce. Na jeho konci odovzdala prezidentka ICA prvý výtlačok príručky o prevencii proti krádeži INTERPOL-u. Popoludňajšie panely priniesli témy legislatívy, bezpečnosti a digitálnej interoperability, zatiaľ čo paralelné workshopy ponúkli praktické nástroje vrátane interaktívneho tréningu modelu Records in Contexts. Deň vyvrcholil uvítacím večerom, kde sa účastníci stretli v neformálnej atmosfére posilňujúcej profesijné väzby.

Druhý deň otvorilo zasadnutie Nových profesionálov ICA, počas ktorého mladá generácia predstavila praktickú príručku mapujúcu tradičné aj alternatívne archívne postupy. Diskusie ukázali, ako sa profesia mení smerom k väčšej inkluzívnosti, etike a udržateľnosti. Súbežne prebiehal panel *Archívy v časoch konfliktu*, ktorý predstavil digitalizačný projekt ukrajinských archívov. Neskôr pokračovala sekcia *Zachovávanie identít*, kde sa zdôraznila transformačná sila archívov pri zachovávaní identít a pri podpore inkluzívnych historických naratívov. Popoludnie patrilo slávnostnému ceremonálu, po ktorom nasledovala hlavná prednáška Mercè Crosas o využití umelej inteligencie (AI) v archívoch. Zdôraznila v nej potrebu pripraviť archívy na prácu s AI pri zachovaní transparentnosti, opätovného použitia a princípov otvorenej vedy. Počas paralelných programových blokov zarezonovala diskusia Fóra profesijných asociácií ICA o tom, ako môžu profesijné združenia prosperovať a zostať udržateľné. Záver dňa patril valnému zhromaždeniu ICA

Obr. 1. Galavečer počas kongresu ICA. Zdroj: ica.org.

Obr. 2. Networking počas kongresu ICA. Zdroj: ica.org.

2025, ktoré určilo strategické ciele a schválilo kľúčové rozhodnutia. Delegáti výraznou väčšinou hlasov prijali *Strategický plán ICA na roky 2026 – 2029* a schválili návrh rozpočtu na rok 2026. Riaditeľ oddelenia archívov v Národnom archíve Spojených arabských emirátov Dr. Hamad Al Mutairi bol predstavený ako nový viceprezident Programovej komisie ICA.

Tretí deň sa niesol v duchu advokácie, ľudských práv a digitálnej ochrany. Ranné bloky hovorili o tom, ako archívy chránia spoločenskú pamäť a zároveň slúžia ako nástroje spravodlivosti, zodpovednosti a odolnosti – od projektu mapujúceho globálne záznamy o pravde a zmierení až po analýzu toho, ako môžu podnikové archívy prispieť k prevencii porušovania práv. Kľúčová prednáška historika Alana Cobleyho otvorila tému dekolonizácie karibských archívov a upozornila na zodpovedné využívanie digitalizácie a umelej inteligencie v citlivých pamäťových kontextoch. Stánok ICA počas celého dňa poslúžil ako miesto pre prezentáciu publikácií a iniciatív. Výstavná hala zas ponúkla možnosti výmeny poznatkov skrze plagáty a prezentácie. Obedný networking poskytol priestor na podelenie sa so skúsenosťami a prepojenie účastníkov naprieč krajinami. Popoludňajšie bloky zdôraznili význam komunitných a domorodých archívov, repatriácie a kultúrnej suverenity. Deň zavŕšila slávnostná večera, plná dobrého jedla a hudby, ktorá ponúkla v nádhernej Sala Gran Múzea Marítim de Barcelona

možnosť stretnúť sa v neformálnej atmosfére s archivármi z celého sveta.

Počas štvrtého dňa sa diskutovalo o inováciách v sprístupňovaní archívov, umelej inteligencii a nových právnych rámcoch. Rečníci Malcolm Todd a Jean Dryden predstavili nové nástroje ICA na orientáciu v autorskom práve. Silný ohlas malo aj zasadnutie s názvom *Archívy, strážcovia identít*, venované ochrane, viditeľnosti a budúcnosti archívov komunity LGBTQI+. Zasadnutie vyvrcholilo spoločným podpisom deklarácie podporujúcej ich práva a viditeľnosť. Program ďalej doplnili slávnostné momenty – udelenie titulu ICA Fellows viacerým významným osobnostiam a odovzdanie ceny Emmetta Leahyho Aíde Luz Mendoza. Záverečný ceremoniál zdôraznil význam Barcelony a Katalánska ako centra archívnych inovácií a pripomenul zásadnú úlohu archívov pri ochrane demokracie, ľudských práv a spoločenskej pamäti. Odovzdanie vlajky ICA medzi katalánskou a malajskou delegáciou symbolicky ukončilo kongres a otvorilo novú etapu globálnej spolupráce.

Štyri dni v Barcelone potvrdili, že archívy sú nielen svedectvom minulosti, ale aj dôležitým nástrojom pre budúcnosť – budujú mosty medzi komunitami, chránia kultúrnu identitu a podporujú transparentnosť a rovnosť v spoločnosti.¹

Adriána Klincová
Archív Slovenského národného múzea

¹ Viac informácií, celý program a ďalšie podrobnosti nájdete na: <https://www.ica.org/congresses-conferences/congress-barcelona-2025/>.

DISKUSIA

HISTORICKÝ SERIÁL O JÁNOVI HUŇADYM – KOKTEIL PRAVDY A FIKCIE DOCHUTENÝ SEXOM A NÁSILÍM

V uplynulom lete sa na naše obrazovky dostal 10-dielny historický seriál maďarsko-rakúsko-nemeckej koprodukcie maďarských tvorcov Balázsa Lengyela a Georgea Mihalku v slovenskom dabingu s názvom *Strážcovia koruny*. Historici, ako aj nadšenci histórie dostali naservírovaný guláš skutočných udalostí a fikcie v pôsobivej výprave so sympatickými hercami.

Prvé dva diely vo mne vzbudili nadšenie. Príbeh sa odvíja od detstva Jána Huňadyho na hrade Hunedoara (maď. Hunyad) v Rumunsku. Z chlapca vyrastie pohľadný svalnák, budúci ochranca uhorských hraníc, čiže územia uhorskej koruny pred Osmanmi, čo bolo inšpiráciou prekladu názvu seriálu do slovenčiny, pôvodina znie *Rise of the Raven* (Vzostup havrana). V druhom diele v bitke o hrad Golubac v roku 1428 sa objavila Cecília z rodu Svätotajurských a pezinských grófov, manželka temešského župana Štefana II. z Rozhanoviec, ktorá sa skutočne zúčastnila bojov ako veliteľka vojenských lodí. Len na okraj, temešský župan mal bratranca s rovnakým menom Štefana III. z Rozhanoviec, ktorý bol bratislavským županom a bojovníkom proti vyčíňaniu husitov v Bratislavskej župe. Umiestnenie Cecílie do deja vzbudilo vo mne očakávanie, že scenáristi sa pridržali reálií a sú s nimi dobre oboznámení. Žiaľ, nebolo to celkom tak.

V seriáli sa miešajú pojmy uhorský a maďarský, zjavne bol problém ich správne odlíšiť. V českom dabingu sme sa do počuli o Uhorskom kráľovstve, ale jeho obyvateľmi boli vlastne Maďari, slovo Uhri nezaznelo. Ján Huňady bol Jankom, Jánošom, Johannesom aj Giovannim, chýbala rumunská verzia Ion, Ioan, Ionel. Odkaz na jeho rumunský pôvod sa v seriáli úplne stratil, hoci na multikulturalitu scenáristi kládli dôraz.

Fikcie scenáristov sa naplno rozvinuli pri postavách uhorských kráľov: Žigmund Luxemburský neovládal nemčinu, jeho dcéra Alžbeta mala za manžela impotentného Albrechta Habsburského a sexuálne chůtky si ukojila v incestnom vzťahu s prvostupňovým bratrancom Ulrichom II. Cejlským, synovcom jej matky Barbory. V skutočnosti Žigmund Luxem-

Obr. 1. Plagát k seriálu. Zdroj: rottentomatoes.com.

burský iste plynule hovoril po nemecky a Albrecht mal s Alžbetou štyri deti, Ladislav V. Pohrobok bol posledným z nich, jediný preživší mužský potomok. Špekulácie o Alžbetinom pomere s Ulrichom, ako aj jej lesbickú scénu s komornou Helenou Kottanorovou, ktorá je historickou postavou, považujem za scestné. Scenáristi divákovi podali veľkú porciu sexu a násilia, ktorá vyznieva zbytočne a bulvárne. Akoby vymýšľali, čím ešte možno diváka šokovať. To platí aj pri postave srbskej princeznej Mary Brankovičovej, manželky sultána Murada II., ktorej príbeh po smrti Murada II. v roku 1451 pokračoval úplne inak, ako sme si mohli pozrieť. S nevlastným synom Mehmedom II. mala dobrý vzťah, takže scéna, ako ju nechal znásilniť, je opäť špekulatívna a zbytočná.

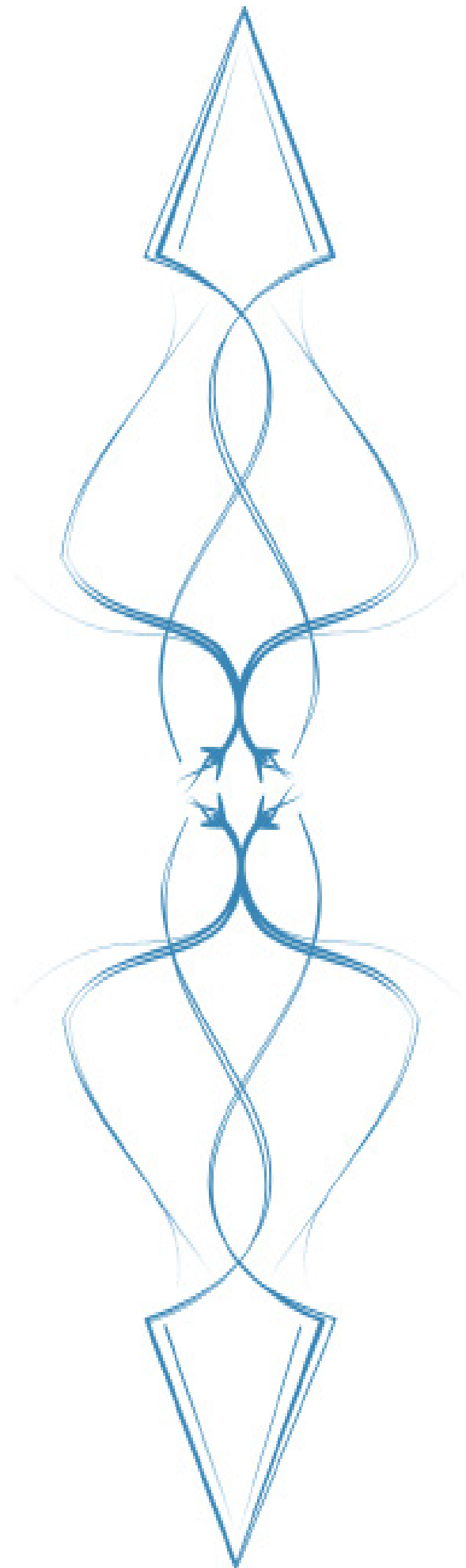
V stredoveku bol život ľudí naozaj zápasom o prežitie spojeným s násilím a smrťou, ale v príbehu o Jánovi Huňadym mohli namiesto sexu a násilia dostať priestor iné veci. Chýba v ňom postava Jána Jiskru z Brandýsa, ktorý bol Alžbetiným blízkym spojencom, oporou jej moci v Uhorsku. Žigmundova manželka kráľovná Barbora mala pomer s Mikulášom IV. Ilockým? Opäť zbytočná špekulácia. Pre diváka užitočnejšia by bola informácia, že Mikuláš bol spolu s Jánom Huňadym marmarošským župa-

nom, protitureckým bojovníkom a pôsobil v ďalších početných vysokých dvorských funkciách, nebol len akýmsi poskokom Ulricha II. Cejlského. Pre Slovákov je Mikuláš zaujímavý tým, že vlastnil panstvá Tematín, Korlátka a Hlohovec a zapojil sa do bojov proti husitom na juhozápadnom Slovensku.¹

Úsmev vyvoláva scéna o voľbe gubernátora. Išlo o obdobie uhorských dejín, keď korunovaný kráľ Ladislav V. Pohrobok pre nízky vek reálne nemohol vládnuť a nežila ani jeho matka Alžbeta, ktorá by vykonávala funkciu regentky. Titul gubernátor bol vymyslený ad hoc, do konca stredoveku sa už nikdy nepoužil, preto nešlo o voľby do inštitucionalizovaného úradu gubernátora s kandidatúrou, ako to bolo vykreslené v seriáli.

Tvorcovia seriálu si za námety vybrali veľmi zaujímavé obdobie uhorských dejín. Prenikanie Osmanov k hraniciam Uhorska, panovnícka kríza v Uhorsku, uhorské magnátske rody a ich vzájomné vzťahy a slávna bitka pri Belehrade v roku 1456 sú takým bohatým materiálom na spracovanie, že je náročné spojiť ich do zmysluplného príbehu, z ktorého si má divák odnieť nejaké posolstvo. Spájajúcim prvkom bol Ján Huňady, čo bol výborný nápad. Napriek tomu sa dej inak silného príbehu utopil v intrigách, sexe a násilí, a to mu uškodilo. Dielo umocňuje vo verejnosti predstavu o stredoveku ako o období temna, čo je kliše. Marginálne zápletky dostali viac priestoru, ako si zaslúžili, a dôležité dejinné línie ostali bokom. Pri historických témach ma vyrušuje filmárska licencia, predovšetkým tam, kde sú fakty overiteľné a jasné. Ak vo filme išlo o spopularizovanie osobnosti Jána Huňadyho a zvýraznenie jeho významu pre Uhorsko a celú Európu, malo byť v záujme tvorcov vykresliť historické postavy pravdivo.

Mária Feješová

¹ K tomu pozri GÁLIK, Zdenko. Mikuláš Ujlaki (Ilocký) a jeho hradné panstvá na území dnešného Slovenska – Korlátka, Hlohovec a Tematín. In *Studia Historica Nitriensia*, 2016, roč. 20, č. 1, s. 64-90.

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

DNI OTVORENÝCH DVERÍ 2025 V ŠTÁTNOM ARCHÍVE V TRNAVE

Dňa 9. júna si každoročne pripomíname založenie Medzinárodnej archívnej rady v roku 1948. V Štátnom archíve v Trnave už tradične pripravujeme pri tejto príležitosti Dni otvorených dverí, ktoré sa v roku 2025 konali 6. a 7. júna.

Piatok bol vyhradený najmä pre žiakov vzdelávacích inštitúcií v regióne a túto príležitosť využili viaceré základné a stredné školy. Žiakov od prvého stupňa až po stredoškolákov sme previedli komentovanou prehliadkou výstavy *Keď sa rok s rokom stretne – čas a jeho meranie v dejinách*, ktorá bola venovaná najmä (no nie výhradne) historickej chronológii. Pozornosť žiakov upútal najmä jeden z prvých uhorských gregoriánskych kalendárov, ale napríklad aj ručička z hodín mestskej veže, kalendáre pre nevidiacich a trojrozmerné exponáty.

Súčasťou prehliadky bola návšteva archívnych depotov, kde mali návštevníci možnosť prezrieť si uloženie archívnych dokumentov a dozvedieť sa viac o ich preberaní a ochrane.

V rámci tvorivých dielní sa žiaci venovali hrovej a tvorivej činnosti. K dispozícii boli archívne puzzle, historické pexeso, maľovanky erbov, písacie stroje, pečiatky, brká a násadkové perá. Dostali tiež možnosť zapojiť sa do súťaže vyplnením archívnej tajničky, nechať si previesť dátum narodenia podľa rímskeho a kresťanského kalendára či pozrieť si ukážky pečatenia voskom.

Druhý deň boli brány archívu otvorené širokej verejnosti a okrem už spomínaných aktivít sa mohli zúčastniť na prednáške Mgr. Barbory Slovinskej s názvom *Ako sme prišli k nášmu kalendáru a prečo nikdy nevieme, kedy bude Veľká noc?*, v ktorej záujemcom priblížila vývoj merania času od staroveku až do súčasnosti s dôrazom na gregoriánsku reformu kalendára.

Počas dvoch dní archívom prešlo viac než 300 návštevníkov. Mnohí z nich archív navštívili po prvýkrát, no stále viac sa ich zúčastňuje na našich podujatiach pravidelne. Štátny archív v Trnave sa aj takýmito podujatiami snaží šíriť povedomie o význame archívov a ich nenahraditeľnej úlohe v spoločnosti. Budeme radi, ak nás navštívite aj nabudúce!

Bc. Zdenko Ťažký
Štátny archív v Trnave

Obr. 1. Komentovaná prehliadka výstavy. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

VI. ROČNÍK BEHU ARCHÍVNA DESIATKA (2025)

Dňa 19. septembra 2025 sa areál Štátneho archívu v Nitre pod vedením organizátorov behu Petra Keresteša, riaditeľa Štátneho archívu v Nitre, a Ivana Kováčika, dlhoročného zamestnanca a bývalého dlhoročného vedúceho rozpočtu Centra podpory v Nitre (tento ročník už ako dôchodcu) opäť raz ročne premenil na malé športovisko pre nadšencov behu na 6 km a 10 km z radov archivárov z celého západného a stredného Slovenska, kolegov z nitrianskeho okresného úradu a iných zložiek ministerstva vnútra či všetkých ostatných priaznivcov behu. Tento ročník bol však výnimočný – naše pozvanie prijala športová bežecká legenda, slovenský olympionik a rodák z Nitry Matej Tóth, ktorý vybojoval pre Slovensko na olympijských hrách v Riu de Janeiro v roku 2016 zlatú medailu v chôdzi na 50 km. Tento výnimočný športovec urobil náš malý rezortný beh v tento deň skutočne výnimočným a ako inak, aj si s nami zabehal, spoločne odovzdal ceny pre víťazov a podučil nás aj protokolárnemu odovzdávaniu cien. Svoj zmysel pre fair play a nadhľad ukázal už pri dobehnutí do cieľa, kde športovo počkal na dobiehajúceho druhého súťažiaceho a ponúkol mu aj prvé miesto (a cenu). Pozvanie na beh prijala aj výborná amatérska regionálna bežkyňa Danka Janálová-Kozárová z Nitry, ktorá vo svojej kategórii

vyhráva takmer každý beh v okrese. Tento rok nás čakalo krásne slnečné počasie, azda najlepšie počas všetkých ročníkov súťaže, a preto podmienky na beh boli priam ideálne.

Na trať sa postavilo 54 bežcov z celkového počtu 70 prihlásených. Trať nám, ako už tradične býva, odpískalapožehnalpolicajnýkaplán, v tomto ročníku nitriansky policajný pán kaplán Štefan Bartoš. Už tradičné zastúpenie mali medzi archivármi okrem Nitry aj Bratislava, Bytča, Šaľa, Banská Štiavnica, Poprad, Banská Bystrica či Kremnica, ktorá – ako už tradične býva po všetky ročníky – postavila pod vedením pani vedúcej archívu Valérie Solčaniovej opäť celý tím kremnických bežkyň – archivárov, ktoré v červených „dresoch“ hrdo reprezentovali svoj archív i mesto. Silné zastúpenie mal aj nitriansky okresný úrad a vo väčšom počte sa zapojili aj amatérski bežci z obce Ivanka pri Nitre. Tento rok sa do behu zapojilo tiež 14 detí zo Základnej školy v Ivanke pri Nitre, pre ktoré bola pripravená skrátaná trať pod vedením pána učiteľa Pavla Ovečku a pani riaditeľky školy Ivety Ovečkovej, ktorí sú obaja nadšenými amatérskymi bežcami. Je potešiteľné, že na behu sme v tejto kombinácii mali aj deti našich kolegov a kolegýň. Vďaka našim partnerom bol tento ročník bohatý aj na ceny, pridaným bonusom bola tombola, v ktorej vyhral snáď každý. Naše špeciálne poďakovanie patrí pani starostke obce Ivanka pri Nitre Janke Maršáľkovej a predsedovi Poľnohospodárskeho družstva v Ivanke pri Nitre

Obr. 1. Účastníci behu pred štartom. Foto: Boris Zábrazný.

Norbertovi Meszárosovi za podporu podujatia a sponzorstvo. Napokon veľké poďakovanie patrí opäť všetkým kolegom zo Štátneho archívu v Nitre, ktorí sa podieľali na príprave podujatia či prispeli do tomboly. Najväčšie poďakovanie patrí však všetkým bežcom, ktorí merali cestu do Ivanky pri

Nitre z rôznych končín západného a stredného Slovenska a spoločne vytvorili opäť výbornú atmosféru v (nielen) športovom zápelení. VI. ročník Archívnej desiatky sa skutočne vydaril.

Peter Keresteš

Výsledková listina – Archívna desiatka 19. 9. 2025

Výsledková listina Beh 10 km muži

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.-2.	1	Matej Tóth	Banská Bystrica	43:44:43
1.-2.	10	Michal Drienovský	KR PZ Nitra	43:44:43
3.	9	Peter Gál	CP Nitra	44:34:04
4.	7	Ľuboš Janaček	Archív Poprad	47:38:22
5.	18	Marek Rajtar	Ivanka pri Nitre	48:33:92
6.-7.	3	Peter Keresteš	Archív Nitra	53:05:70
6.-7.	19	Karol Slávik	OÚ Nitra	53:05:70
8.	4	Miroslav Martinický	Archív Bytča	53:52:32
9.	8	Aminu Esuanu	Viedeň	54:37:15
10.	20	Ivan Dalkovič	OÚ Nitra	57:33:90
11.	2	Ivan Kováčik	Nové Zámky	1:01:16:00
12.	5	Mikuláš Čelko	Banská Štiavnica	1:03:50:10
13.	6	Pavel Vimmer	Bratislava	1:28:44:43

Výsledková listina Beh 10 km ženy

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.	45	Ivana Červenková	SNA Bratislava	1:02:57:37
2.	46	Jana Kafúnová	SNA Bratislava	1:03:42:91
3.	36	Monika Nagyová	Archív Banská Bystrica	1:06:27:38

Výsledková listina Beh 6 km muži

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.	28	Ján Trajtel'	Ivanka pri Nitre	26:58:01
2.	22	Ondrej Bahno	Obec Lovča	27:52:11
3.	24	Leonard Ďurický	Branč	29:57:68
4.	17	Juraj Čery	Ivanka pri Nitre	30:50:47
5.	25	Marko Krútel	Bratislava	31:22:33
6.	21	Michal Bartal	SNA Bratislava	32:45:82
7.	27	Peter Zifčák	Ivanka pri Nitre	39:10:57
8.	26	Juraj Miklovič	Ivanka pri Nitre	39:11:43
9.	11	Martin Plachtička	Nitra	42:12:51
10.	23	Attila Varjú	Archív Šaľa	43:06:97
11.	29	Peter Šedovič	OÚ Nitra	51:54:87

Výsledková listina Beh 6 km ženy

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.	30	Dana Janálová Kozárová	Lužianky	28:02:06
2.	31	Iveta Ovečková	ZŠ Ivanka pri Nitre	32:50:74
3.	32	Katarína Dobrotková	Archív Kremnica	34:13:51
4.	39	Martina Zifčáková	Ivanka pri Nitre	39:55:68
5.	42	Jaroslava Šúniková	OÚ Nitra	40:40:69
6.	37	Lucia Vígová	Archív Nitra	45:20:39
7.	43	Andrea Jánošíková	OÚ Nitra	49:31:10
8.-10.	33	Andrea Janovič	Archív Kremnica	51:01:86
8.-10.	34	Martina Končoková	Archív Kremnica	51:01:86
8.-10.	35	Martina Boženíková	Archív Kremnica	51:01:86
11.	38	Rita Oravcová	Nové Zámky	54:37:15
12.-13.	40	Adriana Kerestešová	Nitra	58:22:06
12.-13.	41	Soňa Švarná	Nitra	58:22:06

Výsledková listina Beh 3 km chlapci

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.	48	Dávid Bunbera	ZŠ Ivanka	14:00:95
2.	47	Tymofii Zhytnyk	ZŠ Ivanka	14:00:95
3.	51	Oliver Amberský	ZŠ Ivanka	14:18:48
4.	52	Leonrd Pšenko	ZŠ Ivanka	14:31:37
5.	50	Michal Víg	ZŠ Ivanka	15:25:58
6.	53	Dominik Polák	ZŠ Ivanka	16:23:70
7.	49	Tomáš Víg	ZŠ Ivanka	16:24:62

Výsledková listina Beh 2 km dievčatá

Poradie	Číslo	Meno	Klub	Čas
1.	54	Adela Parkányiová	ZŠ Ivanka	10:17:09
2.	58	Dana Čéryová	ZŠ Ivanka	11:11:57
3.	57	Liana Pappová	ZŠ Ivanka	11:22:45
4.	59	Sára Haklová	ZŠ Ivanka	11:33:74
5.	55	Natália Pintérová	ZŠ Ivanka	12:46:94
6.	56	Lucia Lukrécia Lenčesová	ZŠ Ivanka	12:50:20
7.	60	Neita Alexia Szabóová	ZŠ Ivanka	13:27:56

Obr. 2. Olympionik Matej Tóth. Foto: Boris Zábrazný.

92. NEMECKÁ ARCHÍVNA KONFERENCIA (DEUTSCHER ARCHIVTAG)

V dňoch 7. – 9. 10. 2025 sa uskutočnila v poradí už 92. celoštátna archívna konferencia v Nemecku, ktorú organizuje Spolok nemeckých archivárov a archivárov. Tentoraz bolo za miesto konania konferencie vybrané kongresové centrum Esperanto v meste Fulda. Téma tohtoročnej konferencie bola *Digitalizácia v archíve. Stav – procesy – perspektívy*. Počas troch dní malo približne 700 účastníkov možnosť navštíviť viaceré, aj paralelne prebiehajúce podujatia. Každé jednotlivé odborné podujatie počas konferencie bolo špecificky zamerané na digitalizáciu, no vždy z vlastného uhlu pohľadu. Spravidla podujatia pozostávali z troch 30-minútových príspevkov k téme s nadväzujúcou diskusiou. Medzi prednášajúcimi na podujatiach vystúpili študenti archívnej školy v Marburgu, zástupcovia Spolkového archívu v Berlíne, krajinských archívov a menších špecializovaných archívov. Poslucháči sa mohli dozvedieť bližšie o konkrétnych projektoch digitalizácie, o skúsenostiach s digitalizáciou a aké výzvy prináša spracovanie digitalizovaných archívnych dokumentov. Neraz boli predstavené konkrétne prípady vyťažovania dát z digitalizátov. Autori príspevkov oboznámili účastníkov s ťažkosťami pri rozpoznávaní dát umelelou inteligenciou, učenie modelov umelej inteligencie čo najlepšie vyťažiť dáta a následné spracovanie dát v databázach. Na konkrétnych prípadoch boli predstavené prínosy takto spracovaného množstva dát pre bádanie a prácu s dokumentmi.

Jedným z odborných podujatí bolo aj stretnutie zahraničných účastníkov. Na tomto podujatí, ktoré bolo moderované predsedom Spolku nemeckých archivárov a archivárov Ralfom Jacobom, diskutovali zástupcovia viacerých zahraničných archívov a archívnych spolkov o aktuálnych problémoch v ochrane archívneho dedičstva a o opatreniach v prípade núdzového stavu, v ktorom sa archívne dokumenty môžu vyskytnúť. Takto si vymieňali skúsenosti predstavitelia archivárov z Rakúska, Čiech, Maďarska, Poľska, Švajčiarska a Slovenska. Zástupca poľských archivárov informoval o povinnosti vojvodstiev poskytnúť v prípade núdzového stavu vybavenie pre evakuáciu archívnych dokumentov. Zároveň je v Poľsku platná kategorizácia archívnych dokumentov do troch tried, ktoré určujú v prípade nutnosti evakuácie priority dokumentov. Takáto evakuačná stratégia známa z nášho prostredia vyvolala medzi diskutujúcimi otázky. Keďže archívy ako také disponujú malými rezervami úložného priestoru, ak vô-

Obr. 1. Pohľad na fuldskú katedrálu.
Foto: Jozef Meliš.

bec nejaké majú, nie je jasné, čo zvoliť ako vhodné miesto pre evakuované dokumenty. Taktiež samotné delenie dokumentov do troch evakuačných tried kladie nároky na kritériá hodnotenia. Tieto kritériá nesmú byť len z pohľadu historického a kultúrneho, ale nesmie sa zabúdať na práva obyvateľov. Teda medzi prioritné dokumenty nesmú byť zaradené len historicky cenné materiály, ale aj dokumenty, ktoré zakladajú dôležité práva obyvateľov. Podľa slov R. Jacoba sa od takého prioritizovania dokumentov v Nemecku upustilo, pretože v ňom archivári videli možné nebezpečenstvo vzniku tlaku na prehodnocovanie archívnej hodnoty dokumentov. Obávali sa snahy štátu po šetrení, ktorá by mohla spočívať v spochybňovaní historickej hodnoty dokumentov tretej evakuačnej triedy.

V druhý deň konferencie mali zahraniční účastníci možnosť prezrieť si pracovisko Spolku nemeckých archivárov a archivárov. Fulda bola pred viacerými rokmi zvolená ako hlavné sídlo spolku, keďže má najlepšie vlakové spojenie so všetkými časťami Nemecka. Pre účel hlavného sídla si spolok prenajal kancelárske priestory pozostávajúce z 3 pracovní, kuchynky a sociálnych zariadení. V jednej väčšej pracovni je zriadené televízne štúdio pre vysielanie a nahrávanie školení a iných videí. Spolok takto poskytuje odborné školenia pre archivárov v celom nemecky hovoria-

Obr. 2. Zariadenie práve rekonštruovaného štúdia v priestoroch sídla Spolku nemeckých archivárov a archivárov. Foto: Jozef Meliš.

com svete. Členovia spolku majú výhodnejšiu cenu za prístup k týmto videám. Na prízemí budovy, v ktorej sa nachádza hlavné sídlo spolku, je prenajatá menšia konferenčná miestnosť pre približne 20 účastníkov. Miestnosť sa využíva pre zasadnutia predsedníctva spolku. V suteréne sú umiestnené sklady materiálov potrebných pri organizovaní nemeckých archívnych konferencií. Spolok má celkovo 5 miest pre zamestnancov. Vedúcim pracoviska je Thilo Bauer, ktorý by mal mať k dispozícii štyroch kolegov. Vzhľadom na nedostatok financií, je momentálne komplikované obsadiť všetky miesta. Téma šetrenia a prehodnocovania narábania so zdrojmi je témou momentálne aj v Nemecku či Rakúsku.

V jednotlivých sekciách prednášajúci predstavili digitalizačné projekty v ich domovských archívoch. Rozsah a finančné krytie projektov sa odlišujú v závislosti od veľkosti archívu. Väčšie archívy majú k dispozícii viac financií a môžu organizovať väčšie digitalizačné projekty. Menšie archívy s nižšími rozpočtami pristupujú k digitalizácii menej systematicky a môžu si dovoliť organizovať len menšie projekty. Či už ide o veľký alebo menší archív, oba typy pristupujú k digitalizácii strategicky a štruktúrovane. Veľké archívy sa púšťajú do systematickej digitalizácie väčších fondov alebo fondových oddelení. Menšie archívy využívajú svoju povinnosť služby archívu voči bádateľom ako stratégiu k postupnej digitalizácii. Keď bádatelia žiadajú o vyhotovenie digitalizátov, archívy nedigitalizujú len bádateľom požadované časti, ale skenujú jednotku štruktúry fondu (napríklad celý spis).

Okrem stratégie digitalizácie boli na prednáškach predstavené aj ďalšie využitia digitalizátov. Archívy nezostávajú pri tom, že digitalizáty uložia a sprístupnia ich pre bádanie v priestoroch archívu alebo ich sprístupnia online, lež pracujú na vyťažovaní dát

Obr. 3. Zasadacia miestnosť v priestoroch sídla Spolku nemeckých archivárov a archivárov. Foto: Jozef Meliš.

obsiahnutých v skenovaných dokumentoch. Texty skenovaných dokumentov nechávajú strojovo rozpoznávať (OCR). Pre rozpoznanie rukopisov a tlačných textov využívajú bezplatne dostupné aplikácie. Súčasťou procesu rozpoznávania textov je verifikácia správnosti strojového rozpoznania. Nie je ojedinelé, že stroj omylom vidí v textoch anachronické heslá – napr. v textoch 50-tych rokov 20. storočia dokáže rozpoznať heslá ako e-mail, CD... – alebo nesprávne interpretuje textové doplnky alebo delené slová. Pre zlepšenie kvality OCR je okrem verifikácie možné využívať voľne dostupnú platformu e-scriptorium, ktorá je výsledok práce holandskej univerzity Radboud v Nijmegen. Vytvorením vlastného modelu umelej inteligencie je možné zlepšovať schopnosti rozpoznávania textu a grafických prvkov na skenovaných dokumentoch. Počas konferencie bolo využitie tohto portálu demonštrované na príklade rozpoznávania textov a znakov historických skenovaných máp.

Tradične prebiehali popri archívnej konferencii aj sprievodné podujatia. Najväčším a stabilným podujatím je veľtrh Archivistica, kde predstavitelia súkromného sektora prezentujú svoje produkty a služby v oblasti archívniectva, správy registratúry, digitalizácie, reštaurovania... Ďalším sprievodným podujatím bol organový koncert vo fuldskej katedrále pre účastníkov konferencie. V mestskom múzeu umiestnenom v bývalej budove jezuitskej univerzity bola inštalovaná výstava venovaná archívom vo Fulde a jej okolí. Návštevníci výstavy sa tak mohli viac dozvedieť o hesenských archívoch a ich najvýznamnejších dokumentoch a fondoch.

Podujatie bolo organizačne veľmi dobre zvládnuté a plné kvalitných príspevkov a inovatívnych podnetov.

Príloha: Príhovor počas slávnostného otvorenia 92. nemeckej archívnej konferencie

Milý predsedajúci pán Jacob, veľavážený pán štátny sekretár, ctená pani prof. Hänger, veľavážený pán primátor Wehner, ctení hostia!

Dovoľte mi, aby som Vás pozdravil v mene predstaviteľov spriatelených zahraničných archívnych spoločností. Je mi vždy veľkou ctou pricestovať na nemeckú archívnu konferenciu. Na miesto konania – Fuldu – som obzvlášť zvedavý. Ako stredovekára sa ma Fulda dotýka špeciálnym spôsobom – predovšetkým z dôvodu existencie Fuldských análov, ktoré neoddeliteľne nesú názov tohto mesta.

Stretávame sa v čase, keď otázka identity – osobnej, štátnej i európskej – zaznieva v spoločenskej diskusii azda silnejšie než kedykoľvek predtým. Vidíme, že interpretácia minulosti sa stáva predmetom diskusií, ktoré sa často opierajú alebo by sa mali opierať, o historické fakty a archívne pramene ako o základ nášho poznania.

Táto situácia neodškriepiteľne potvrdzuje starú známu pravdu o dôležitosti archivárskeho remesla. Archívne dedičstvo nie je len súbor dokumentov, ktoré uchováваме z úcty k minulosti. Je to živý prameň poznania, ktorý nám umožňuje porozumieť, kto sme, odkiaľ prichádzame a akými cestami sme sa dostali tam, kde dnes stojíme.

Archívy sú chrbtovou kosťou historickej pamäti spoločnosti. Predstavujú objektívny základ, na ktorom možno stavať zodpovednú diskusiu o dejinách. Bez nich by sa minulosť stala ľahko manipulovateľným príbehom, podliehajúcim náladám prítomnosti. Úlohou archivárov je preto nielen uchovávať pramene, ale aj pomáhať pri ich správnej interpretácii a brániť ich pred dezinterpretáciou.

Digitalizácia archívneho dedičstva priniesla prelomové možnosti – otvára pramene všetkým záujemcom, zjednodušuje vedecký výskum, umožňuje využitie umelej inteligencie na rýchlejšiu analýzu a efektívnejšie spracovanie. S touto otvorenosťou však prichádza aj nová zodpovednosť. Dnes má k archívnym dokumentom prístup nielen odborník, ale aj ten, kto nepozná alebo dokonca nechce poznať zásady kritického čítania a vedeckej interpretácie.

Pramene sa môžu stať nástrojom na potvrdenie dopredu vytvorených naratívov. V takýchto prípadoch sa z poznania stáva zbraň a z histórie politický argument. Práve tu je nenahraditeľná úloha archivára – nielen strážiť dokumenty, ale aj sprevádzať verejnosť pri ich používaní, vysvetľovať ich

Obr. 4. Návštevníci výstavy venovanej archívom vo Fulde a jej okolí. Foto: Jozef Meliš.

Obr. 5. Na výstave venovanej archívom bola uverejnená aj detailná fotografia švehly dlhochvostej, invázneho druhu požierajúceho papier a celulózu, ktorý sa v posledných rokoch začína objavovať aj na Slovensku. V archívoch treba byť obzvlášť pozorný na výskyt švehly dlhochvostej a nezamieňať si ju s menej rizikovou rybenkou. Foto: Jozef Meliš.

kontext, podieľať sa na kultivovaní diskusie a podporovať neustálu obrodu našej identity.

Milí kolegovia, verím, že táto konferencia bude miestom, kde sa nielen podelíme o poznatky a skúsenosti, ale aj posilníme medziľudské kontakty a priateľstvá. Prajem Vám inšpiratívny čas, plodné diskusie a veľa nových podnetov, ktoré Vám pomôžu v ďalšej práci – práci, ktorá je nesmierne dôležitá pre našu spoločnosť, pre jej pamäť a budúcnosť.

OSLOBODENIE SLOVENSKA 1945 – SPOMIENKA CEZ ARCHÍVNE DOKUMENTY

Kremnický archív opäť ožil históriou. Ako pamäťová inštitúcia si aj v roku 2025 pripomenul ďalšiu z dôležitých udalostí, a to 80. výročie ukončenia druhej svetovej vojny. Pri tejto príležitosti sa 3. apríla v jeho priestoroch uskutočnila slávnostná vernisáž výstavy *Oslobodenie Slovenska 1945*, venovanej oslobodeniu miest a obcí bývalých okresov Kremnica a Nová Baňa. Archív tak predstavil jednu z najdôležitejších kapitol dejín prostredníctvom autentických dokumentov a dobových svedectiev.

Samotná vernisáž sa niesla v dôstojnej atmosfére. Podujatie otvorila Katarína Dobrotková, odborná zamestnankyňa archívu, ktorá privítala prítomných a krátkym úvodom predstavila tému výstavy. Následne sa slova ujala Valéria Solčániová, vedúca archívu. Vo svojom príspevku priblížila účel výstavy, jej obsahové zameranie a dôležitosť uchovávaní pamäti o druhej svetovej vojne. Pozvaný hosť Norbert Boldiš, predseda miestnej organizácie Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov, v príhovore zdôraznil význam nezabúdať na tých, ktorí bojovali za slobodu, aby sa hrôzy vojny nikdy neopakovali. Na vernisáži sa zišli viacerí starostovia a ďalší hostia, medzi nimi aj primátor mesta Kremnice Martin Novodomec.

Podujatie obohatila spolupráca s občianskym združením Klub vojenskej histórie Slovensko pod vedením pána Borisa Šeligu a Dušana Lukášika. Pre návštevníkov vystavili historické povstalecké uniformy, výstroj a zbrane, vďaka ktorým mohli zažiť obraz vojnových rokov. Súčasne sprístupnili dokumentárny film *Mor ho!*, zachytávajúci vojnové udalosti prostredníctvom spomienok Vladimíra Strmeňa, priameho účastníka oslobodzovacieho hnutia. Takto rozšírená prezentácia dodala vernisáži živý historický rozmer a prítomným umožnila hlbšie porozumieť dobovej realite. Celé dianie zmapovala redaktorka regionálneho rozhlasu Rádio Regina Stred, ktorá realizovala rozhovory s vybranými účastníkmi aj s vedúcou archívu.

Po skončení oficiálneho programu sa konalo malé pohostenie. Hostia a návštevníci si pri ňom našli priestor na neformálne rozhovory a výmenu dojmov z výstavy. Atmosféru dopĺňali diskusie o miestnej histórii, osobných rodinných spomienkach aj o hodnotách, ktoré si región nesie z vojnových udalostí druhej svetovej vojny.

Obr. 1. Vernisáž výstavy *Oslobodenie Slovenska 1945* v kremnickom archíve. Foto: Pavol Lupták.

Obr. 2. Pohľad na výstavnú miestnosť. Foto: Ivan Čillík.

Samotná výstava bola zostavená z rôznorodých archívnych dokumentov, fotografií, plagátov a ďalších svedectiev vrátane zaznamenaných osobných príbehov. Návštevníkom okrem iného predstavila záznamy zo zachovaných kroník o postupe československej, sovietskej a rumunskej armády, ako aj priebeh evakuácie obyvateľov Klakovskej doliny. Sprístupnila tiež škodové záznamy jednotlivých vypálených obcí a tragické príbehy stoviek rodín, ktoré prišli o svoje domovy. Zachované súpisy odhalili osudy vdov, sirôt a rodín poznačených stratou svojich blízkych. Archívne materiály priblížili aj tragický obraz Kremnice, ktorá so 105 vypálenými domami patrila medzi najviac postihnuté mestá

na Slovensku. Výstava tiež pripomínala menej radosné dôsledky povojnového vývoja, a to odsun obyvateľov nemeckej národnosti, nútených opustiť svoje rodisko, domovy. Archívne pramene poskytli komplexný pohľad na záver druhej svetovej vojny v regióne. Predstavili politické a vojenské súvislosti oslobodzovacích operácií, ako aj sociálne a demografické zmeny, ktoré ovplyvnili každodenný život miestneho obyvateľstva v nasledujúcich rokoch.

Výstava bola otvorená pre verejnosť až do novembra 2025. Postupne prilákala ďalších záujemcov. Medzi nimi nechýbali ani žiaci kremnických základných škôl so svojimi pedagógmi. Pracovníci archívu im pripravili krátky komentovaný výklad, priblížili vojnové roky či oslobodzovacie udalosti cez rozmanité archívne pramene a dokumentárny film *Mor ho!*.

Zriadená expozícia nielenže oživila históriu regiónu, ale aj spojila generácie mladých i starších v spomienke na ťažké, no zásadné momenty oslobodzovania miest a obcí bývalých okresov Kremnica a Nová Baňa pri príležitosti 80. výročia ukončenia vojny.

Valéria Solčániová
vedúca archívu Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Kremnica

O TRNAVE POD VEŽOU 2025: PREDNÁŠKOVÝ CYKLUS V ŠTÁTOM ARCHÍVE V TRNAVE

V roku 2025 sme si pripomenuli hneď dve okrúhle výročia. Prvé, 80. výročie ukončenia druhej svetovej vojny, a druhé, 130. výročie zavedenia štátnych matrik. V ďalšom ročníku pravidelného prednáškového cyklu si kolegovia v Štátnom archíve v Trnave pripravili sériu prednášok, spojených nielen so všeobecne známymi výročiami, ale aj s tými menej známymi. V niektorých boli prezentované doposiaľ nikdy nepublikované archívne dokumenty.

Prvá prednáška zaznela, už tradične, od kunsthistorika Mgr. Jána Melicha s názvom *Ako komunisti stavali zámok alebo posledná fáza dostavby Smolenického zámku*. Svoj archívny výskum sústre-

*Obr. 1. Prednáška PhDr. Júlie Ragačovej.
Zdroj: Štátny archív v Trnave.*

dil na doteraz nepublikované dokumenty z obdobia nastupujúceho socializmu v obnovenom povojnovom Československu. Je paradoxné, že vtedajší totalitný režim sa rozhodol pre dostavbu tohto zámku ako jedného zo symbolov aristokracie. Keďže išlo o historizujúcu stavbu, inžinieri museli zohľadniť historické aspekty zámku od 14. storočia do druhej polovice 20. storočia. Kompletne historické plány a stavebné povolenia si mohli návštevníci osobne preštudovať a získať tak predstavu o unikátnom príklade romantizujúcej prestavby, ktorá preklenula niekoľko rôznych režimov a štátnych útvarov.

Okrúhle 80. výročie oslobodenia mesta Trnava sme si pripomenuli prednáškou s názvom *Ako sa sloboda rodila – K 80. výročiu oslobodenia mesta Trnava* riaditeľky Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlie Ragačovej. Poslucháči si vypočuli, ako prebiehalo oslobodzovanie a boje o Trnavu. Z archívnych dokumentov sa tak dozvedeli o každodenných strastiach a problémoch obyvateľov mesta, no aj to, že prechádzajúca frontová línia chod mesta príliš neovplyvnila. V druhej časti prednášky boli prezentované súťažné návrhy na pamätník Červej armády. Niektoré z nezrealizovaných návrhov neboli dodnes širokej verejnosti prístupné.

Prednášku s názvom *Trnava – miesto vydania unikátneho gregoriánskeho kalendára z roku 1583* pripravila Mgr. Barbora Slovinská. Tematicky nadväzovala na minuloročnú výstavu *Keď sa rok s rokom stretne – čas a jeho meranie v dejinách*. O tom, že Trnava bola významným mestom vzdelancov a učencov aj pred založením univerzity, svedčí aj to, že v roku 1583 pod vedením biskupa a vikára

trnavskej arcidiecézy Mikuláša Telegdyho vznikol rok po ohlásenej reforme juliánskeho kalendára prvý tlačený gregoriánsky kalendár v Uhorsku. Po prednáške sa návštevníci mohli zúčastniť poslednej komentovanej prehliadky výstavy a pozrieť si nielen exemplár spomínaného kalendára, ale aj iné originálne archívne dokumenty či zbierkové predmety.

Posledný septembrový deň patril prednáške PhDr. Romany Luchavovej s názvom *Od Chotekovej po Wetzlera: 130. výročie zavedenia štátnych matrik so zreteľom na trnavský región*. Nie je náhoda, že posledná prednáška sa venovala práve matrikám, keďže 1. októbra 1895 boli zavedené štátne matriky. Poslucháči získali informácie o reforme vedenia a spravovania matrik, aké matriky sa v štátnom archíve nachádzajú, ale aj kde hľadať tie staršie – cirkevné. Získané poznatky tak môžu využiť pri svojom vlastnom genealogickom výskume.

V Štátnom archíve v Trnave sme nesmierne vďační za kladné ohlasy verejnosti na prednáškový cyklus, ale aj na iné neformálne vzdelávacie aktivity, ktoré organizujeme. Tešíme sa na Vás aj o rok!

*Bc. Zdenko Ťažký
Štátny archív v Trnave*

JESEŇ V ŠTÁTNOM ARCHÍVE V TRENČÍNE: NÁVŠTEVA KOLEGOV I EDUKAČNÁ ČINNOSŤ PRE ŽIAKOV

V mesiacoch október a november 2025 sa v Štátnom archíve v Trenčíne uskutočnila výstava, ktorá ponúkla unikátny pohľad na históriu mesta prostredníctvom archívnych dokumentov. Jej vznik súvisel s príchodom kolegov zo Slovenského národného archívu v Bratislave, ktorých viedla vedúca oddelenia starších fondov Erika Javošová. Kolegovia sa rozhodli navštíviť náš archív v rámci utuženia vzájomnej spolupráce, spoznania historických súvislostí predchádzajúcich vznik súčasného trenčianskeho archívu, a v neposlednom rade i pre oboznámenie sa s našou fondovou základňou.

Po úvodnom privítaní nasledovala prehliadka pripravenej expozície. Vo výstavných vitrínach sme si pre kolegov pripravili archívne dokumenty z histórie Trenčína od stredoveku až takmer po súčasnosť. Medzi vystavenými dokumentmi sa nachádzali historicky najvýznamnejšie privilegiálne listiny, ktoré zohrali kľúčovú úlohu pri formovaní právneho a spoločenského postavenia Trenčína v stredoveku i novoveku. Vystavené boli tiež mestské protokoly s jedinečnými notovanými pergamenovými obalmi. Novovek bol zastúpený dokumentmi vypovedajúcimi o jedinečnosti Trenčína. Išlo napríklad o súbor písomností, ale i tlačí vzťahujúcich sa na českú pobielohorskú emigráciu usadenú v Trenčíne. Účastníkom exkurzie sme prezentovali aj dve papierové mortuáriá, ktoré patria k najstarším z územia Slovenska. Jedinečnosť Hudobnej zbierky jezuitov a piaristov uchováanej v našom archíve sme prezentovali prostredníctvom najstarších odpisov svetoznámych diel od Beethovena, Mozarta či Haydna. Posledné dve storočia z dejín Trenčína a blízkeho okolia boli predstavené prostredníctvom dobových fotografií, máp, plánov, ale aj významných osobností pôsobiacich kedysi v sídle pána Váhu a Tatier.

Po oboznámení sa s obsahom výstavy nasledovala pre účastníkov exkurzie komentovaná prehliadka archívu, ktorú viedol riaditeľ Peter Brindza. Kolegovia si so záujmom prezreli archívne depoty, knižnicu, bádateľňu, ale i ostatné priestory archívu. Počas prehliadky sa živo diskutovalo nielen o najvýznamnejších archívnych súboroch, ale aj materiálo-technickom zabezpečení archívu zo strany Centra podpory Trenčín, realizovaných opravách a napokon aj o výzvach, ktoré nás čakajú v nasledujúcom období. Recipročne sme sa zaují-

Obr. 1. Kolektív Slovenského národného archívu a Štátneho archívu v Trenčíne pred budovou archívu v Trenčíne. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

mali o dianie v Slovenskom národnom archíve vo vzťahu k vykonávaným činnostiam, najmä k bádateľskej či správnej agende, personálnemu stavu a o možnosti využiť tamojšie reštaurátorské dielne pre potreby ochrany archívnych dokumentov. Po prehliadke sme si pre kolegov aj vďaka štedrosti našich partnerov pripravili pohostenie, ktoré prispelo k vytvoreniu priateľskej a neformálnej atmosféry.

Vystavené archívne dokumenty sme sa následne rozhodli využiť na edukačnú činnosť. Oslovili sme základné i stredné školy v Trenčíne i širšom okolí s ponukou vidieť a zažiť na vlastnej koži originály najvýznamnejších archívnych dokumentov uchovávaných v našich depotoch. Mnohé zo škôl na túto ponuku zareagovali promptne a v našich priestoroch sa pod dohľadom vedúcej oddelenia spracúvania archívnych dokumentov oboznámili nielen s výstavou, ale aj s históriou a poslaním archívu. Cieľom spolupráce so školami je vedenie mladej generácie k hodnotám, ktoré archív uchováva, rozvíja a zanecháva budúcim generáciám. Budovanie vzťahu mladej generácie k archívnemu dedičstvu je nielen prejavom uvedomelosti, ale aj vyspelosti národa. Záujem žiakov a študentov o hodiny dejepisu v archíve, ale aj o dokumenty a činnosti, spojené s ich odborným spracúvaním, ochranou a prezentáciou sú dôkazom, že tieto činnosti majú zmysel a v tejto práci treba pokračovať.

Mgr. Peter Brindza, PhD. –
Mgr. Martina Bobalíková

SKALICKÝ ARCHÍV OTVORIL SVOJE BRÁNY PRE VEREJNOSŤ

Deň otvorených dverí je tradičným podujatím Archívu Skalica, ktoré pravidelne pripravuje už niekoľko rokov. Tento rok sa však z dôvodu stáholvania externého depotu neuskutočnil v júni, ako býva zvykom, ale v septembri. Termín pripadol na 19. september, keď sa v celom meste otvorili brány kultúrnych pamiatok a ďalších inštitúcií pri príležitosti konania Skalického jarmoku.

Pre návštevníkov bol pripravený zaujímavý program pozostávajúci z troch častí – prehliadka priestorov archívu, výstava archívnych dokumentov a historické laboratórium. Prehliadka priestorov archívu s výkladom priniesli možnosť nazrieť do zákulisia práce archivarov, dozvedieť sa o poslaní a význame archívu, jeho vývoji ako štátnej inštitúcie, ale aj o samotných dokumentoch uložených v skalickom archíve.

Súčasťou dňa otvorených dverí bola tiež výstava archívnych dokumentov. Tento rok sme pripravili výstavu *Ve Skalici na rínečku – ako sa v Skalici žilo, slávil a stretávalo*. Cieľom výstavy bolo vo svetle dobových pozvánok a plagátov priblížiť stretávanie sa skalickej spoločnosti a ich komunikovanie prostredníctvom rôznych podujatí a slávností pri príležitosti významných udalostí či jubileí, spomienok, zábav, divadelných a filmových predstavení. Vystavené dokumenty odzrkadľovali veľkú rozmanitosť foriem spoločenského prežívania, pri vytváraní ktorých dôležitú úlohu zohrávali spolky, pôsobiace na území mesta v jednotlivých obdobiach. Návštevníci si vďaka výstave mohli pozrieť nevšedné dokumenty zaujímavé svojím obsahom, grafickým stvárnením, ale niekedy i úsmevným dobovým jazykovým štýlom. Vypovedajú o kultúrno-spoľenskom a náboženskom živote v meste, aké spolky či organizácie tu pôsobili, pričom niekedy je to jediný záznam o ich existencii a činnosti.

Aby návšteva archívu nebola nuda, ako sprievodnú aktivitu sme pripravili „historické laboratórium“, ktoré prostredníctvom rôznych aktivít priblížilo vybrané pomocné vedy historické – heraldiku, paleografiu, sfragistiku, numizmatiku a epigrafiu. Každá z nich predstavovala jedno stanovisko s krátkym úvodom a pripravenou aktivitou. Heraldika je sama o sebe atraktívna, preto bolo pomerne jednoduché vymyslieť úlohy, ktoré by priblížili jej základy. Návštevníci si mohli vybrať v tomto prípade z viacerých verzií – maľovanie vlastného erbu do pripravenej predlohy štítu, vymaľovanie erbov podľa heraldického šrafovania

Obr. 1. Žiaci 6. ročníka ZŠ Vajanského v Skalici počas komentovanej prehliadky archívu.
Foto: Zuzana Tauberová.

alebo priraďovanie majiteľov erbov podľa blazónu. Vybrali sme také erby, ktorých držitelia mali vzťah k nášmu regiónu. Stanovisko paleografie prinieslo pohľad na jednotlivé druhy písma používané v priebehu stáročí v písomnom styku a možnosť použiť niektoré z nich priam pri písaní listu brkom. Na paleografiu nadväzovala sfragistika s pečatným voskom a pečatidlom. Počas tvorby pečate sa účastníci dozvedeli, čo je typárium a aké druhy pečatí poznáme. Popri čakaní na vytvrdenie voskovej pečate si mohli pozrieť osobné pečate funkcionárov skalického magistrátu či podoby skalickej mestskej pečate. Numizmatika priblížila platidlá používané na Slovensku. Dukáty, denáre, toliare či koruny vo svojich rôznych podobách sa hľadali na kartičkách pexesa. Táto hra prebudila v návštevníkoch trochu súťaživosti.

Epigrafia bola pre väčšinu veľkou neznámou. Historické nápisy, okolo ktorých takmer denne prechádzame, len málokto na fotografiách spoznal. Ale predsa sa našli aj tí, ktorí vedeli správne určiť, kde sa v meste nachádzajú a s ktorými stavbami sú spojené. Najmenší návštevníci mohli popustiť uzdu svojej fantázii pri kreslení, vyfarbovaní a pečiatkovaní.

Deň otvorených dverí v našom archíve sa stretol s pozitívnym ohlasom návštevníkov a splnil svoj cieľ – priblížiť činnosť archívu širokej verejnosti, zvýšiť povedomie o význame historických dokumentov a ukázať, že archív nie je len miestom uchovávaného minulosť, ale aj živým kultúrnym a vzdelávacím priestorom. Návštevníci ocenili pripravený program, odborný výklad zamestnancov a možnosť nahliadnúť do inak neprístupných priestorov, čo sa odzrkadlilo aj vo zvýšenom záujme o exkurzie spolu s našimi aktivitami. Dúfame, že sa nám podarilo aspoň v malej miere rozšíriť obzory návštevníkov a ukázať im, aké zaujímavé a krásne môže byť spoznávanie histórie. Veríme, že aj v budúcnosti sa toto podujatie stane príležitosťou nielen na nové objavy, ale i nové stretnutia. Už teraz sa tešíme na ďalší ročník.

Terézia Májková
Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Skalica

Obr. 2. Pri niektorých úlohách sa započali aj bývalé archivárky.
Foto: Zuzana Tauberová.

OD KOLÍSKY PO HROB. O ŽIVOTE A SMRTI K 130. VÝROČIU ZOŠTÁTNEŇA MATRIK

Vernisáž výstavy v Štátnom archíve v Trnave

V nedávnom období, keď sme si pripomenuli pamiatku našich zosnulých, sa prirodzene zamýšľame nad krehkosťou života a mementom našej smrteľnosti. Odkaz týchto myšlienok bol prítomný aj na vernisáži výstavy s názvom *Od kolisky po hrob. O živote a smrti k 130. výročiu zoštátneňia matrik*, ktorá sa konala 5. novembra 2025 v Štátnom archíve v Trnave. Konceptcia výstavy je tematicky rozdelená na dve časti – život a smrť. Pomyselný nosný prvok tvorí výber archívnych dokumentov, ktoré sú uložené v Štátnom archíve v Trnave. Myšlienku výstavy ilustrujú aj zbierkové predmety, ktoré na výstavu zapožičali súkromní zberatelia a viaceré pamäťové inštitúcie: Západoslovenské múzeum v Trnave, SNM – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave a Mestské múzeum v Seredi. V rámci neformálneho vzdelávania bola pre žiakov I. a II. stupňa základných škôl trnavského regiónu vyhlásená súťaž na tému genealógie – *Môj rodokmeň*, v ktorej sa hodnotilo vyše deväťdesiat súťažných prác.

Slávnostné otvorenie vernisáže výstavy započalo príhovorom riaditeľky Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlie Ragačovej, v ktorom privítala návštevníkov a poďakovala všetkým participantom za ich prácu na vytvorení a prezentácii výstavy. Súčasťou programu bolo hudobné vystúpenie detského speváckeho zboru Lastovičky a oceňovanie súťažných prác. Okrem vyhlásenej I. a II. súťažnej kategórie pribudli aj dve špeciálne, a to Mladý genealóg a Cena za kreativitu. Všetky rodokmene, či už víťazné, alebo zúčastnené sú inštalované v priestoroch archívu a vytvárajú tak pestrú, ale aj dôležitú súčasť výstavy.

Výstavou sprevádzala PhDr. Romana Luchavová ako kurátorka spolu s kolegom a vedúcim oddelenia spracúvania archívnych dokumentov Mgr. Jakubom Roháčom, PhD. Komentovaná prehliadka začínala „životom“, a to ukázkami matričných záznamov o narodení, rodnými a krstnými listami, ako aj archívnymi dokumentmi o evidencii pôrodných babíc a asistentiek. Etnografický charakter výstavy je prezentovaný cez zbierkové predmety – drevenú kolísku, kútnu plachtu, ako aj ďalšie exponáty spojené s konkrétnymi etapami vývoja die-

Obr. 1. Pohľad na priebeh komentovanej prehliadky výstavy. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

ťaťa od novorodenca až po batoľa. Tematika pôrodov a pôrodnictva je prítomná aj v žiadostiach občanov, v ktorých napríklad žiadali o finančnú podporu v období šestonedelia. Z veľkoformátových archívnych dokumentov je na nahliadnutie architektonický plán gynekologicko-pôrodnického pavilónu nemocnice v Trnave z roku 1974. Sobáš neodmysliteľne patrí k významným míľnikom v živote človeka, a preto má zastúpenie v tejto výstave prostredníctvom historických svadobných fotografií a pamätných fotokníh, ktoré sa tešili obľube najmä v období socializmu. Životné príbehy spolužiakov a významných rodákov z Trnavy Jozefa Eugena Weisza, známeho aj ako Jozefa Veselského, a Alfréda Wetzlera sú priblížené na výstavných baneroch a vitrínach. Okrem spomínaných osobností patrí priestor aj Ernóvi Rubikovi st., otcovi Ernóa Rubika, vynálezcu populárnej Rubikovej kocky, ktorý bol rodákom z Piešťan.

V druhej časti výstavy, venovanej tematike smrti, nepochybne návštevníka najviac zaujmú záznamy o ružindolských bosorkách z rokov 1743 – 1744. Prostredníctvom zápisov v účtovných knihách mesta Trnava je nám priblížená výška odmeny pre kata za mučenie a popravu obvinených žien a ich rozsudky smrti. Nemenej pozornosti pútajú archívne dokumenty s rozsudkami nad lupičmi, zlodejmi, ako aj pre zločiny infanticidy. Najstarší vystavený dokument – účtovná kniha mesta Trnava z roku 1556 poukazuje na skutočnosť, že vtedajší kat Ján nebol platený len za prácu spojenú s mučením a popravami. Prezentované sú taktiež obsahovo rozmanité testamenty, smútočné spevy a piesne, ako aj rôzne propagačné materiály v po-

Obr. 2. Účasť Mgr. Jozefa Viskupiča na komentovanej prehliadke výstavy. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

dobe plagátov k pietnym slávnostiam významných osobností. Jedným zo záznamov o osudných tragédiách je smrť vtedajšieho riaditeľa trnavskej nemocnice Karola Krčméryho z roku 1934. Z pamätníkov četníckych staníc a novinových výstrižkov sa dozvedáme o nehodách, vraždách a samovraždách v trnavskom regióne naprieč rôznymi rokmi. Vystavené sú aj plány cintorínov, márníc a domov smútku z okresov Trnava, Piešťany a Hlohovec. Tematika smrti je podporená zbierkovými predmetmi, ako napríklad ženský smútočný odev, náhrobník seredského rabína z roku 1789 alebo repliky levích hláv ako súčasť výzdoby sarkofágov rodu Esterházyovcov, ktoré boli v 70. rokoch 20. storočia zničené. Zaujímavú časť výstavy tvoria aj fotografie, ceny a ďalšie exponáty Pohrebnej služby Boleráz – Prievaly, ktorá je držiteľkou slovenského rekordu v kopaní hrobu.

Vernisáž výstavy vzbudila veľký záujem verejnosti, čo potvrdzuje viac než stovka návštevníkov. Pozvanie prijal a svojou prítomnosťou podčiarkol význam práce archivára predseda Trnavského samosprávneho kraja Mgr. Jozef Viskupič. Výstava je prístupná pre verejnosť v pracovných dňoch až do 4. septembra 2026.

Bc. Diana Vašková
Štátny archív v Trnave

OD KOLÍSKY PO HROB. O ŽIVOTE A SMRTI K 130. VÝROČIU ZOŠTÁTNEŇA MATRIK

Odborná konferencia v prednáškovej sále Kreatívneho centra v Trnave

Dňa 11. novembra 2025 sa uskutočnila odborná konferencia ako sprievodný program výstavy s názvom *Od kolísky po hrob. O živote a smrti k 130. výročiu zoštátneňia matrik* v prednáškovej sále Kreatívneho centra na Hlavnej č. 17 v Trnave. Záštitu nad podujatím prevzal Mgr. Jozef Viskupič, predseda Trnavského samosprávneho kraja. Konferencia pozostávala z troch prednáškových blokov, pričom vystúpili prednášajúci z pamäťových inštitúcií, genealóg pôsobiaci v súkromnej sfére, ako aj predstaviteľ jednej zo záchranných zložiek. Téma významných medzníkov v živote človeka bola odprezentovaná prostredníctvom príspevkov, v ktorých prednášajúci priblížili svoje odborné poznatky a výsledky výskumov zamerané na trnavský región. Záver každého celku patril diskusii, sprevádzanej dialógom medzi prednášajúcim a poslucháčmi, ktorá tvorila dôležitú súčasť podujatia tohto formátu. Úvodné a zároveň uvítacie slovo patrilo riaditeľke Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlii Ragačovej, v ktorom popriala všetkým účastníkom príjemné chvíle strávené s cieľom zvýšenia odbornosti a vzdelávania.

Obr. 1. Diskusia počas príspevku Márie Dikovej. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

Obr. 2. Uvedenie príspevku Mgr. Barbory Slovinskej. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

Prvý blok konferencie otvoril Mgr. Róbert Daňo, PhD., z Mestského múzea v Seredi. Z pohľadu archeológie priblížil pohrebný rítus v Karpatskej kotline zo staršej bronzovej doby, konkrétne na príklade seredsko-šintavského regiónu, čo napovedal aj názov jeho príspevku *Smrť v praveku ako sociálny fenomén*. Mgr. Eduard Laincz sa venoval rozboru matričných záznamov a tému *Životné medzníky v ľudskom živote (narodenie, sobáš a úmrtie) očami genealóga* vysvetlil na praktických príkladoch zo svojho genealogického výskumu. Príspevok *Hudobný skladateľ a pedagóg Ján Fischer na fotografii, od chlapca po fenomenálneho muža* bol sprevádzaný prezentáciou archívnych dokumentov a materiálu zo zbierkového fondu Mestského múzea v Seredi. Riaditeľka múzea Mária Diková túto prednášku doplnila interpretáciami ďalších historických prameňov. Spomienku a prínos osobnosti Jána Fischera umocnila prítomnosť opernej speváčky Jitky Sapara-Fischerovej, nevesty hudobného skladateľa.

V nasledujúcom prednáškovom bloku Mgr. Terezia Májková zo Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Skalica svojím príspevkom *Pod dlažbou chrámu: kto je pochovaný pod františkánskym kostolom v Skalici?* nadviazala na tematické zameranie odbornej konferencie. Podrobným opisom odprezentovala dlho zabudnuté krypty ako miesta posledného odpočinku cirkevných, ale aj svetských osôb, ktoré boli identifikované najmä vďaka epigrafickej analýze náhrobníkov. *Keď východná úplavica v Trnave a okolí kosila* – fenomén epidémie cholery a s tým súvisiace následky na spoločnosť v roku 1831 priblížila PhDr. Romana Luchavová zo Štátneho archívu v Trnave. Citlivej téme, akou sú vraždy novorodených detí, sa venoval Mgr. Jakub Roháč, PhD., zo Štátneho archívu v Trnave. Prednáška *Miesto kolísky hrob. Prípady infantícidy vo vybraných*

mestách západného Slovenska v 18. storočí nezanechala ani jedného účastníka odbornej konferencie bez silných dojmov.

Tragická smrť Karola Krčméryho, riaditeľa trnavskej nemocnice v roku 1934 bola následkom nehody, ktorá sa odohrala na vlakovej stanici v Trnave. Mgr. Barbora Slovinská zo Štátneho archívu v Trnave predstavila okolnosti nehody, ako aj priebeh a závery policajného vyšetrovania. Problematiku pôrodnictva po vzniku Československej republiky objasnila Mgr. Judita Szekeresová Kováčsová, PhD., zo Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Galanta so sídlom v Šali v príspevku *Pomohli pri zrode nového života... Postavenie pôrodných babíc v okrese Šaľa v medzivojnovom období*, v ktorom priblížila postavenie, platové podmienky a prácu pôrodných asistentiek po vzniku republiky, ako aj po Viedenskej arbitráži. Názov záverečného príspevku *Hasič – poslanie medzi životom a smrťou* doslovne poukazuje na dennú realitu, ktorej ľudia v tejto profesii čelia. V závere odbornej konferencie Daniel Haraga, veliteľ Dobrovoľného hasičského zboru Trnava – Centrum, rozprával o vlastných a tiež otcových skúsenostiach a zážitkoch z hasičskej služby.

Bc. Diana Vašková
Štátny archív v Trnave

KONFERENCIA A VÝSTAVA NA TÉMU DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY V ŠALI

Tradičná medzinárodná konferencia a výstava Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Galanta so sídlom v Šali s názvom *II. svetová vojna – tragické obdobie v dejinách regiónu* sa konala 3. októbra 2025. Konferencia a výstava priblížili verejnosti situáciu v regióne Matúšovej zeme a Žitného ostrova v období druhej svetovej vojny. Účastníkov medzinárodnej konferencie, archivárov a historikov zo Slovenska, Českej republiky, Maďarska, kolegov z múzeí a širokú verejnosť privítali úvodným slovom vedúca archívu Mgr. Judita Szekeresová Kováčsová, PhD., vedúca oddelenia riadenia archívov a registratúr odboru archívov a registratúr MV SR Mgr. Monika Péková, viceprimátor mesta Šaľa Mgr. Róbert Tölgyesi a riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová. Konferencia sa konala v konferenčnej sále archívu.

V úvodnom príspevku Mgr. Veronika Keresztes predstavila databázy Krajinského archívu v Budapešti k dejinám druhej svetovej vojny. Attila Fazekas zo Štátneho archívu v Nitre sa zaoberal obdobím vojenskej správy v Komárne po prvej Viedenskej arbitráži, konkrétne činnosťou Okresného vojenského veliteľstva v Komárne. Péter Illésfalvi z Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti predstavil hosťom vojenské aspekty na Matúšovej zemi v rokoch 1938 – 1948. Zo Štátneho okresného archívu v Jihlave prijal pozvanie Jiří Jelínek, ktorý sa vo svojej prednáške zaoberal dosahom druhej svetovej vojny na Jihlavu a jej okolie. Riaditeľ Múzea holokaustu v Seredi Martin Korčok sa venoval tragickému osudu židovského obyvateľstva na území Slovenska v rokoch 1938 – 1945. Svoju prednášku doplnil výpoveďami preživších, ktoré získal počas svojich dlhoročných výskumov a ktoré dokreslili historické udalosti očami obetí. Druhý blok prednášok otvoril Gergő Szikla z archívu v Debrecíne, ktorý poukázal na dôležitú úlohu mesta Debrecín v živote vojnových zajatcov a osôb internovaných v Sovietskom zväze. Riaditeľka archívu v Nyíregyháze Hajnalka Bánszki sa venovala osudu utečencov, ktorí prichádzali na konci druhej svetovej vojny do žúp Sabolč a Satmár. Vo svojej prednáške upriamila pozornosť na starostlivosť o utečencov v danom regióne. Riaditeľka archívu v Debrecíne sa nemohla konferencie zúčastniť osobne, jej prednášku o prvom bombovom útoku na Debrecín v roku 1944 predniesol jej kolega Gergő Károly Bán. V poslednej prednáške Attila Varjú priblížil leteckú vojnu nad regiónom Matúšovej zeme a Žitného ostrova, pričom zdôraznil význam správ hlavnoslužbovských a notárskych úradov o havarovaných bombardéroch.

Obr. 1. Pohľad do konferenčnej sály archívu v Šali.
Foto: Silvia Szilágyiová.

Obr. 2. Kolektív archívu v Šali s riaditeľkou Júliou Ragačovou. Foto: Silvia Szilágyiová.

V popoludňajších hodinách bola otvorená výstava, ktorá je rozdelená na 9 tematických častí. Výstava prezentuje archívne dokumenty, ktoré sa viažu k dejinám druhej svetovej vojny, jej priebehu a vplyvu na okresy Dunajská Streda, Galanta a Šaľa. Okrem vojenských udalostí a bojov sa výstava venuje aj situácii v roku 1938, dejinám každodennosti a školstva, holokaustu a pamätníkom padlým v druhej svetovej vojne. Po slávnostnom otvorení výstavy nasledovalo vyhodnotenie súťaže, do ktorej sa zapojili žiaci Základnej školy Ľudovíta Štúra v Šali a Základnej školy Lipóta Gregorovitsa s vyučovacím jazykom maďarským v Jelke. Žiaci oboch škôl svojimi prácami dotvorili výstavu. Ich slohové práce a kresby si môžu návštevníci pozrieť na konci výstavy. Aktivity archívu podporilo Ministerstvo vnútra SR, Nitriansky samosprávny kraj a Fond na podporu kultúry národnostných menšín. Pri príprave našej výstavy a tiež konferencie nás podporili aj samosprávy miest a obcí: Šaľa, Gabčíkovo, Sered', Šamorín, Trstice, Kráľov Brod, Kráľová nad Váhom, Diakovce, Medveďov, Močenok, Tešedíkovo. Výstava archívnych dokumentov je doplnená o predmety, ktoré zapožičalo Vlastivedné múzeum v Galante, Vlastivedný dom v Šamoríne, Žitnoostrovské múzeum v Dunajskej Strede a Židovská náboženská obec z Dunajskej Stredy. Ďakujeme aj súkromným zberateľom, ktorých poklady sú tiež súčasťou výstavy.

Výstava bude otvorená do 30. júna 2026. Srdečne pozývame na jej prehliadku.

Mgr. Klaudia Bugyinszká
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA V NÍREĎHÁZE ROK 1945 – NÁDEJ A SKUTOČNOSŤ

Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív v Galante so sídlom v Šali sa od 90. rokov minulého storočia pravidelne zúčastňuje medzinárodných archívnych dní v archíve Sabolčsko-Satmársko-Beregskej župy Maďarského národného archívu v Níreďháze. Priateľské vzťahy medzi archívami vytvárajú vynikajúci priestor na to, aby sa každoročne stretávali odborníci z viacerých archívov a prediskutovali aktuálnu situáciu archívov, oboznámili sa s úspechmi a najnovšími výskumami.

Medzinárodná konferencia – medzinárodné archívne dni v Níreďháze sa v tomto roku uskutočnila 18. 9. 2025 v priestoroch Sabolčsko-Satmársko-Beregskej župy Maďarského národného archívu v Níreďháze. Archivári zo Šale prišli ako zahraniční hostia už v stredu 17. 9. 2025, a tak mali možnosť i neformálne rokovať o svojich najnovších výsledkoch výskumu.

V deň konferencie prítomných privítala riaditeľka hostujúceho archívu Dr. Hajnalka Bánszki a poďakovala všetkým partnerským organizáciám a inštitúciám za dlhoročnú spoluprácu. Na jej slová nadviazali príhovory Oszkára Sesztáka, predsedu valného zhromaždenia Sabolčsko-Satmársko-Beregskej župy, a Dr. Balázsa Czetza, zástupcu riaditeľa Maďarského národného archívu.

Ako každý rok po úvodných slovách sa odovzdávali pamätne plakety Pro Archivo pre dlhoročných spolupracovníkov archívu, pre rodiny, ktoré svoje vzácne dokumenty odovzdali do trvalej úschovy archívu v Níreďháze. Napríklad Sándor Marik daroval archívu svoje publikácie, články, osobné a rodinné dokumenty zo svojej dlhoročnej novinárskej a redakčnej práce. Tradične sa vyhodnocovali miestne historické súťaže. Uchádzači získali výhodné granty. Na výzvu vyhlásenú spoločne s odbornými partnermi bolo doručených 13 prác. Tento rok bolo unikátom, že sa do súťaže prihlásili aj záujemcovia zo zahraničia, ktorí svoje vynikajúce nápady, výsledky výskumu predstavili účastníkom konferencie.

Po týchto slávnostných slovách nasledovala prvá časť konferencie *Rok 1945 – nádej a skutočnosť*, ktorú tvorili prednášky predstaviteľov partnerských archívov a organizácií. Táto téma je veľmi široká, zahŕňa v sebe nielen koniec vojny a jej výsledky, ale aj jej vplyvy, ktoré boli viditeľné až po viacerých rokoch. Ako prvá svoj príspe-

Obr. 1. Gyula Kosztyó počas prednášky.
Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

vok predniesla Dr. Barbara Habil Bank, archivárka z Výboru pamäti národa. Vo svojej prezentácii *Kto sú reakcionári?* predstavila násilnú okupáciu územia komunistickou stranou po roku 1945, ktorá zasiahla všetky oblasti života. Mgr. Judita Szekeresová Kováčsová, PhD., zo Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Galanta so sídlom v Šali predstavila zahraničným kolegom situáciu na Slovensku po roku 1945. Oboznámila so situáciou Maďarov v oblasti Matúšovej zeme po ukončení vojny, problematikou deportácií, výmeny obyvateľstva, ale aj s hromadnou reslovakizáciou, zatváraním menšinových škôl či cirkevnými opatreniami, ktoré mali vplyv na tisíce obyvateľov tohto regiónu. Na jej slová nadviazal Dr. Balázs Czetz, ktorý prostredníctvom archívnych dokumentov a archívnych fotografií poukázal na vojnové škody a straty, ktoré Fejérska župa utrpela počas druhej svetovej vojny. Stručne informoval aj o prebiehajúcich projektoch výskumu a spracovania zdrojov v Maďarskom národnom archíve zameraných na výskum strát počas druhej svetovej vojny. Jeho prednáška odkryla mnoho doposiaľ neznámych faktov. Ako posledná v prvom bloku vystúpila Dr. Natália Habil Váradi, docentka Maďarskej vysokej školy Františka Rákocziho II. v Podkarpatsku. Vo svojej prednáške *Od pohraničia k cisárskej periferii – Zakarpatsko a sovietska realita po roku 1945 až do 90. rokov 20. storočia* predstavila zmeny vo vojenskej, politickej a sociálnej oblasti v Zakarpatskej oblasti. Zistili sme, že situácia bola veľmi podobná tej v Československu.

Obr. 2. Ladislav Szémán, Attila Varjú, Hajnalka Bánszki, Judita Szekeresová Kováčsová, Klaudia Bugyinszká. Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Po krátkej prestávke nasledoval ďalší blok prednášok. Dr. Attila Csöngé, riaditeľ Jásovsko-Nadkunsko-Solnockej župy Maďarského národného archívu v Solnoku, sa v prednáške *Vzťah medzi rozdelením pôdy a politikou na príklade župy na Veľkej nížine* zaoberal jednou z hlavných otázok politiky po roku 1945, otázkou pozemkovej reformy a rozdeľovania pôdy. Tiež sme mohli skonštatovať, že problematika bola veľmi podobná tej československej. Na jeho slová nadviazal Dr. János Bene, penzionovaný riaditeľ múzea Andrása Jósu v Níredháze, ktorý sa venoval povojnovej organizácii demokratických obranných síl v meste Níredháza. Dr. Gyula Kosztyó, archivár a historik z hostujúceho archívu, rozoberal problematiku verejnej bezpečnosti v regióne Satmár na prelome rokov 1944 – 1945, ktorej sa venuje už dlhší čas. Spomenul, že výskum ešte stále nie je ukončený.

Prednášky boli plnohodnotné, priniesli mnohé doposiaľ neznáme fakty k danej problematike, otvorili sa mnohé možnosti bádania aj za hranicami jednotlivých krajín.

Mgr. Judita Szekeresová Kováčsová, PhD.
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

TVORÍME V ŠTÁTNOM ARCHÍVE V BANSKEJ BYSTRICI

Prezentovanie archívu, odbornej práce jeho zamestnancov, ale najmä prezentovanie archívnych dokumentov – archívneho dedičstva formou prednášok a exkurzií sa stalo každoročnou náplňou nášho pracoviska. Odborné prednášky a exkurzie robíme pre študentov stredných a vysokých škôl, študentov univerzity tretieho veku a seniorských združení. Témy prednášok sa týkajú najmä nášho archívu a jeho dejín, ale spracovali sme aj témy, ako napríklad historické pramene, profesia archivára, sirotská starostlivosť, osobné doklady do pätnásteho roku života, 770 rokov (2025) mesta Banská Bystrica a iné. Od roku 2022 (Alena Bolfová) sme rozšírili cieľovú skupinu aj o žiakov základných škôl, ide o vekovú kategóriu detí do pätnásť rokov. Priblížiť archív najmladším bádateľom sa stalo pre nás kreatívnou výzvou. Rozhodli sme sa vytvoriť z toho trvalú platformu vzdelávania a propagácie archívnej práce pre túto vekovú kategóriu. O prednášky majú záujem nielen dejepisári, ale aj slovenčinári, učitelia cudzích jazykov a občianskej náuky, ktorí aj takýmto spôsobom vyhľadávajú nekonvenčné vyučovacie metódy.

V rámci dejepisu pre piaty ročník základných škôl sa žiaci zoznamujú s historickými prameň-

Obr. 1. Osvedčovací listina vyrobená našou archivárkou Ivanou Fašungovou v roku 2023 pre žiakov piatej triedy ZŠ Slobodného slovenského vysielateľa v Banskej Bystrici. Foto: Jaroslava Pačuta.

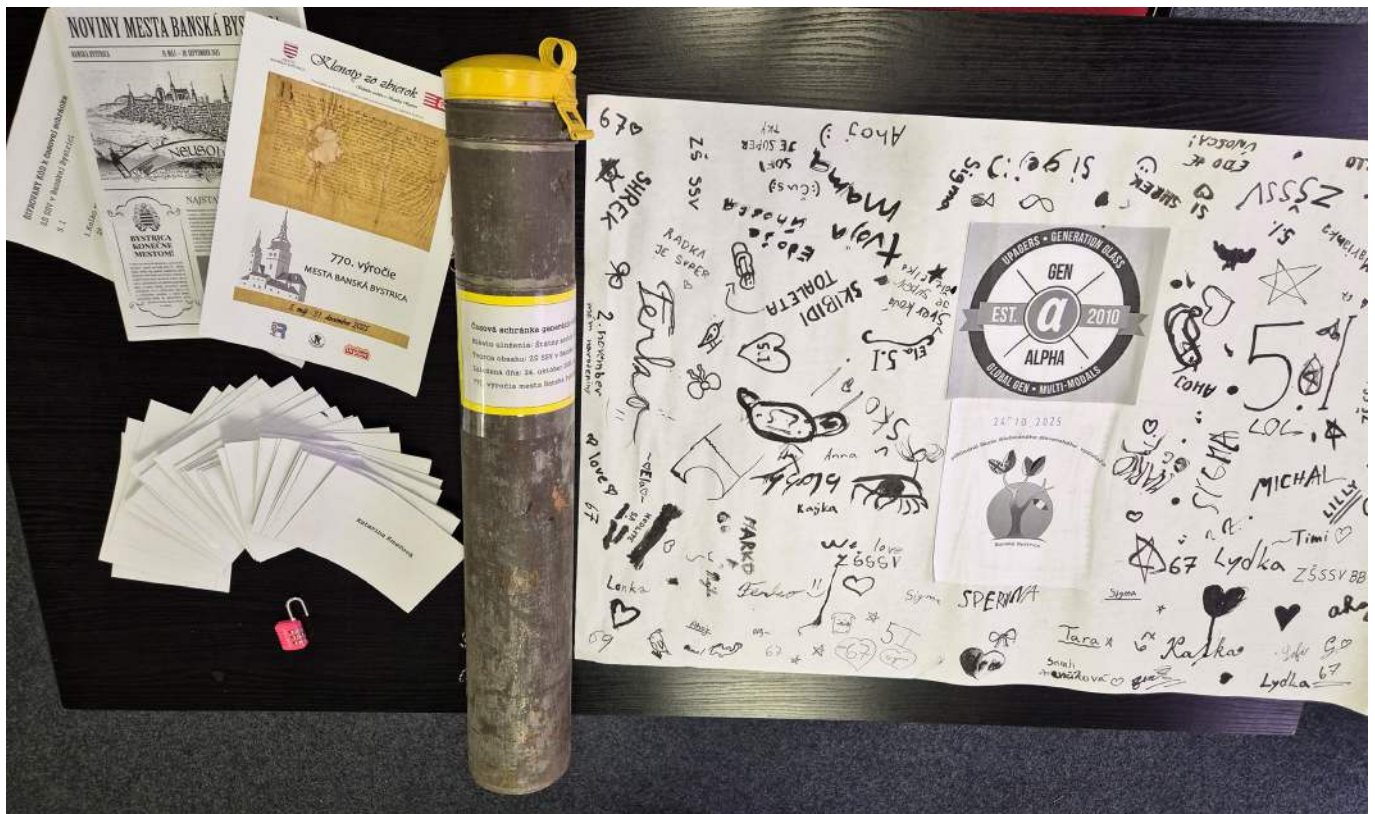
mi, na čo my v archíve nadväzujeme formou prednášky, vizualizácie, tvorivej časti a prehliadky depozitárov nášho archívu. Žiaci tak vidia historické pramene – rôzne archívne dokumenty, ako vyzerajú, čo je v nich napísané, ako sú uložené. A tu nastupuje tvorivá časť výuky – žiaci si sami vyrobia dokument, akoby historický prameň, ktorý potom uložíme v našom archíve. Takto od roku 2022 učíme žiakov písať švabachom a kurentom, čo si vyžaduje sústredenosť, trpezlivosť a zručnosť, čiže vlastnosti, ktoré potreboval v minulosti registrátor, neskôr archivár. V roku 2023 sme pracovali s deťmi hneď dvakrát. Najprv sme vytvorili v bádateľni archívu prostredie pre tvorbu vlastného plagátu, čo bola ich spoločná práca. Krátko pred Vianocami sme pristúpili k tvorivej časti sviatočnejšie a tentoraz sme vyrobili pre žiakov niečo my (Alena Bolfová a Ivana Fašungová), a to osvedčovacíu listinu o návšteve nášho archívu.

V tomto roku oslávilo mesto Banská Bystrica svoje 770. výročie svojho založenia, čo sme využili ako dobrú príležitosť na vytvorenie časovej schránky generácie Alfa. Išlo o dve triedy piateho ročníka Základnej školy Slobodného slovenského vysielča v Banskej Bystrici, tzv. jazykovej školy. Obsah časovej schránky vytvorili sami žiaci a pozostával z jedného výtlačku mimoriadneho vydania novín, vydaných k výročiu mesta Banská Bystrica, z po-

zvánky na výstavu realizovanú naším archívom v roku výročia mesta, vlastnoručne vyrobeného plagátu zástupcami generácie Alfa a každý žiak vložil do zalepenej obálky so svojim menom odkaz pre budúce generácie. Zadanie obsahu obálok bolo smerované k mestu Banská Bystrica, ako napr. čo sa mi v meste páči a čo nepáči, čo mi v meste chýba a čo chcem odkázať budúcim Banskobystričanom. Na výrobu časovej schránky sme použili vyradené kovové tubusy, v ktorých sa predtým uchovávali mapy a plány Krajského súdu v Banskej Bystrici. Po ich vyčistení, omaľovaní a označení sme každú schránku opatřili visiacim zámkom s trojmiestnym číselným kódom. Samozrejme, do schránky sa nemôže dostať hocikto, a preto je číselný kód prísne zašifrovaný. Po uhádnutí troch otázok, ktoré k otvoreniu schránky museli žiaci vyriešiť, mohli konečne naplniť obsah svojej časovej schránky.

Náš archív má česť uchovávať dve časové schránky žiakov jazykovej školy pre budúce generácie, do ktorých sa dostanú len ich tvorcovia. A my veríme, že keď bude mesto Banská Bystrica oslavovať svoje ďalšie okrúhle výročie, prídu zástupcovia tried do archívu a sprístupnia svoje poslanstvo Banskobystričanom.

Mgr. Alena Bolfová
Štátny archív v Banskej Bystrici

Obr. 2. Časová schránka s ukázkou jej obsahu pred uzamknutím a uložením v našom archíve. Foto: Alena Bolfová.

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V LITERÁRNYM ARCHÍVE SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE V MARTINE

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice (SNK) v Martine započal tradíciu Dňa otvorených dverí v roku 2019. Koná sa v dvojročnom intervale v mesiaci jún, keď archív návštevníkom prezentuje ukážky zo svojich fondov a zbierok uchovávaných v depotoch. V prvom ročníku (11. júna 2019) si široká verejnosť, žiaci, študenti a pracovníci SNK mohli v bádateľni prezrieť vzácne trezorové dokumenty, ktoré sú bežne neprístupné. Po dvoch rokoch, v období covidovej pandémie, Deň otvorených dverí prebiehal len vo virtuálnom priestore a cez sociálne siete prezentáciou fotografií *Od najstarších dagerotypii po modernú fotografiu*. Tretí Deň otvorených dverí (8. júna 2023) mal tému *Cestujeme po Európe* a predstavil desiatky fotografií, pohľadníc, literárnych a hudobných rukopisov, máp, cestopisov, ale aj osobnú korešpondenciu.

11. júna 2025 sme dvere do archívu otvorili opäť, a to na tému *Za rozprávkou do archívu*, s príznačným mottom:

„Rozprávka nevznikla, aby sme ňou uspávali deti, ale aby prebúdžala dospelých“

Milan Rúfus

Naším cieľom bolo prilákať širokú verejnosť, ale hlavne žiakov základných škôl. Prispôsobili sme

výber archívneho materiálu tak, aby bol pritažlivý pre detského návštevníka a zachytil chronologický vývoj tohto žánru od ľudovej rozprávky cez prvých autorov písucich pre deti až po spisovateľov a ich tvorbu konca 20. storočia.

Vo vestibule SNK návštevníkov privítala vedúca Literárneho archívu s krátkou prednáškou o našom pracovisku. Pre žiakov základných škôl boli pripravené viaceré zábavné aktivity. Mohli si vyskúšať písanie na starých písacích strojoch, čítať rukopis Jozefa Cígera Hronského o smelom zajkovi v Afrike a zapojiť sa do ankety o najobľúbenejšiu rozprávku. Následne sa návštevníci „za rozprávkou“ presunuli do bádateľne archívu.

Výklad s množstvom ukážok sme začínali rozprávaním o slovenských ľudových rozprávkach. Šírili sa z pokolenia na pokolenie, neboli však určené deťom, ale mali skôr výchovný charakter pre dospelých. V 19. storočí sa zaujímali o ľudové rozprávky prví zberatelia, ktorí ich zapisovali do takzvaných kódexov. Predstavili sme dielo prvého slovenského bádateľa a zberateľa ľudových rozprávok, historika, učiteľa a evanjelického farára Samuela Reussa. V zapisovaní ľudových rozprávok mu pomáhali synovia Ľudovít, Gustáv a Adolf so svojimi spolužiakmi. Prvé zápisy s názvom *Codexy revúcke A, B, C* vznikli v rokoch 1840 – 1843 a zahŕňali viac ako 60 rozprávok a iných folklórnych útvarov (najmä piesní). Samuel Reuss svoj záujem o ľudovú rozprávku preniesol na mladú štúrovskú generáciu, s ktorou v zberateľskej činnosti spolupracoval. August Horislav Škultéty,

Obr. 1. Prezentácia archívnych dokumentov v bádateľni Literárneho archívu. Zdroj: Slovenská národná knižnica.

Štefan Marko Daxner, Jonatán Dobroslav Čipka a iní spoločne pracovali na rukopisnej zbierke rozprávok *Codex tisovský A, B, C*. Bol to významný prameň pre neskoršie knižné vydania slovenských ľudových rozprávok. Okrem fotodokumentov a osobných dokladov štúrovca Janka Francisciho Rimavského si mohli záujemcovia prezrieť rukopisnú zbierku *Codex diversorum auctorum*, ktorý sa stal podkladom pre tlačou vydané *Slovenské povesti* (Levoča, 1845). Na nahliadnutie boli podobizne a rukopisy ďalších zberateľov, a to Sama Bohdana Hroboňa a Andreja Cabana. Pre návštevníkov zo všetkých najznámejších Pavol Dobšinský zbieral nielen rozprávky, ale aj slovenské ľudové piesne a príslovia. Spolu s A. H. Škul-tétym vydal *Slovenské povesti* (1858 – 1961), neskôr *Slovenské prstonárodnje povesti* (1880 – 1883). Pri prezeraní ukážok mohli návštevníci vidieť rukopisy takých známych rozprávok, ako napr. *Tri prasiatka*, *Zlatovláska*, *Traja zhavranelí bratia*, *Popolvár najväčší na svete*, *Trojruža*, *O troch grošoch* atď. Dobšinského rozprávky vyšli odvtedy vo viacerých reedíciách, boli preložené aj do cudzích jazykov a zaradené do školských učebníc. Osobitne sme priblížili Boženu Němcovú, ktorá mala so slovenskými zberateľmi písomné kontakty, no s niektorými sa stretla aj osobne. Sama rozprávky na Slovensku zbierala a v Čechách vyšli dokonca skôr ako zbierky Dobšinského pod názvom *Slovenské pohádky* (1857).

V nasledujúcej prezentácii sme sa presunuli do 20. storočia a postupne predstavili umelé rozprávky a ich tvorcov s ukážkami podobizní, rukopisov rozprávok, osobných dokladov alebo korešpondencie. Verejnosť aj žiaci prejavovali živší záujem o povedomých autorov, kládli otázky a chceli sa niečo dozvedieť aj z ich osobného života.

Za prvú autorku detskej tvorby sa považuje Ľudmila Podjavorinská (vl. menom Riznerová) – spisovateľka, poetka, prozaička, zakladateľka modernej literatúry pre deti a národná umelkyňa. Zaujala hlavne jej podobizeň ako 23-ročnej slečny z obdobia, keď jej knižne vyšla prvá básnická zbierka a uverejňovala svoje krátke prózy. Známa je hlavne humornými veršovanými príbehmi – rozprávkami zo života detí a z prírody, napr. o zajkovi Bojkovi, o žabiatku, o sove, čo išla na tanec, o vrabčiakovi Čimovi. V Literárnom archíve z jej detskej tvorby archivujeme iba hru pre deti v troch dejstvách *Čin-Čin*, napísanú podľa rovnomennej knižky, a rozprávku *Uhliarove poklady*. Deti spoznali spisovateľku podľa fotografie z vyššieho veku a bavilo ich ľúštiť ťažko čitateľný rukopis z jej denníka.

Z archívnych depotov sme vybrali a ukázali viac-menej neznáme *Rozprávky tety Hely* od Heleny Krč-

Obr. 1. Prezentácia archívnych dokumentov v bádateľni Literárneho archívu. Zdroj: Slovenská národná knižnica.

méryovej, manželky Štefana Krčméryho. Pracovala v Československom rozhlase v Bratislave, kde viedla pravidelnú reláciu pre deti *Teta Hela rozpráva*, v ktorej predstavovala slovenské ľudové i vlastné rozprávky.

O Jozefovi Cígerovi Hronskom – spisovateľovi, redaktorovi, publicistovi, maliarovi, pôvodne vyštudovanom učiteľovi matematiky, sme rozprávali najmä v súvislosti s jeho činnosťou v Matici slovenskej. Po príchode do Martina zanechal pedagogickú prácu a stal sa tajomníkom, neskôr správcom Matice slovenskej, kde využil svoje výborné organizačné schopnosti. Zaslúžil sa o založenie tlačiarne Neografia, ktorá šírila slovenskú literatúru. Rozvinul vydavateľskú činnosť a 19 rokov bol redaktorom časopisu *Slniečko*. V ukážke jedného jeho čísla mohli návštevníci vidieť, ako kedysi detský časopis vyzeral, ako bol ilustrovaný čiernobielymi obrázkami jedným autorom – Jaroslavom Vodrážkom. K Vodrážkovým ilustráciám, uverejňovaným na pokračovanie v *Slniečku*, Hronský napísal rozprávkové príbehy *Smelý zajko a Smelý zajko v Afrike*. Z Hronského ďalších rukopisov rozprávok (ako napr. *Tri múdre kozliatka*, *Janko Hraško*, *Zlatovlasá sestra*, *Traja bratia* alebo *Sokoliar Tomáš*) si detskí návštevníci radi prečítali príbehy o dvoch prasiatkach *Budkáčik a Dubkáčik*.

Spomenutý Jaroslav Vodrážka – maliar, grafik, ilustrátor, výtvarný pedagóg, rodák z Prahy, v rokoch 1923 – 1939 pôsobil v Martine ako učiteľ kreslenia na gymnáziu a zároveň spolupracovník Hronského v Matici slovenskej. Stál pri zrode detských ilustrovaných kníh. S martinskými kníhtlačiarňami v Neografii sa pokúšali dosiahnuť farebnú tlač obrázkov. Na porovnanie sme použili originálne ilustrácie J. Vodrážku ku knihe *Sokoliar Tomáš*

Obr. 1. Prezentácia archívnych dokumentov v bádateľni Literárneho archívu.

Zdroj: Slovenská národná knižnica.

a obrázky v tlačenej knihe z roku 1932, kde k čiernej farbe pribudla oranžová. J. Vodrážka ilustroval aj rozprávky iných autorov a aj svoje knihy pre deti, vydávané na Slovensku. Azda najznámejšia je rozprávka *Maco Mrmláč valachom*, autorom zaznamenaná v rukopisných zošitoch v rôznych verziách. Na spestrenie sme prezentovali Vodrážkove ilustrácie z návrhov maľovaniiek, ktoré vynikajú živosťou farieb.

V ďalšej časti nášho „rozprávkového“ výkladu sme predstavili prekladateľku Margitu Pauliny-Tóthovú z Martiny. Študovala na nemeckých školách, absolvovala prázdninové pobyty v Anglicku a Írsku a ovládala viacero cudzích jazykov (angličtinu, nemčinu, francúzštinu a maďarčinu). Na začiatku minulého storočia ju očaril zvláštny príbeh o ľudskom mláďati Mauglí z *Knihy džungle* od britského spisovateľa Rudyarda Kiplinga. Deťom sme ukázali strojopisný koncept listu M. Pauliny-Tóthovej R. Kiplingovi z 19. novembra 1921, v ktorom ho tretikrát opakovane žiadala o zvolenie prekladať jeho práce. Odpoveď prišla 16. decembra 1921 so vzácnym podpisom R. Kiplinga a už v tom istom roku vyšlo prvé slovenské knižné vydanie *Knihy džungle*, v archíve zachované v rukopise pod názvom *Z indických chrastí*. Medzi ukázkami nechýbala fotografia M. Pauliny-Tóthovej so synmi a portrét R. Kiplinga.

Známa spisovateľka, poetka, prekladateľka Mária Rázusová-Martáková, vyštudovaná učiteľka, naposledy učila v Martine. Pre zhoršujúcu sa chorobu zanechala učiteľské povolanie a venovala sa literárnej tvorbe a prekladom z českej, francúzskej a ruskej literatúry. Pravidelne spolupracovala s časopisom *Slniečko*, v rokoch 1939 – 1948 bola jeho redaktorkou. Písala hlavne poéziu pre deti (*Tri roz-*

právky z neba, Hore grúňom – dole grúňom, Zvieratka detom, Zatúlané húsa), ale aj prozaické knižky (*Rozprávky o Jánošíkovi*, príbehy z manželovho detstva *Chlapčekom leto, O medovníkovom domčeku*) a divadelné hry pre deti s rozprávkovou tematikou (*Gajdoš Filúz, Medovníkový domček, Soľ nad zlato*). Vydala aj viaceré adaptácie ľudových rozprávok, z ktorých sme návštevníkom ukázali rozprávky *Starý Bodrík a vlk* – pracovnú strojopisnú verziu rozprávky s rukopisnými opravami a rukopisný fragment *Snehulienky*. Z jej osobného fondu sme vybrali denníky stredoškolačky, zápisník učiteľky, maturitné vysvedčenie, fotografie nevesty v kroji, s manželom Jánom Martákom a i.

Z pôvodne učiteľských radov pochádza i spisovateľka pre deti a mládež, poetka a prozaička Mária Jančová (občianskym menom Terézia Hečková, manželka spisovateľa Františka Hečka). Takmer celé jej dielo sa viaže na detstvo, dievčenské roky, rodný dom, dedinské prostredie na Orave a na učiteľské pôsobenie. Z rozprávok (napr. prvotina *Bochník, Braček a sestrička, Žofkine rozprávky*) bola hlavne pre staršiu generáciu návštevníkov blízka zbierka *Rozprávky starej matere*. Pri zachovanom rukopise sme súčasne ukázali slepeckú tlač tejto knižky. V ukázkach osobných dokladov M. Jančovej (vysvedčenie, spomienky na prvý deň v škole) zaujal preukaz čitateľky Národnej knižnice v Martine z roku 1970 a rozsiahla vzájomná korešpondencia manželov Hečkovcov. Na fotografiách ju návštevníci mali možnosť vidieť ako účastníčku besedy so žiakmi základných škôl, s manželom F. Hečkom, ako aj na svadobnej fotografii. Zaujímavou „živou ukázkou“ bola Žofia Kučerová-Maceková, vnučka M. Jančovej, ktorá svojimi osobnými spomienkami vzbudila pozornosť návštevníkov, ale aj nás archívnych pracovníkov i prítomné médiá.

Snáď každý návštevník poznal Ruda Morica, rodáka z neďalekých Sučian. Prozaik, spisovateľ pre deti a mládež, autor literatúry faktu, tiež učiteľ bol od roku 1959 až do svojej smrti (1985) riaditeľom vydavateľstva *Mladé letá*. Vzťah R. Morica ku knihe sa formoval ešte počas štúdia na gymnáziu v Martine, kde bol jeho učiteľom kreslenia Jaroslav Vodrážka. Ten často študentom nosieval svoje vydané knihy s vlastnými ilustráciami a vysvetľoval, ako kniha vzniká. Hlavnou témou v knihách R. Morica bola príroda. Dospelým návštevníkom bola dobre známa knižka *Z poľovníckej kapsy*. R. Moric navštívil Kubu a vydal miestne rozprávky *Rozprávky z ostrova orchideí*, vrátane známeho príbehu o indiánskom náčelníkovi Hatueyovi. Záujemcovia si mohli zaľisťovať aj v strojopisných verziách s rukopisnými

opravami ďalších rozprávok (*O dvoch mravcoch Pobehajcoch*, *O Pichul'kovi*, *Kráľovič so zlatými vlasmi*) alebo vo vysokoškolskom indexe a vysvedčeniach preskúmať Moricove študijné výsledky. Podobizne R. Morica, v protiklade s prítomnou karikatúrou, ho predstavili ako vážneho pána so šedivými vlasmi pri práci vo vydavateľstve *Mladé letá*. Žiaci zo základnej školy v Sučanoch pomocou staršej fotografie lokalizovali miesto jeho rodinného domu s pamätnou tabuľou.

V prezentácii sme spomenuli Antona a Katarínu Habovštiakovcov, ktorí síce boli jazykovedci, ale venovali sa aj literatúre pre deti a mládež. Námety pre svoje rozprávky čerpali pri terénnych výskumoch nárečí a ľudovej slovesnosti. Verejnosti bola známa napríklad ich spoločná rozprávka *Remeslo má zlaté dno* alebo *V núdzi poznáš priateľa* od K. Habovštiakovej. Z archívu sme na ukážku vybrali z tvorby A. Habovštiaka rukopisnú zbierku démonologických rozprávok *Poludnice na Rakíši* a rozprávku *Snehobiela košela* a od K. Habovštiakovej *Ondřík Smolík*, ďalej vysvedčenia, podobizne manželov aj svadobnú fotografiu.

Významnou autorkou literatúry pre deti a mládež bola novinárka a prozaička Klára Jarunková, jedna z najprekladanejších slovenských spisovateľov 2. polovice 20. storočia. Príbehy podávala z pohľadu dieťaťa a písala ich v prvej osobe, čím dávala detskému čitateľovi šancu lepšie sa vcítiť do deja. To mohli deti pozorovať v predložených ukážkach rukopisov *O dievčatku, ktoré šlo hľadať rozprávku* alebo

O vtáčikovi, ktorý vedel tajomstvo. Zo zbierky fotodokumentov sme vybrali jej fotografiu aj karikatúru.

Pri Kriste Bendovej – poetke, prozaičke, novinárke a dramatičke, známej predovšetkým dielami pre deti a mládež, sa rozvinula živá debata medzi deťmi a archívnu pracovníčkou. Spoločne rozoberali príbehy kníh *Opice z našej police* a *Osmijanko*. Vystavený pôvodný text rozprávky o Osmijankovi si zároveň mohli prelistovať. K. Bendová písala tieto príbehy pre rozhlas, kde ich každý štvrtok večer čítal deťom na dobrú noc herec Ctibor Filčík. Deťom sme vďaka ukážkam pripomenuli ďalšie jej známe diela *Ako Jožko Pletko poplietol si všetko* a *Bola raz jedna trieda*. Blízky vzťah K. Bendovej a jej troch synov k zvieratám dokumentovala fotografia spisovateľky so psom, verným spoločníkom pri písaní rozprávok.

Ďalšou prezentovanou rozprávarkou bola Jaroslava Blažková, výrazná prozaická osobnosť skupiny mladých autorov (Generácie 56), ktorí nastúpili do slovenskej literatúry v čase politického odmäku. V jej knihách pre deti dominuje humor, fantázia, živý detský jazyk, pričom využíva žánrové postupy detektívky, dobrodružnej, ale aj náučnej literatúry. V roku 1969 jej bola udelená Cena vydavateľstva *Mladé letá* za jazykové majstrovstvo v literatúre pre deti za knihu *Rozprávky z červenej ponožky*. Okrem neúplnej verzie rozprávok, ktoré J. Blažková venovala synovi, sme deťom ukázali aj verziu rodinného príbehu *Traja Nebojsovia a duch Miguel* zo života svojho otca a jeho bratov.

Obr. 1. Prezentácia archívnych dokumentov v bádateľni Literárneho archívu. Zdroj: Slovenská národná knižnica.

Obr. 1. Prezentácia archívnych dokumentov v bádateľni Literárneho archívu.

Zdroj: Slovenská národná knižnica.

Libuša Friedová je autorkou moderných a vtipných, citovo pôsobivých rozprávok. V ukážkach *Malované čítanie* alebo *Magdalénka a škriatkovia* sa spája obyčajný svet s rozprávkovým zázračným prvkom. Zvedavým záujemcom sme prečítali z knižky o Magdalénke, dievčatku žijúcom v malom domčeku s červeným komínom s trinástimi malými škriatkami. Popri podobizni L. Friedovej zaujalo návštevníkov blahoželanie formou rébusu od priateľky K. Bendovej.

Pri fotografii Jozefa Pavloviča upútala deti spievateľova podobnosť so známym slovenským seriálovým hercom. Tvorivý autor napísal pre deti vyše štyridsať diel, napríklad *Prózy kozy Rózy*, *Dúha farbičky si strúha*, *Generál Gulôčka*, *Lienka Anulienka*, *Veveričiak Dodo*, *Vrabec Florián*. U detí boli obľúbené príbehy z knihy *Bračekovia mravčekovia*. V ukážke *Posledná knižka deduška Večernička* si spomenuli na sériu televíznych večerníčkových príbehov.

Plejádu autorov rozprávok sme ukončili ukážkami z diela redaktorky a dramaturgičky Nataše Tanskej, rodáčky z Prahy, píšucej v češtine aj v slovenčine. Prezentovali sme jej známejšiu rozprávku *Puf a Muf* v rôznych spracovaniach v oboch jazykoch, v prekladoch do nemčiny, angličtiny, ako divadelnú adaptáciu, rozhlasovú hru (*Lítací kocouři Puf a Muf*), televízny seriál (*Puf a Muf doma*, *Puf a Muf na vesnici*). Návštevníkov zaujali najmä originálne fotografie N. Tanskej v rôznych podobách, napr. na aute, na lyžiach a v hereckom stvárnení Barunky vo filme *Babička* z roku 1940.

Záver našej prezentácie tvorili zhudobnené rozprávky archivované v osobných fondoch hudobných skladateľov. Na prelome 19. a 20. storočia bol jedným z priekopníkov slovenskej národnej hudby Viliam Figaš-Bystrý, skladateľ, hudobný pedagóg,

interpret, zbormajster a organizátor hudobného života na Slovensku aj vo Vojvodine. Počas pôsobenia v Banskej Bystrici v roku 1918 začal komponovať rozprávku v dvoch obrazoch *Snehulka*. Jednodojstvom skladba *Snehulienka a sedem trpaslíkov* je určená pre sóla, detský a ženský zbor a klavír. Návštevníci mohli vidieť rukopis tohto diela v maďarčine, podobizeň V. Figaša-Bystrého, dom bývania v Banskej Bystrici a iné.

Na ďalšej ukážke sme prezentovali notový záznam malej ľudovej rozprávky *Keď sa vlci zišli* z cyklu *Obrázky zo Slovenska* Eugena Suchoňa v úprave Bohumila Urbana. V povedomí žiakov rezonovalo meno Eugena Suchoňa, skladateľa, hudobného pedagóga a národného umelca, dospelí ho poznali ako autora prvej slovenskej národnej opery *Krútnava*. E. Suchoň vytvoril rôzne verzie inštrumentálneho cyklu *Obrázky zo Slovenska* na motívy slovenských ľudových piesní pre klavír aj pre viac hudobných nástrojov. Bohumil Urban, pedagóg na konzervatóriu v Žiline, kompozične upravil cyklus pre husle. Jeden z nadšených návštevníkov, bývalý žiak B. Urbana sa dokonca našiel na jednej z vystavených fotografií.

Skladateľ Hanuš Domanský bol autorom scénickej hudby pre rozhlasovú rozprávkovú hru Júliusa Farkaša podľa slovenskej ľudovej povesti o Jánošíkovi pod názvom *Zlatá kačička*. Uvedená bola v Československom rozhlase v Bratislave v roku 1988. Z osobného fondu H. Domanského si účastníci mohli prezrieť rukopis hry *Zlatá kačička* o zbojníkovi Jurkovi a dcére pána veľhôr Rimave.

Prezentáciu „archívnych rozprávok“ sme doplnili malou výstavkou ilustrácií J. Vodrážku o smelom zajkovi a ukážkami starších i novších vydaní spomenutých rozprávkových kníh v priestoroch bádateľne. I keď druhá polovica výkladu sa niesla v uvoľnenejšom duchu v dôsledku známejších autorov, ktorých diela deti čítali alebo im ich čítali rodičia, veríme, že sme obohatili ich vedomosti o dosiaľ nepoznaných autoroch a rozprávkových dielach. O našom snažení svedčili spokojné tváre žiakov a poďakovania učiteľov, širokej verejnosti i kolegov zo Slovenskej národnej knižnice za výborne zorganizovaný, pútavý a novými informáciami nabitý Deň otvorených dverí. Zároveň nás potešil i záujem médií, ktoré množstvo textových a fotografických dokumentov prezentovali v hlavných správach Slovenskej televízie a rozhlasu, v Televízii Turiec, ako aj v stredoslovenskom vysielaní Rádia Regina.

Martina Skachová

OCHRANA ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOV V PRAXI

(správa zo seminára)

V pondelok 3. novembra 2025 sa bádateľňa Slovenského národného archívu výnimočne nezaplnila bádateľmi dychtivými po objavovaní histórie, ale zamestnancami archívu, pre ktorých si kolegyne z oddelenia ochrany archívnych dokumentov pripravili praktický workshop venujúci sa praxi pri ochrane dokumentov. Išlo o pilotný workshop, ktorý bol rozdelený na dve časti – informačnú a praktickú a bol zameraný výlučne na papier. V prvej prezentácii nám Kristína Šimunová ozrejmila historický vývoj výroby papiera, venovala sa spôsobom, ako rozlíšiť základné druhy papiera. Identifikácia konkrétneho druhu papiera môže prebiehať pozorovaním voľným okom, ohmataním, datovaním archívneho dokumentu či sledovaním degradačných procesov. Reštaurátori navyše môžu pri tom využívať aj mikroskopiu, chemické analýzy a analytické výskumné metódy či meranie pH. Rôzne druhy papiera sme si mohli porovnať na pripravenom vzorkovníku, kde bolo pekne vidieť rozdiely v štruktúre ručného a strojového papiera. Pozornosť bola ďalej venovaná záznamovým prostriedkom a ich druhom, pričom jedným z najstabilnejších sú tlačiarenské farby. Kolegyňa vysvetlila, ako sa tieto záznamové prostriedky správajú v rôznom prostredí (napr. vlhkom) a aký je ich vplyv na papier.

Dušana Grešová nás priviedla späť na hodiny chémie a ako odborníčka na chemické procesy nám poskytla prehľad o vonkajších a vnútorných faktoroch, spôsobujúcich starnutie a degradáciu papiera. Vplyvom degradácie papiera sa menia jeho vlastnosti, napr. pri hydrolýze, keď prebieha rozklad chemických väzieb pôsobením vody a vzniká kyslý papier. Fenomén kyslého drevitého papiera sa objavil s nástupom strojovej výroby papiera, ktorej súčasťou bolo kyslé glejenie, bieleň a pridávanie iných prímiesí, ako aj používanie dreva ako základnej suroviny na výrobu papiera namiesto dovtedy používanej rastlinnej suroviny. Výsledkom bolo, že úžitkové vlastnosti papiera sa zlepšili, ale pre jeho dlhodobé uchovávanie sa to stalo pohromou. Tento stav ohrozuje najmä dokumenty z obdobia medzi rokmi 1850 – 1990. Kolegyňa hovorila o biologickej degradácii, o pôsobení mikroorganizmov na zdravie človeka a tiež o preventívnej ochrane archívnych fondov a zbierok. Medzi preventívne opatrenia zaradila nastavenie

Obr. 1. Dušana Grešová z pohľadu chemičky vysvetlila procesy starnutia a degradácie papiera.
Foto: Ivana Červenková.

klimatických podmienok, zamedzenie prístupu svetla, používanie adekvátnych obalových materiálov, bádateľských kópií či správnu manipuláciu s dokumentmi. Upozornila na fakt, že neexistujú žiadne konzervačné ošetrenia, ktoré by mohli napraviť škody spôsobené svetlom, a preto je nutné veľmi citlivo pristupovať napr. k používaniu kopírovacích či fotografických zariadení.

V druhej časti workshopu nám Nikola Pirščová po krátkom úvode o rozdelení poškodení archívnych dokumentov na papieri na konkrétnych príkladoch ukázala rôzne stupne poškodenia a prezentovala opatrenia, ktoré treba uskutočniť ako prevenciu na spomalenie, resp. zastavenie tohto procesu. Degradácia papiera je totiž nezvratný chemický proces a reštaurovaním sa odborník usiluje tento proces spomaliť, resp. zastaviť. Zaoberala sa aj otázkou, ako určiť, ktorý dokument je vhodný na reštaurovanie, pričom estetika sama o sebe nie je indikátorom nutnosti reštaurovania. V minulosti síce bolo v mnohých prípadoch pri reštaurovaní cieľom vylepšiť estetický vzhľad dokumentu, v súčasnosti sa dôraz kladie na rešpektovanie originálu. Pri posudzovaní vhodnosti

*Obr. 2. Nikola Pirščová hovorila aj o rozdelení poškodení archívnych dokumentov.
Foto: Ivana Červenková.*

dokumentu na reštaurovanie poskytla nám archívárom aj praktické odporúčania. Jana Kočková sa venovala téme, ako môže archívár uskutočniť drobné (!) opravy dokumentov sám bez zásahu reštaurátora. Vysvetlila nám prácu s Filmoplastom a postupy, ako ho používať, a to aj názorne prostredníctvom niekoľkých videí.

Po prednáškach nasledovala časť, v ktorej sme spolu s reštaurátorkami identifikovali stupeň poškodenia vybraných archívnych dokumentov a určovali, či ich stav už vyžaduje reštaurovanie. Po oboch častiach workshopu nasledovala dlhá diskusia o prednesených témach a veríme, že naše kolegyně budú v úsilí vzdelávať archívárov pokračovať, čo môže rozhodne prispieť k väčšej ochrane dokumentov aj v nie ideálnych podmienkach, ktoré v archívoch na Slovensku panujú.

*Ivana Červenková
Slovenský národný archív*

DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE ANOTÁCIE

BESEDIČ, Martin. *Pečate bratislavských cechov*. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2023, 267 s. ISBN: 9788080605506.

Publikácia Martina Besediča ponúka podrobný výskum a analýzu pečatí bratislavských cechov od stredoveku po novovek, predstavuje vznik a vývoj cechovej sfragistiky v Bratislave a význam pečatí pri fungovaní cechov. Autor ponúka prehľad stavu skúmanej problematiky a poukazuje, že v našom priestore sa vyskytujú najmä čiastkové štúdie a katalógy, pričom chýba syntetická analýza. Upozorňuje aj na už publikované diela, najmä *Iparfejlödés és a czéhek története Magyarországon* od L. Szádeczkeho,¹ *Remeslo na Slovensku v období existencie cechov* od A. Špiesza² a *Cechovní pečatidla ve sbírkách historického oddělení Moravského musea v Brně*.⁵

Monografia je zameraná na históriu cechov v Bratislave a okolí od vzniku v 14. storočí po rozklad cechovej organizácie a úplný zánik cechov. Autor tento vývoj rozdelil do piatich prehľadných podkapitol, v ktorých vecne a zrozumiteľne opisuje vznik remeselných spoločenstiev (bratstiev), následné prijímanie artikulo a ich schvaľovanie mestskou radou. Ďalej sa venuje rozmachu v 16. a 17. storočí, keď na území mesta pôsobilo približne 45 cechov, následným reformám a reguláciám osvietenských panovníkov až po úpadok a zánik cechov v 19. storočí.

Pečate bratislavských cechov

Martin Besedič

Jadro publikácie je venované významu pečatidiel pri vykonávaní úradnej agendy cechov a pravidlám používania cechových pečatí. Približuje zhotoviteľov pečatí a formálne znaky pečatidiel: materiál, tvar, rozmery pečatnej dosky a držadlo. Samostatne rozoberá pečatný obraz a symboliku jednotlivých cechových remesiel. Heslá cechov sú zoradené abecedne a obsahujú základné informácie o vzniku, resp. prijatí štatútu cechu, produktoch, symbole a patrónovi (svätcovi). Samostatná kapitola je venovaná legendám na pečatidlách, zameriava sa na jazyk používaný na nápisoch, použité písmo, skratky a datovanie.

Hlavnou časťou monografie je prehľadný katalóg, obsahujúci kvalitné fotografie pečatidiel a pečatí. Katalógové zápisy sú usporiadané abecedne;⁶

¹ SZÁDECZKY, Lajos. *Iparfejlödés és a czéhek története Magyarországon*. I. – II. Budapest : Orsz. Iparegyesület, 1913.

² ŠPIESZ, Anton. *Remeslo na Slovensku v období existencie cechov*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, 344 s.

³ HOUDEK, Ivan. *Cechovní pečatidla na Slovensku*. Martin : Muzeálna slovenská spoločnosť, 1943, 178s.

⁴ NEMESKÜRTHYOVÁ, Ľudmila. *Cechové pečatidla v zbierkach Slovenského národného múzea*. In *Zborník Slovenského národného múzea, História*, 1980, roč. 20, s. 139-160.

⁵ CHALOUPEK, Jan. *Cechovní pečatidla ve sbírkách historického oddělení Moravského musea v Brně*. In *Časopis Moravského musea*, 1971, roč. 56, s. 125-137.

⁶ Cinári, čižmári, debnári, dláždiči a pokrývači, farbiari, garbiari, gombikári, hodinári, hrebenári, hrnčiar, chirurgovia – ránhojiči, ihlári, kamenári a murári, klinciari, klobočníci, kníhviazači, kolári, kováči, kožušníci, krajčír, kúpeľníci, lodníci, maliari, pozlacovači, lakovníci, mäsiari, medikováči, medovníkari, mieškari, mlynári, mydlári a sviečkari, nástrojoví kováči, nožiari, opaskári, ostrohári, parochniari, pekári, pivovarníci, povrazníci, pramári (prámikári a hodvábnici), puškári, remenári, sedlári, sitári, sklenári, stolári, ševci, tesári, tkáči, tokári, zámočníci, zlatníci, zvonolejári.

pod vyobrazením pečatidla je uvedený názov cechu, jeho súčasný vlastník a evidenčné číslo. Z katalógu sa dozvieme lokalitu pôvodu, datovanie, formálny opis pečatila, popis pečatného poľa a nakoniec opis spolu s prepisom kruhopisu.

Publikácia je spracovaná vysoko odborne a ponúka mnohé nepublikované poznatky k cechovej sfragistike Bratislavy a jej okolia.

Nina Görcsová
Archív Slovenského národného múzea

RAGAČ, Radoslav. Erbovník donátorov. Loretánska kaplnka bratislavského františkánskeho konventu. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2024, 279 s. ISBN: 9788080605834.

Monografia, vychádzajúca z autorovej dizertačnej práce, prináša jedinečnú interdisciplinárnu analýzu erbovníka donátorov,¹ ktorého vznik súvisel s výstavbou Loretánskej kaplnky pri bratislavskom františkánskom konvente. Bola vydaná ako deviaty zväzok edície Slovenského národného múzea – *Museion*.

Úvod obsahuje stručný, no koncepčný exkurz do obdobia vzniku erbovníka so zameraním na kultúrno-spoločenskú zmenu a predstavuje fenomén loretánskych kaplniek. Ďalšia časť úvodu sa venuje priamo predmetnému prameňu. Erbovník bol objednaný v roku 1710 a realizovaný zrejme až do roku 1712. Jeho hlavnou obsahovou časťou je 67 celostranových erbových miniatúr donátorov s krátkymi popismi a uvedenou výškou daru, dopĺňa ich menný index a odpisy listín. Záverečná časť úvodu je venovaná metodike práce a prehľadu použitých prameňov a literatúry.

Erbovník donátorov

Loretánska kaplnka bratislavského
františkánskeho konventu

Radoslav Ragač

V hlavnej časti monografie autor systematicky spracúva jednotlivé katalógové záznamy darcov.² Pri každom z nich opisuje dejiny rodu a základné genealogické údaje, osobnosť darcu, jeho donátorské aktivity, vzťahy k ďalším darcom a rodový erb. Katalógové heslá sú realizované na vysokej odbornej úrovni, genealogicko-heraldické profily kombinujú údaje z odbornej literatúry a archívnych prameňov. Ich hodnotu zvyšujú aj kvalitné reprodukcie celostranových miniatúr. V katalógu boli identifikované doteraz neznáme erby, resp. ich varianty, a bol opísaný aj vývoj viacerých erbových znamení, ktorý v slovenskej historiografii chýbal. Z genealogického hľadiska možno vyzdvihnúť viacero korekcií odbornej literatúry a identifikáciu doposiaľ neznámych pôsobísk niektorých darcov.

¹ Literárny archív slovenskej národnej knižnice v Martine, Zbierka literárnych jednotlivín, sign. J 278, *Protocollum Venerabilis Conventus Posoniensis, Ad Divam Virginem Annunciatam Fratrum Minorum Reformatorum In quo omnium Dominorum Patronorum Domus Divae Matris Lauretanae Nomina et Insignia praesentantur. Plae DeCorant Largitates pIo LeVataM fatIgIO Sub Guardianatu Patris Ludovici Kirkay Anno Cronographio 1710*. dostupné online: [cit. 20-11-2025] <<https://dikda.snk.sk/view/uuid:1a19446d-6759-40a5-a2cc-140f94abc39d?page=uuid:9367caf7-93cb-417b-8969-8140e96dad30>>.

² Abensberg-Traun von, Amade, Ányos, Balogh z Galanty, Balogh z Nemčíc, Barlogh, Blankenhagen von, Bartscherer, Búcsy, Damnitz, Dávid, Dömény, Drischberger, Erdődy, Esterházy, Fiala, Forgách, Gosztonyi, Guttenberg von und zu, Gössinger, Gyungel, Hunyady, Huszár, Jänggl, Jesenský, Jezernický, Kébel, Klemp-Ernot, Koch, Krulovics, Labsánszky, Leeb, Lehotský, Liphay, Mednyánszky, Molnár, Nádasdy, Nedeczky, Nyári, Palocsay, Palugyay, Paluska, Perger, Pirolt, Pongrácz, Pühonczy, Pyber, Raimanus, Saský, Sauska, Széchenyi, Schweninger, Stöhr, Sambokréty, Sándor, Simkovics, Sipeky, Szalai, Szaliová, Török, Tukovics, Vedrődy, Velesky, Vlasic, Wenthiers de, Zbisko, Zichy.

Autor sa venuje aj sociálnej stratifikácii donátorov. Medzi nimi sa nachádzajú významní magnáti i šľachta lokálneho významu. Donátorská sieť však nebola náhodná, prosopografický výskum tvorí ďalšiu dôležitú rovinu práce, keďže analyzuje rodinné, politické, pracovné a iné väzby medzi darcami. Za zmienku stojí aj zistenie, že poskytnutie daru mohlo byť chápané ako symbol integračného úsilia bývalých účastníkov Rákociho povstania, ktorí sa ako amnestanti usilovali o spoločenskú rehabilitáciu.

Výsledkom práce je nielen odborný katalóg donátorov, ale aj interpretačný rámec, ktorý umožňuje chápať erbovník ako ranonovoveký artefakt reprezentácie a mecenášstva.

Ján Korekáč

Archív Slovenského národného múzea

SLEPČAN, Peter (ed.). *Kapitulská od minulosti po budúcnosť. Bratislava : Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 2025, 691 s. ISBN: 978-80-8218-056-8.*

Kapitulská ulica v hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave dotvára dlhé stáročia neodmysliteľnú súčasť západného okraja jej historického jadra severne od farského Kostola sv. Martina. Toto významné *genius loci* nielen starého Prešporoka sa v jubilejnom roku 2025 dočkalo svojej knižnej podoby.

Vzniku knihy predchádzala vedecká konferencia v dňoch 25. a 26. mája 2023 v Bratislave s názvom *Kapitulská/od minulosti po budúcnosť*, ktorá sa pretavila aj do názvu uvedenej monografie. K pôvodným trinástim prednáškam z konferencie pribudli mnohé ďalšie publikované v predkladanom diele.

Bratislavský farár a známy slovenský cirkevný historik Peter Slepčan je zostavovateľom obsiahlej monografie približujúcej podrobné dejiny tejto významnej ulice. V spolupráci s množstvom odborníkov vytvoril obsiahlu publikáciu, v slovenskej historiografii ojedinelú monografiu približujúcu dejiny a súčasnosť konkrétnej ulice. Kniha je rozdelená do štyroch kapitol. Po úvode z pera zostavovateľa na-

sledujú príhovory bratislavského arcibiskupa Mons. Stanislava Zvolenského, Matúša Valla, primátora Bratislavy, Mateja Vagača, starostu mestskej časti Bratislava-Staré Mesto, a podpredsedu Bratislavského samosprávneho kraja Juraja Štekláča.

Prvá a podstatná časť monografie je zameraná na samotnú históriu Kapitulskej ulice v premenách stáročí. Archeologičky Margaréta Musilová a Petra Šimončíčová Koošová z Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave sa venujú starším dejinám Kapitulskej ulice. Všímajú si osídlenie na území dnešnej ulice s počiatkom už v mladšej kamennej dobe s dôrazom na pôsobenie Keltov v Bratislave. Známy historik Bratislavy, ktorý rozšíril poznanie starších a stredovekých dejín mesta, Juraj Šedivý sa spolu s manželkou Zdenkou Šedivou zamerali na Kapitulskú ulicu s dôrazom na stredoveké písomné pramene, uložené prevažne v Archíve mesta Bratislavy. Stredovekým dejinám ulice sú venované aj nasledujúce štúdie. Miriam Hlavačková z Historického ústavu SAV v Bratislave sa venuje donáciám pre bratislavský Dóm sv. Martina na konci stredoveku, jej kolegyňa Daniela Dvořáková sa zamerala na stratenú kaplnku Žofie Bavorskej v Dóme sv. Martina. Frederik Federmayer z Univerzity Komenského priblížil Kapitulskú ulicu a jej obyvateľov v ranom novoveku. Ivan Mrva zo Žilinskej univerzity si všima prepojenie ulice s kapitulou a neďaleko stojacim kostolom sv. Mikuláša. Adriána Klincová z Archívu Slovenského národného múzea v Bratislave poňala ulicu v súvislosti so sídlom Farnosti sv. Martina, Erika Javošová zo Slovenského národného archívu v Bratislave upriamila pozornosť na archívne fondy Bratislavskej kapituly tamojšieho archívu. Klára Mészárosová z Univerzitnej knižnice v Bratislave sa venovala vzdelávacím inštitúciám ako na Kapitulskej ulici, tak aj na susednej Klariskej ulici. Klára Komorová ako odborníčka na staré knihy a tlače zo Slovenskej národnej knižnice v Martine sa zamerala na posesorov kníh z kapitulskej knižnice, Anna A. Hlaváčová zo Slovenskej akadémie vied si všima osobnosť uhorského prímasa a pápežských legátov na našom území pred bitkou pri Varne. Katarína Orviská sa zamerala na osobnosť uhorského prímasa Imricha Esterháziho v spojitosti s panegyrikami, bratislavského historika Štefana Holčíka zaujal kamenný stôl z jezuitskej lekárne. Hudobným tradíciám a novým prúdom v kapitulskom a farskom Kostole sv. Martina v rokoch 1526 – 1833 sa venuje príspevok Jany Kalinayovej-Bartovej z Univerzity Komenského v Bratislave. Ďalší príspevok je venovaný Cirkevnému hudobnému spolku pri Dóme sv. Martina z pera Veroniky Buríkovej Bakičovej z Uni-

Kapitulská

od minulosti po budúcnosť

Rímskokatolícka cirkevná teologická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave

verzitnej knižnice v Bratislave s doplnkom o zázname o návšteve Franza Liszta v Bratislave v novembri 1873. Marek Gilányi približuje tematiku sídelných kanonikov Bratislavskej združenej kapituly v 19. a 20. storočí so zameraním na sepulkrálie. Michala Máriássyová zo Slovenského národného archívu v Bratislave približuje obyvateľov Kapitulskej ulice na základe bratislavských adresárov z rokov 1840 – 1915. Bratislavský pomocný biskup Mons. Jozef Haľko s istou dávkou nostalgie spracoval tajomstvá Kapitulskej ulice na základe rôznych archívnych dokumentov a literatúry. Osobnosti Aloisa Kolíska sa venuje Martin Vašš z Univerzity Komenského, na Jána Motulku sa zameriava Jozef Brunclík pôsobiaci na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Editor publikácie Peter Slepčan sa v rozsiahlej štúdii zameriava na vzdelávanie, diplomáciu, spolky a tlač na Kapitulskej ulici v rokoch 1918 – 1950.

Druhá časť publikácie je zameraná na problematiku ochrany pamiatok. Peter Buday z Univerzity Komenského v Bratislave si všíma medzivojnovú pamiatkovú starostlivosť vo vzťahu ku Kapitulskej ulici. Pamiatkarka Elena Sabadošová sa zamerala na Kapitulskú ulicu z hľadiska poznania z architektonicko-historických výskumov. Andrej Botek zo Slovenskej technickej univerzity v Bratislave

sa vyjadril k problematike obnovy a reštaurovania pamiatkových objektov, jeho kolega Pavol Pauliny pridal niekoľko poznámok k metodike pamiatkovej obnovy. Ľubomír Boháč ako zakladateľ neziskovej organizácie *Oživenie Kapitulskej ulice* a vlastník objektu na Kapitulskej ulici priblížil podujatie Kapitulské dvory. Riaditeľ Hudobného centra v Bratislave Igor Valentovič priblížil proces obnovy Domu Albrechtovcov ako kultúrneho centra. Esterháziemu palácu ako výraznej dominante Kapitulskej ulice sa venoval Ladislav Németh.

V tretej časti publikácie sú uverejnené spomienky na Kapitulskú ulicu z pera rehoľných sestier premonštrátky sr. Lujzy Zuzany Kukučkovej a ursulinky sr. Anny Kissovej a už spomenutého bratislavského historika Štefana Holčíka.

Záverečnú časť tvoria krátke abecedne zoradené biografické údaje o autoroch publikujúcich v recenzovanej monografii, ako aj resumé príspevkov v anglickom jazyku a obsiahly menný register. Publikácia je doplnená množstvom máp a dobových fotografií. Recenzentmi monografie sú Róbert Letz a Alena Piatrová.

Záverom možno vyjadriť poďakovanie všetkým autorom za kvalitné štúdie a editorovi za zostavenie objemnej monografie. Kniha iste bude zároveň impulzom k tvorbe podobných diel inšpirujúcich sa zástavbou historických centier v ďalších slovenských mestách. Veď podobne zachovaných ulíc máme v našich historických mestách nespočetne veľa.

PhDr. Marián Babirát
Štátny archív v Bratislave

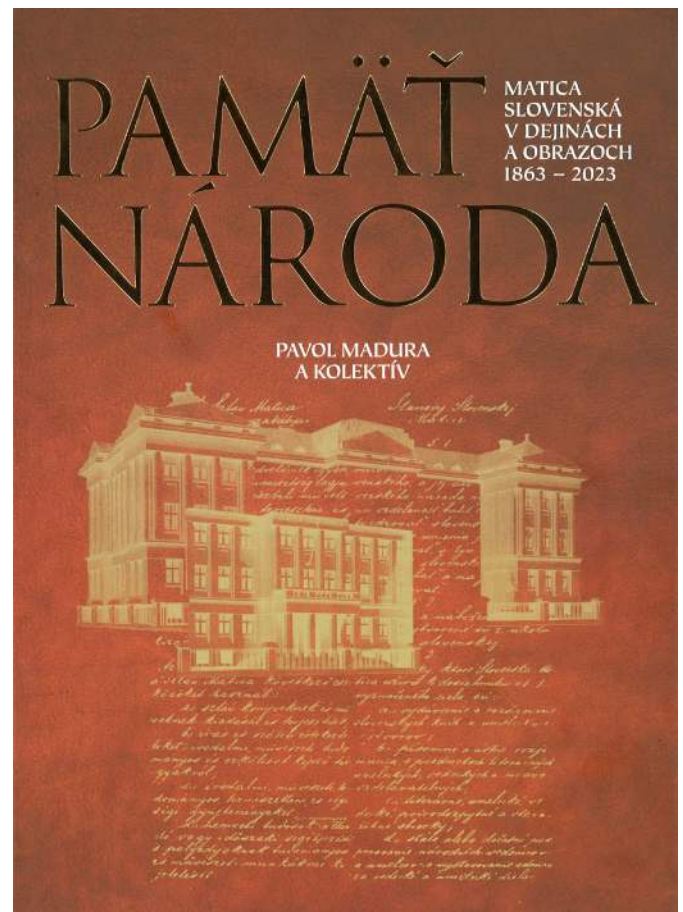

MADURA, Pavol a kol. *Pamäť národa. Matica slovenská v dejinách a obrazoch 1863 – 2023.* Martin : Matica slovenská, 2025, 384 s., ISBN: 978-80-8128-336-9.

Matica slovenská, naša najstaršia národná kultúrna, vedecká i vydavateľská ustanovizeň, v roku 2023 oslávila 160. výročie svojho založenia. Býva dobrým zvykom, že pri okrúhlych výročiach vzniku významných inštitúcií, zvlášť pri takej dôležitej pre národ, akou Matica slovenská bez výhrad bola a je, musí nastať čas na poohliadnutie sa, bilancovanie či zhodnotenie výsledkov práce. 160 rokov v dejinách Matice slovenskej je verným odrazom celospoločenského diania, či už v rámci Habsburskej monarchie, Rakúsko-Uhorska, novovzniknutého štátu Čechov a Slovákov, pohnutých rokov II. svetovej vojny, obnovenia Československa až napokon samostatnej Slovenskej republiky. Smelo môžeme vyhlásiť, že bez pričinenia Matice slovenskej a jej predstaviteľov by dnešná samostatná Slovenská republika s najväčšou pravdepodobnosťou neexistovala. O vzostupoch, ale aj pádoch, činnosti, zásluhách, historickom význame, ale aj mieste v súčasnej spoločnosti oboznamuje širokú čitateľskú verejnosť posudzovaná publikácia.

Dielo *Pamäť národa. Matica slovenská v dejinách a obrazoch 1863 – 2023* nadväzuje na predchádzajúce reprezentatívne pamätnice Matice slovenskej zo 60., 80. rokov a z roku 2008 vydané pri okrúhlych a polokrúhlych výročiach vzniku Matice slovenskej. Podrobne mapuje históriu inštitúcie (čiastočne aj aktivity pred založením Matice slovenskej a vôbec vznik maticnej myšlienky a jej uplatnenie na pôde iných slovanských matíc) a jej organizačných zložiek od jej vzniku v roku 1863 až po rok 2023. Editorom tejto reprezentatívnej publikácie je vedecký tajomník Matice slovenskej a riaditeľ Archívu Matice slovenskej Pavol Madura. Hlavným redaktorom bývalý pracovník Matice slovenskej a maticiar Štefan Haviar. Odbornú spoluprácu nad knižným projektom zastrešil predseda Matice slovenskej Marián Gešper. Na textoch knihy sa podieľalo vyše 50 zamestnancov a spolupracovníkov Matice slovenskej z celého Slovenska.

Publikáciu otvára príhovor predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera pod názvom *Maticná myšlienka v modernom svete*, v ktorom sa zamýšľa nad 160 ročným jubileom inštitúcie, jej významom a podielom na formovaní modernej samostatnej Slovenskej republiky, vyzdvihuje výnimočnosť Matice slovenskej, reflektuje na fungovanie ustanovizne v jednotlivých historických obdobiach a štát-

ných útvaroch. Spomenul aj problémy, s ktorými sa Matica stretáva v súčasnosti, a neubrnil sa ani porovnaníu s Maticou srbskou či Maticou slovinšou, ktoré delegácia Matice slovenskej nedávno navštívila. Na záver vyzdvihol národnú kultúru ako najtrvalejšiu a najzrozumiteľnejšiu kultúrnu hodnotu, za ktorú bude Matica aj v budúcnosti bojovať a presadzovať ju.

Kniha je rozdelená do dvanástich častí, z ktorých sa sedem častí delí na ďalšie podkapitoly. Takmer polovicu publikácie tvorí prierez dejinami Matice slovenskej. Táto časť nesie názov *Putovanie maticnými dejinami*. Autormi časti sú predseda Matice slovenskej Marián Gešper a pracovník Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej Pavol Parenička. Prvé obdobie činnosti Matice slovenskej v 19. storočí približuje prvá podkapitola *Zrod a prvá etapa existencie Matice slovenskej v rokoch 1863 – 1875*, v ktorej sa autori postupne dostávajú od priblíženia prvopočiatkov a podmienok vzniku fenoménu slovanských matíc, informujú o založení Matice srbskej ako vôbec prvej matice zo slovanských národov, ako aj o druhej a tretej v poradí Matice českej a Matice ilýrskej (chorvátskej). Dejiny zakladania ďalších slovanských matíc sú zhrnuté do samostatného odseku. V ďalších odsekoch sú zmapované prvé úsilie o založenie Matice slovenskej, zásadný

vplyv Memoranda národa slovenského na založenie Matice slovenskej, súvis matičnej myšlienky s cyrilo-metodskou tradíciou. So samotným založením a činnosťou Matice slovenskej v 19. storočí až po jej násilné zatvorenie oboznamujú odseky *Prví „matiční výtečníci“ a Štefan Moyses, Matica slovenská ako akadémia vied a umení, Matičná vydavateľská a ľudovýchovná činnosť, Zbierkotvorné knižničné a múzejné aktivity a Násilné zatvorenie Matice slovenskej.*

Po oživotvorení Matice slovenskej v roku 1919 nastalo druhé obdobie činnosti Matice slovenskej, ktoré trvalo do roku 1954. Venuje sa mu ďalšia podkapitola historickej časti pod názvom *Matičný rozkvet aj úpadok v rokoch 1919 – 1954.* Stručne informuje o tejto etape vývoja Matice slovenskej v odsekoch: *Oživotvorení a prvé roky činnosti, Pokračovateľka vlastnej kultúrnej tradície, Matičná vedecká, umelecká, vydavateľská a osvetová práca.* Dostatok priestoru je venovaný Jozefovi Cígerovi Hronskému vo vedení Matice slovenskej v odsekoch *Zlaté časy Matice a fenomén Jozef Cíger Hronský a Hronský ako správca Matice slovenskej.* Ťažké obdobie po skončení II. svetovej vojny je vykreslené v odseku *Roky povojnových zápasov o existenciu a následné nepriaznivé časy hlavne po roku 1948 predostiera odsek Násilné oklieštenie, poštátnenie a prebudovanie na národnú knižnicu.*

V zovretí komunistického totalitizmu (1954 – 1989) je názov ďalšej podkapitoly, v ktorej sú obsiahnuté dejiny od schválenia zákona o Matici slovenskej dňa 27. apríla 1954 až po novembrovú revolúciu v roku 1989. Zákon Maticu slovenskú degradoval do funkcie národnej knižnice a knihovedného ústavu a v duchu poštátnenia došlo k okliešteniu jej činnosti. Vzniknutú situáciu a roky obmedzeného fungovania dokumentujú odseky v tejto podkapitole: *Matica slovenská na prelome 50. a 60. rokov* ozrejmujú okolnosti a dôsledky schválenia zákona o Matici slovenskej a vplyv poštátnenia na jej existenciu. Takisto spomína perzekúcie 50. rokov vedené proti viacerým matičným predstaviteľom a následným príchodom mladej generácie na uvoľnené miesta po prepustených činovníkoch. Odsek *Zahraničná Matica slovenská – Hronského odkaz* reflektuje na paradoxný vznik slobodnej Zahraničnej Matice slovenskej z iniciatívy exulanta Jozefa Cígera Hronského. Spoločenské a politické uvoľnenie v 60. rokoch 20. storočia sa čiastočne odzrkadlilo aj na činnosti Matice slovenskej. Do tejto atmosféry pripadli oslavy storočnice vzniku Matice slovenskej v roku 1963. Podrobnejšie o tom hovorí odsek *Politický odmäk a storočnica Matice.* Zvlášť je sústredená pozornosť na rok dubčkovskej jari 1968 v odseku *Pamätný rok*

dubčkovskej éry. Odsek *Normalizácia v matičnom prostredí* približuje situáciu po valnom zhromaždení Matice slovenskej 31. júla a 1. augusta 1970, ktoré bolo posledným na dlhé roky. Pôsobeniu Vladimíra Mináča na čele Matice slovenskej sa venuje odsek *Vladimír Mináč na čele Matice.* Podkapitola sa končí odsekom *Matica ako vrcholná socialistická kultúrna ustanovizeň,* v ktorom sa píše hlavne o stabilizovanej situácii v Matici počas pôsobenia Vladimíra Mináča vo funkcii predsedu a jeho zásluhách.

Nová etapa v činnosti Matice slovenskej nastala po novembri 1989. Až do súčasných dní ju mapuje v poradí štvrtá podkapitola *Matica slovenská po novembri 1989 a jej prítomnosť (1989 – 2023),* ktorá postupne rozoberá novonastolené pomery v odseku *Náprava starých krívd.* K zásadným momentom fungovania Matice slovenskej v demokratickej spoločnosti bolo *Oživenie členskej základne i vedeckej práce,* keď sa okrem obnovenia klasických miestnych, vedeckých a záujmových odborov založil aj špecifický záujmový mládežnícky odbor. Matičná veda dosiahla takisto pozoruhodné výsledky, avšak Matica sa dostala v dôsledku všeobecnej hospodárskej a morálnej krízy v novovytvorenej Slovenskej republike do viacerých nešťastných ekonomických rozhodnutí či politickej angažovanosti, ktoré jej neskôr spôsobili komplikácie. Zásadný prelom v negatívnom zmysle v novodobých dejinách Matice slovenskej predstavoval rok 2000 a s ním schválenie tzv. knižničného zákona, ktorým sa spod Matice slovenskej vyčlenila samostatná Slovenská národná knižnica a Matica prišla o dve zo svojich budov, všetky knižné zbierky a veľkú väčšinu archívnych zbierok. Venuje sa mu odsek *Útok na Maticu a knižničný zákon* z roku 2000, ktorý sleduje aj vývoj matičnej činnosti do roku 2012. *Generačná obroda v Matici* nastáva postupne po zmene v matičnom vedení od roku 2011. Ešte dôslednejšie sa generačnou výmenou vo vedení Matice slovenskej zaoberá odsek *Razantný nástup mladých,* a to hlavne v dôsledku zvolenia Mariána Gešpera na post predsedu Matice slovenskej. Do popredia sa dostali *Snaha o vrátenie autority a dôvery* a *Členská základňa prioritne.* Samozrejme, podkapitola neobchádza ani *Mediálne útoky proti Matici.* V duchu vyzdvihnutia pozitívnych aktivít sa nesie aj zvyšok podkapitoly, pričom neobchádza ani množstvo útokov, ktorým musela Matica slovenská v novodobej histórii čeliť. Zvlášť sa autori pristavujú pri pripomienke okrúhleho 160. výročia vzniku Matice v roku 2023, ako aj pri víziách, ktoré vzišli z celoslovenského snemu v októbri 2023.

Posledná podkapitola v tejto časti nesie názov *Historický odkaz a miesto Matice v súčasnej slovenskej*

spoločnosti a predstavuje význam dejinných udalostí v Matici slovenskej pre budúcnosť a ideu opodstatnenia existencie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti.

Autorom druhej časti publikácie *Najstaršia, ale dodnes moderne slovenská* je zostavovateľ Pavol Madura. V krátkosti v nej charakterizuje všeobecné náležitosti Matice slovenskej, akými sú logá, symboly, poslanie a pôsobenie Matice slovenskej, orgány Matice slovenskej, či jednotlivé budovy Matice slovenskej.

Veda a výskum na matičných pracoviskách je zásadnou časťou knihy. Podáva podrobné informácie o činnosti jednotlivých vedeckých pracovísk Matice slovenskej počnúc Vedným ústredím, pokračujúc Archívom Matice slovenskej, Krajanským múzeom Matice slovenskej, Slovenským historickým ústavom Matice slovenskej, Slovenským literárnym ústavom Matice slovenskej a končiac Strediskom národnostných vzťahov Matice slovenskej.

Členskej základni sa venuje piata časť *V jednote milovníkov národa a reči slovenskej*, ktorá sa vo svojej prvej podkapitole zameriava na samotné Členské ústredie Matice slovenskej a rozoberá podmienky členstva v Matici slovenskej. Následne charakterizuje skupiny odborov, združujúce jednotlivých členov a uvádza štatistiky členov v týchto odboroch. Špecifikom členskej základne je formovanie regionálnych orgánov Matice slovenskej, t. j. okresných, oblastných a krajských rád. V ďalšej podkapitole tejto časti rozoberajú vedúci pracovníci históriu a činnosť jednotlivých oblastných stredísk Matice slovenskej, čo sú Domy Matice slovenskej a oblastné pracoviská Matice slovenskej. Tieto fungujú ako profesionálne, koordinačné, metodické, odborné a organizačné pracoviská pre matičné hnutie v riadiacej pôsobnosti Členského ústredia. Na nasledujúcich stranách je zmapované fungovanie 24 oblastných stredísk po celom Slovensku. Záujmové a vedecké odbory tvoria neoddeliteľnú súčasť členskej základne Matice slovenskej a v publikácii je ich pôsobeniu vyhradený patričný priestor. State o 14 záujmových a vedeckých odboroch svedčia o neutíchajúcej aktivite a rôznorodosti matičného organizmu.

Propagačná a reprezentačná činnosť má nezapustiteľné miesto vo fungovaní modernej inštitúcie, a preto je jej vyčlenená šiesta časť publikácie. Informačné ústredie je v súčasnosti nenahraditeľným útvarom Matice slovenskej, ktoré zastrešuje mediálnu, informačnú, vydavateľskú a propagačnú činnosť. Osobitné príspevky sú venované Slovenským národným novinám ako tlačovému orgánu Matice slovenskej a Slovenským pohľadom ako

najstaršiemu spoločensko-literárnemu časopisu na Slovensku. Autormi príspevkov sú riaditeľ Informačného ústredia Ján Seman, šéfredaktor Slovenských národných novín Maroš Smolec a šéfredaktor Slovenských pohľadov Radoslav Žgrada.

Vydavateľské aktivity sú späté s Maticou slovenskou od jej vzniku v roku 1863. V priebehu rokov zaznamenali viac či menej priaznivé časy. Najväčší rozmach vydavateľského diela sa datuje do 30. a 40. rokov 20. storočia. Siedma časť knihy *Knižní poslovia s puncom vysokej kvality* zahŕňa súčasnú realizáciu vydávania kníh v rámci Vydavateľstva Matice slovenskej a od roku 2004 aj Vydavateľstva Matice slovenskej, s. r. o., ako podnikateľského subjektu zameraného na posilnenie odbytových aktivít a rozšírenie možností vytvorenia a financovania edičných projektov. Nechýba ani zoznam ocenení udelených knihám Matice slovenskej od roku 1997. Autormi príslušnej časti sú Igor Sokolík a Viliam Komora.

Šatnica Matice slovenskej alebo Požičovňa kostýmov a krojov zaujíma zvláštne miesto v matičnom organizme. Jej úlohe a postaveniu patrí ôsma časť edičného projektu pamätnice, v ktorej sa čitateľom prihovára vedúca Šatnice Alena Hrušková.

V diele sa pamätalo aj na *Neografu, a. s. – polygrafický podnik s veľkou tradíciou*. Stať o podniku približuje jeho dejiny a význam ako hospodárskej základne pre Maticu slovenskú. Autorom časti je Stanislav Muntág.

Hospodárske a majetkové zázemie Matice slovenskej ozrejmuje riaditeľ Finančno-ekonomického útvaru Matice slovenskej Jaroslav Gustiňák.

Na záver sa opäť ujal pera predseda Matice slovenskej Marián Gešper a v časti *Matičný základ modernej slovenskej spoločnosti* približuje okolnosti vedúce k založeniu Matice slovenskej a jej účinkovanie v jednotlivých turbulentných dejinných etapách. Úplný záver publikácie tvoria prílohy, a teda *Výberová bibliografia o Matici slovenskej* (autor Jaroslav Durec), *Roky vyhlásené Maticou slovenskou* (spracoval Ján Seman), *Historické dokumenty, propagačné videá a matičné výzvy a vyhlásenia z produkcie Informačného ústredia Matice slovenskej*, *Zoznam vydaní neperiodickej a periodickej literatúry Matice slovenskej v rokoch 2017 – 2023*, *Zoznam autorov a spolupracovníkov publikácie*, *Milníky matičnej histórie* a *Menný register*. Jednotlivé časti knihy sú sprevádzané bohatým obrazovým materiálom. Obálku a grafickú úpravu diela mal na starosti Peter Ďurík.

Predložená publikácia podáva komplexný a zároveň graficky atraktívny pohľad na našu najstaršiu kultúrnu a vedeckú ustanovizeň, jej dejiny a hlavne

súčasnosť. Je povinnou literatúrou pre maticiarov a tých, ktorí sa zaoberajú Maticou slovenskou. Aj keď pamätníc Matice slovenskej vyšlo v dejinách už niekoľko, opodstatnenosť ich vydávania je aj v dnešných dňoch, keď inštitúcia čelí neustálym útokom, viac než dôležitá. Predstavuje dôkaz o bohatí a rôznorodej činnosti v prospech slovenského národa, ktorá v Slovenskej republike nemá aktuálne obdobu a v jednotlivých regiónoch je nenahraditeľná. Zároveň vyvracia názory istých skupín politického a spoločenského spektra o nečinnosti Matice a následne o zmene jej financovania, prípadne o jej zrušení.

Jana Žumárová
Archív Matice slovenskej

HRIVŇÁK, Štefan (ed.). *Ovídius Faust. Legenda alebo mýtus? Bratislava : Múzeum mesta Bratislavy, 2025, 350 s.*
ISBN: 978-80-89636-66-2.

V septembri 2022 vo Faustovej sieni Starej radnice usporiadali Archív mesta Bratislavy, Múzeum mesta Bratislavy a Západoslovenské múzeum v Trnave odbornú konferenciu pri príležitosti 50. výročia úmrtia Ovídia Fausta pod názvom „*Aké cenné pamiatky sú nazhromaždené v bratislavskom mestskom múzeu a v mestskom bratislavskom archíve neúnavným a zaslúžilým jeho organizátorom...!*“ Po takmer troch rokoch v auguste 2025 vyšiel zborník, ktorý nie je len jednoduchým súhrnom príspevkov z konferencie, ale vzájomne sa dopĺňajúcich textov. Je pochopiteľné, že viacerí autori využívajú totožné pramene a zdieľajú rovnaké udalosti, každý z nich však na ne nahliada cez optiku svojej témy, čo čitateľovi poskytuje lepšiu predstavu o tom, ako vplývali kľúčové udalosti a osobnosti v živote Ovídia Fausta na jeho prácu a rozhodnutia. Hoci, ako napokon v úvode upozorňuje aj zostavovateľ, medzi štúdiami chýba niekoľko príspevkov z konferencie, pribudli dve ďalšie.

Prvá štúdia z pera Štefana Hrivňáka predstavuje výsledky podrobného a dôkladného genealogického výskumu, na ktorom sa zamerával nielen na samotného Ovídia Fausta, ale aj na jeho skutočných i domnelých predkov. Okrem príbuzenských vzťahov sa venuje aj ich profesiám, spoločenskému postaveniu

a osudom, zasadzuje ich na pomyselnú mapu starého Prešporka a zároveň na pramennej báze dokladá, aké povedomie mal O. Faust o svojom skutočnom pôvode a vzdialenejšom príbuzenstve.

Zostavovateľ zborníka pokračuje štúdiou zameranou na pôsobenie O. Fausta do vzniku Vedeckých ústavov mesta Bratislavy. Venuje sa jeho vzdelaniu, študijným výsledkom, vojenskej službe a kriticky analyzuje doklady o údajnom univerzitnom vzdelaní, ktoré po komparácii, obsahovej analýze a bádaní v záznamoch predmetných univerzít vyhlasuje za jednoznačne sfaľované. Podobne obstála aj údajná služba vo viedenskom vojenskom archíve a odborné skúšky. Príspevok sa ďalej zameriava na okolnosti nástupu O. Fausta do mestského archívu a neskôr do múzea, kde sa začala kariéra najvýraznejšej postavy bratislavských pamäťových inštitúcií prvej polovice 20. storočia.

Neprehliadnuteľným spojením medzi O. Faustom a jeho údajným otcom bola fotografická tvorba, ktorej sa venovala Eva Kurincová. Vo svojej štúdiu približuje kariéru profesionálneho ateliérového fotografa Ludwiga Fausta ml. a nadväzuje na ňu rozborom rozsiahlej fotografickej tvorby O. Fausta, ktorý fotografiu využíval najmä ako dokumentačný prostriedok. Autorka poukazuje na obrovské množstvo fotografií (často multiplicitných) a negatívov, zachovaných v inštitúciách, kde pôsobil.

Zmeny pomerov a štátneho usporiadania po roku 1945 výrazne zasiahli aj do života O. Fausta. Priebeh jeho vyšetrovania, väznenie a hrozbu odsunu z republiky priblížil Ján Kúkel. Zameriava sa na vznesené obvinenia, ako aj na zachované svedectvá o aktivitách O. Fausta v období Slovenského štátu, ktoré napomohli čiastočnej rehabilitácii, no úplne ho neuchránili od perzekúcie.

Obdobne je zameraný aj príspevok Petra Kerecmana, ktorý sa podrobne venuje priebehu trestného stíhania O. Fausta a jeho následkom. V úplnosti uvádza svedectvá viacerých významných osobností, na základe ktorých bolo stíhanie opakovane zastavené, no i tak musel čeliť ponižujúcim trestom v podobe straty majetku, zamestnania a dokonca štátneho občianstva. Hoci mu občianstvo bolo napokon opätovne udelené a pôsobil vo viacerých pamäťových inštitúciách, už nikdy nedosiahol niekdajšie spoločenské postavenie.

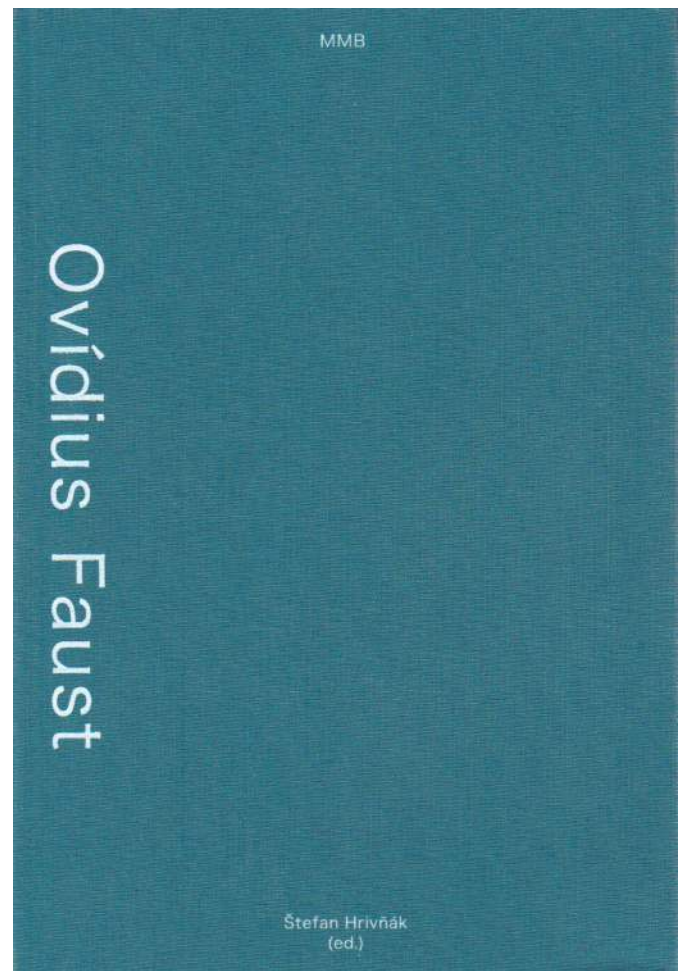
Pôsobenie O. Fausta v Krajskom archíve v Bratislave (KA) skúma štúdia Márie Feješovej. V úvode zhrňa jeho činnosť do nástupu do KA v roku 1952, keď pôsobil najmä v Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Po nástupe do KA spracúval ako odborník najmä dokumenty Bratislavskej kapituly, no

okrem toho spolupracoval na príprave nezachovaných skript k dejinám správy, pracoval na výskume k dejinám robotníckeho hnutia či na súpise archívnych dokumentov k prechodu Červenej armády cez Holíč a Trnavu. Príspevok podrobne opisuje jeho vedeckú a odbornú činnosť v tomto období, ako aj jeho prácu v oblasti predarchívnej starostlivosti v rokoch 1953 – 1955. Analyzuje aj vzťahy a kontakty O. Fausta s inými archivármi, vedením, osobitne s profesorom Danielom Rapantom, a na záver i príčiny jeho odchodu zo Štátneho archívu v Bratislave.

Pokračovaniu kariéry v Krajskom múzeu v Trnave sa venuje príspevok Simony Jurčovej. Opisuje jeho prechádzajúci vzťah k mestu, nástup na novú pozíciu v roku 1955, ako aj prvé roky existencie múzea, počas ktorých tejto inštitúcii nepochybne pomohli bohaté skúsenosti a pracovná disciplína O. Fausta. V počiatočných rokoch múzea patril medzi kľúčové osobnosti s nepopierateľnou zásluhou na vývoji jeho zbierkovej a výstavnej činnosti. Pokračoval vo vedeckej a publikačnej činnosti, fotodokumentácii pamiatok v Trnave aj v ďalších lokalitách západného Slovenska, bol mentorom novej generácie múzejníkov. V roku 1961 sa stal vedúcim historického oddelenia i zástupcom riaditeľa, no zhoršujúci sa zdravotný stav mu nedovoľoval pokračovať v riadiacej funkcii. Ku koncu roka 1969 vo veku 73 rokov ukončil svoje pôsobenie v Trnave, aby záverečné obdobie života venoval práci v Mestskom múzeu v Bratislave.

Svoju pozostalosť O. Faust odkázal listom práve tejto inštitúcii, no keďže nespísal oficiálny závet, jej cesta nakoniec nebola vôbec jednoduchá. Peripetie jej odysey skúma príspevok Marty Janovičkovej, ktorá zároveň opisuje zloženie pozostalosti podľa rozmanitej činnosti a záujmov jej pôvodcu. Na knižničnú časť tejto zbierky sa zameriava Alexandra Ballová, pričom sa sústreďuje predovšetkým na staré tlače a rukopisy. Okrem ich rozboru skúma aj okolnosti ich pôvodu a spôsob, akým ich O. Faust nadobudol. Ďalšou časťou pozostalosti boli výtvarné diela, ktorým sa venuje Zuzana Francová. Maľby, kresby, grafiky a skice analyzuje z kunsthistorického hľadiska, zameriava sa aj na ich autorov, ako aj zobrazované objekty. Výber z výtvarných diel je súčasťou obrazovej prílohy štúdie.

Výtvarné dielo je aj v titule príspevku Zsófie Kiss-Szemán, konkrétne karikatúra s názvom Dr. Faust von Ephesos, ktorej autorkou bola Gisela Weyde, kolegyňa O. Fausta z Mestského múzea v Bratislave. Štúdia sa začína pomerne rozsiahlou biografickou časťou venovanou tejto pozoruhodnej

žene. Napriek zdanlivej samoučelnosti je užitočná pre pochopenie okolností, za ktorých táto karikatúra vznikla, pretože jej zmysel nemusí byť nezasvätenej osobe na prvý pohľad úplne zrejmý. Podrobne rozoberá život v umeleckých kruhoch, kde sa G. Weyde pohybovala, a aký význam malo pre výtvarníkov múzeum, zosobnené v podobe O. Fausta ako bohyně Artemis.

Štúdia Lucie Duchoňovej sa vracia k práci O. Fausta v Krajskom (resp. Západoslovenskom) múzeu v Trnave. Na základe evidencie prírastkov skúma jeho prínos pre historický fond múzea – numizmatickú zbierku, archívne a knižničné dokumenty, umelecko-historické predmety, historické zbrane, úžitkové predmety a mnohé ďalšie. Zvlášť sa venuje jeho akvizičnej činnosti a okolnostiam, za ktorých pre múzeum získal niektoré z jeho najvýznamnejších exponátov.

Výberovú bibliografiu O. Fausta z rokov 1920 – 1968 zostavila Monika Šustová. Uvádza v nej 210 chronologicky zoradených záznamov a v úvode opisuje okolnosti nepochybne náročného výskumu diela autora, ktorý publikoval práce v troch jazykoch a v dnes už ťažko dostupných periodikách. Dovolím si poznamenať, že prinajmenšom publi-

kačný hiát v rokoch 1945 – 1954 nepochybne súvisel s neľahkou situáciou a obdobím trestného stíhania a politickej nemilosti.

Zborník je uzavretý príspevkom Daniela Hupka, ktorý predstavuje skôr úvahu o osobnosti O. Fausta, ako aj zhrnutie niektorých záverov z iných štúdií zborníka. Túto pozíciu epilógu podčiarkuje aj to, že podobne ako úvodné slovo, aj táto časť je vytlačená inverzne – bielym písmom na tmavomodrom podklade.

Hoci práve dva úvodné príspevky najväčšou mierou naštrbujú legendy vzťahujúce sa na postavu O. Fausta, na rozhodnutia a skutky spred sto a viac rokov nemôžeme nahliadať dnešnou optikou. Na vytvorenie úsudku o nepochybne kontroverzných činoch Ovídia je potrebné poznať aj ovocie jeho práce a v tejto súvislosti je nutné sa spýtať, ako by dnes vyzerali archívne či pamiatkové fondy inštitúcií, v ktorých pôsobil. Konferencia a následný zborník vyvolali odozvu médií a O. Faust si vyslúžil prirovnanie k Frankovi Abagnale (známemu z filmu *Chyť ma, ak to dokážeš*). Jeho manipuláciu vlastnej identity, zapletenie sa do dejinných udalostí a stretnutia s významnými osobnosťami vtedajšej doby možno prirovnáť k Ignácovi Trebischovi. Avšak kým zmienení podvodníci precestovali veľkú časť sveta, O. Faust zostal verný oblasti západného Slovenska a záslužnosť jeho práce (bez formálneho odborného vzdelania!) nie je možné poprieť ani po strhnutí závoja mýtu, ktorým svoju osobu nepochybne z veľkej časti zahalil on sám. Práve v tomto spočíva zrejme najvýznamnejší prínos obsiahlej publikácie, ktorá tému rozhodne nevyčerpáva, no podáva ju dostatočne široko na to, aby si čitateľ mohol utvoriť ucelený obraz aj v prípade, že sa s menom Ovídius Faust stretáva po prvý raz.

Je nevyhnutné zmieniť aj nezvyčajný formát zborníka. Textilná väzba, písmo a monochromatická časť obrazovej prílohy sú ladené do tmavomodrej farby, poznámkový aparát je situovaný na hornom okraji, kým samotný text ponecháva štedré ľavé margo. Pripomienkovať možno popisy k obrazovej prílohe, ktoré sú obrátené o 90° a niekedy prídaleko od obrázka a zároveň príliš blízko väzbe knihy, čo sťažuje čitateľnosť. Na nezvyčajné rozloženie sa však dá rýchlo zvyknúť a tento nevšedný zborník o nemenej nevšednej osobnosti (nielen) Bratislavy určite odporúčam nielen archívárom a múzejníkom.

Jakub Roháč
Štátny archív v Trnave

NAŠI JUBILANTI

ŽIVOTNÉ JUBILEUM JOZEFA PETROVIČA

Jozef Petrovič, archivár a historik sa v júli 2025 dožil okrúhleho životného jubilea 70. rokov. Bol súčasťou generácie slovenských archivárov, ktorú formovali osobnosti ako Jozef Novák, Richard Marsina alebo Darina Lehotská. Celý jeho profesijný život je spojený s jedným pracoviskom – archívom v Bardejove a s výskumom dejín tohto mesta, jeho písomností a širšieho regiónu.

Jozef Petrovič sa narodil 28. júla 1955 v Bardejove do rodiny Andreja a Marty Petrovičovcov. Na jeho rozhodnutie pre štúdium histórie a archívnictva malo vplyv bardejovské gymnázium, na ktorom navštevoval v rokoch 1970 – 1974 humanitnú vetvu a kde mali dôležité postavenie predmety ako latinčina a dejepis. Práve posledný spomínaný učil gymnazistov mladý profesor Imrich Michnovič, ktorý v roku 1973 nastúpil na Pedagogickú fakultu v Prešove ako odborný asistent. Okrem vedomostí mu gymnaziálne štúdiá priniesli aj spolužiačku Máriu Semkovú, ktorá sa v roku 1980 stala jeho manželkou.

Po maturite v roku 1974 bol Jozef Petrovič prijatý na štúdium odboru archívnictvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré bolo v roku 1975 skrátene na štyri roky. Katedra a pedagógovia, ktorí na nej pôsobili, patrili k tomu najlepšiemu vo vtedajšej slovenskej medievalistike. Pomocné vedy historické okrem diplomatiky vyučoval Jozef Novák, diplomatiku Richard Marsina a Darina Lehotská, archívnictvo Mária Tischlerová, na katedre v tom čase pôsobil aj Leon Sokolovský. Skrátene štúdiá na štyri roky a zavedenie predmetov z marxizmu a leninizmu sa negatívne odrazilo na výučbe odborných predmetov. Inšpirujúcou osobnosťou bol pre študentov Jozef Novák a jeho legendárne semináre, vďaka ktorým si Jozef Petrovič vybral tému svojej diplomovej práce z oblasti komunálnej sfragistiky a spracoval sfragistický vývoj pečatí obcí v Šariši. Po úspešnom obhájení diplomovej práce a ukončení štúdiá v roku 1978 nasledovala povinná vojenská služba, po ktorej sa vrátil do rodného Bardejova a v roku 1980 nastúpil do tunajšieho archívu ako pracovník poverený jeho vedením. V roku 1986

Mgr. Jozef Petrovič s kolektívom pracoviska Archív Bardejov v roku 2020. Zdroj: Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Bardejov.

sa stal riaditeľom a v tejto funkcii zotrval až do odchodu do dôchodku v roku 2020.

Po nástupe do vtedajšieho okresného archívu sa Jozef Petrovič venoval najmä spracovávaniu archívneho materiálu z obdobia 20. storočia. Zároveň začal rozvíjať kontakty s pracovníkmi ďalších archívov na východe Slovenska, zúčastňoval sa konferencií, odborných podujatí a so skupinou kolegov aj študijného pobytu v Krakove. Prelomový spoločenský medzník – rok 1989 – znamenal novú etapu aj v oblasti slovenského archívnictva a historickej vedy. Nevyhovujúce podmienky umiestnenia archívneho materiálu v priestoroch okresného úradu viedli k stavbe novej účelovej budovy archívu, na ktorej sa Jozef Petrovič podieľal v rokoch 1991 – 1995. Po premiestnení archívneho materiálu do nových priestorov sa začal venovať výskumu starších písomností zo stredovekého obdobia. Medzi ne patrili aj stredoveké nemecké písomnosti, ktorým sa venovali jazykovedci Ilpo Tapani Piirainen a Jörg Meier. Pod ich vedením prebiehal projekt edície nemeckých stredovekých písomností v slovenských archívoch, pričom jedným z členov autorského kolektívu bol aj Jozef Petrovič a v rámci projektu v roku 2003 vystúpil na konferencii v Münsteri.

Vo vedeckej a publikačnej činnosti sa Jozef Petrovič venoval rôznym témam. Jeho najobľúbenejšou boli bardejovské meštianske rody v ranom novoveku a dejiny reformácie v Bardejove. Okrem nich sa zaoberal regionálnymi dejinami a publikoval state v obecných monografiách Giraltovec, Smilna, Fričkoviec, Hertníka a Zborova. Ďalšou témou, ktorú spracoval, boli dejiny hasičstva v bardejovskom okrese, dejiny železnice Prešov – Bardejov, publikoval čiastkové štúdiá na vybrané témy z de-

jín Bardejova (dejiny archívu, poddanské dediny, znaky bardejovských mešťanov). V čase kreovania obecných erbov sa zaslúžil o vytvorenie komunálnych symbolov desiatok obcí z regiónu Šariša. Popri historickom bádani sa venoval aj spracovávaníu archívnych fondov a prezentácii činnosti archívu a dejín mesta Bardejov na prednáškach pre žiakov a študentov bardejovských škôl aj pre širšiu verejnosť. V priestoroch archívu pripravil spolu s kolegynami niekoľko výstav archívnych dokumentov.

Dejiny Bardejova a bardejovský archív prezentoval aj v reláciách regionálnych a štátnych médií. V čase pred internetom a sociálnymi sieťami patrila medzi obľúbené relácie o histórii seriál *Stopy dávnej minulosti* s Pavlom Dvořákom. V jednej z jej častí Jozef Petrovič rozprával o fenoméne stredovekého zbojníctva a bardejovskom výhražnom liste. Objavil sa aj v historickom dokumente o Leonardovi Stöckelovi. Viacero vystúpení na historické témy absolvoval v bardejovskej regionálnej televízii a historické povedomie Bardejovčanov formovali aj jeho články o dejinách mesta, publikované v Bardejovských novostiach.

Jozef Petrovič bol od r. 1990 do svojho odchodu do dôchodku členom Spoločnosti slovenských archivárov, v rokoch 1983 – 2016 členom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a v rokoch 1994 – 2016 členom Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti. Pri svojej práci rozvíjal odborné a ľudské kontakty s archivármi, historikmi a pamiatkarmi, z ktorých spomeňme aspoň Juraja Spiritzu, Ela Slobodu, Františka Žifčáka, Ivana Chalupeckého, Ferdinanda Uličného st., Jozefa Kirsta, Gabriela Lukáča. Pri svojej práci sa stretával s mnohými historikmi a bádateľmi zo zahraničia – Poľska, Maďarska, Českej republiky, Izraela a ďalších krajín. Vždy bol voči ich požiadavkám ústretový, podelil sa o svoje vedomosti o archívnych fondoch a písomnostiach a napíňal tak poslanie archivára sprístupňovať archívne dokumenty všetkým bádateľom bez rozdielu.

Po odchode do dôchodku sa venuje histórii ako záľube v podobe spracovania rodinnej genealógie a čítaniu odborných kníh, trávi čas so svojou manželkou v záhrade a najväčšiu radosť mu robia tri vnúčky a jeden vnuk.

Bibliografia

Monografie (spoluautorstvo)

PETROVIČ, Jozef. Politický, administratívny, hospodársky a kultúrny vývoj v r. 1848 – 1945. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Giraltovec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992, s. 67 – 114.

GUTEK, František – PATAKY, Ján – PETROVIČ, Jozef – OLEŠ, Marek. *Hertník a okolie*. Hertník: Obecný úrad Hertník, 2004.

PETROVIČ, Jozef. Posledné desaťročia v Uhorsku (1848 – 1918). In: LUKÁČ, Gabriel – ADAM, Ján (eds.). *Zborov. Dejiny obce a Makovického panstva*. Zborov: Obecný úrad Zborov, 2005, s. 98 – 130.

PETROVIČ, Jozef. Fričkovce v r. 1918 – 1990. In: LUKÁČ, Gabriel (ed.). *Fričkovce. Dejiny obce*. Fričkovce: Obecný úrad Fričkovce, 2017, s. 89 – 131.

PETROVIČ, Jozef. Smilno v r. 1918 – 2000. In: LUKÁČ, Gabriel (ed.). *Smilno. Dejiny obce*. Smilno: Obecný úrad Smilno, 2020, s. 142 – 198.

Edície prameňov (spoluautorstvo)

MEIER, Jörg – PIIRAINEN, Ilpo, Tapani – WEGERA, Klaus-Peter (eds.). *Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven. Vom Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit*. Band 3: Ostslowakei. Berlin; New York: De Gruyter, 2009, s. 415 – 690.

Odborné práce (spoluautorstvo)

PETROVIČ, Jozef. 100 rokov železnice Prešov – Bardejov 1893 – 1993. Bardejov, 1993, s. 24.

ŠUKAJLOVÁ, Margita (ed.). *Bardejov a okolie*. Bardejov: Ars Monument pre Mesto Bardejov, 1997, s. 7 – 25.

PETROVIČ, Jozef – RYBÁR, Miroslav – STRAKA, Alojz. *História a súčasnosť hasičstva v okrese Bardejov*. OV DPO Bardejov, 2006, s. 172.

Vedecké štúdie

PETROVIČ, Jozef. Tri časové horizonty vývoja obecných pečatidiel Šariša. In: ŠIŠMIŠ, Milan (ed.). *Heraldika na Slovensku*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1997, s. 71 – 78.

PETROVIČ, Jozef. Poddanské dediny vo vlastníctve mesta Bardejov od 15. do polovice 19. storočia. In: *Historica – Zborník FiFUK*, 2002, roč. 45, s. 123 – 126.

PETROVIČ, Jozef. Deutsch geschriebene Dokumente aus dem Mittelalter und der Früher Neuzeit aus dem Archiven der ostslowakischen Städte Bardejov/Bartfeld, Prešov und Košice/Kaschau. In: PIIRAINEN, Ilpo Tapani – MEIER, Jörg (eds.). *Deutsche Sprache in der Slowakei II. Geschichte, Gegenwart und Didaktik*. Wien: Edition Praesens, 2004, s. 59 – 64.

(Rovnomenný príspevok odznel na medzinárodnej konferencii v apríli 2003 v Münsteri)

PETROVIČ, Jozef. História bardejovského archívu. In: RAGAČOVÁ, Júlia (ed.). *Dejiny archívov na*

Slovensku. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Odbor archívov a registratúr, 2008, s. 65 – 72.

PETROVIČ, Jozef. Nové poznatky ku genealógii bardejovského rodu Stöckel. In: KÓNYA, Peter (ed.). Leonard Stöckel a reformácia v strednej Európe. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2011, s. 102 – 110.

PETROVIČOVÁ, Mária – PETROVIČ, Jozef. Znaký bardejovských mešťanov. In: *Pamiatky a múzeá*, 2011, roč. 59, č. 3, s. 45 – 49.

PETROVIČ, Jozef. Sociálne a spoločenské postavenie bardejovského mešťianskeho rodu Kéler. In: MEDŇANSKÝ, Karol (ed.). *Tvorba bardejovského rodáka Bélu Kélera z pohľadu muzikológov a interpretov 21. storočia*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 21 – 32.

Archívniectvo

PETROVIČ, Jozef. *Štátny okresný archív Bardejov. Informatívny sprievodca*. Bardejov: Okresný národný výbor, 1985.

PETROVIČ, Jozef. Štátny okresný archív v Bardejove v novej účelovej budove. In: *Slovenská archivistika*, 1996, roč. 31, č. 2, s. 146 – 148.

PETROVIČ, Jozef. Štátny okresný archív v Bardejove. In: MIŠOVIČ, Milan (ed.). *Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/1*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Odbor archívniectva a spisovej služby, 2001, s. 63 – 76.

Archívne pomôcky

PETROVIČ, Jozef – SEMANCOVÁ, Mária – ŠANDALOVÁ, Mária. *Školy v okrese Bardejov 1884 – 1981*. Skupinový inventár. Bardejov: Štátny okresný archív v Bardejove, 1985.

DROBNIÁK, František – MINČÁKOVÁ, Margaréta – PETROVIČ, Jozef. *Magistrát mesta Bardejov, Knihy, 1404 – 1922*. Katalóg. Bardejov: Štátny archív v Prešove, pobočka Bardejov, 2008.

Mediálne výstupy

- **2002** Stopy dávnej minulosti: Zbojník Fedor Hlavatý. Relácia s Dr. Pavlom Dvořákom, Slovenská televízia Bratislava.
- **2007** Dokumentárny film Leonard Stöckel, Slovenská televízia Košice.
- **2015, 2017, 2021** Cyklus *Významné bardejovské mešťianske rody: rod Gründel, Stöckel a Hankovský*, Bardejovská televízia.

Výstavy (autorstvo a spoluautorstvo)

- **1997** Výstava 750. výročie písomnej zmienky o Bardejove z r. 1247.
- **2004** Výstava archívnych dokumentov pri príležitosti ukončenia rozsiahlej reanimácie námestia v Bardejove.
- **2011** Výstava *Dni európskeho kultúrneho dedičstva*.
- **2014** Výstava *Bardejov v zrkadle času*, venovaná 60. výročiu archívniectva na Slovensku.
- **2017** Výstava archívnych dokumentov k 500. výročiu reformácie v spolupráci s Evanjelickým cirkevným zborom v Bardejove.
- **2018** Výstava *Významné štátne výročia v archívnych dokumentoch z rokov 1918, 1968 a 1993*.

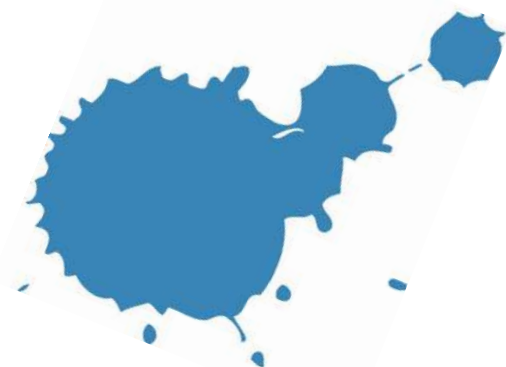
Členstvo v odborných organizáciách

- **1990 – 2016** člen Spoločnosti slovenských archivárov.
- **1994 – 2016** člen Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti.
- **1983 – 2016** člen Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV.
- člen Názvoslovnnej komisie mesta Bardejov.

Ocenenia

- **1989** Medaila k 35. výročiu jednotnej organizácie archívniectva v Československej socialistickej republike.
- **1996** Križkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívniectva.
- **2005** Sasinkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívniectva.
- **2020** Cena primátora mesta Bardejov za významný celoživotný prínos v oblasti archívniectva a interpretácie historických artefaktov mesta Bardejov.

Mgr. Mária Fedorčáková, PhD.
Katedra histórie Filozofickej fakulty
Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

SPOMÍNAME

ZA PANI ZUZANOU ŠČAMBUROVOU

Dňa 29. septembra 2025 po dlhej a ťažkej chorobe vo veku 75 rokov opustila rady archivárov dlhoročná pracovníčka Štátneho archívu v Prešove pani Zuzana Ščamburová. Zuzana Ščamburová sa narodila 5. júla 1950 v Jenkovciach v okrese Sobrance v rodine Michala Kokoša a Anny, rodenej Bérešovej. Po skončení základnej školy navštevovala v rokoch 1965 – 1969 Strednú školu spoločného stravovania v Prešove. Po jej absolvovaní sa v roku 1970 zamestnala v Štátnom archíve v Prešove, kde pôsobila až do svojho odchodu do dôchodku 31. decembra 2007, teda 37 rokov.

V archíve najprv pracovala ako administratívno-správna pracovníčka, popri kancelárskej práci vyhotovovala výpisy a odpisy z archívneho materiálu. Neskôr bola poverená vedením bádateľne, mala na starosti evidenciu archívneho dedičstva, prírastky a úbytky materiálu, lokačné prehľady a vyhotovovala domáce i zahraničné genealógie. V rokoch 1997 – 1998 si rozšírila odborné vzdelanie a absol-

vovala dvojročný kurz archívniectva v Bratislave pri Inštitúte verejnej správy MV SR. Popri bádateľskej agende spolupracovala na príprave Informatívneho sprievodcu po štátnych archívoch, na publikácii Cirkevné matriky na Slovensku a robila tiež výpisy z matrik pre Maticu slovenskú do Biografického lexikónu Slovenska. Z archívnych fondov formou katalógu spracovala Odbočku Ústredne štátnej bezpečnosti pri Policajnom riaditeľstve v Prešove (1927) 1938 – 1945.

V súkromí bola Zuzana starostlivou a obetavou matkou. S manželom Pavlom Ščamburom, ktorý tiež pracoval v Štátnom archíve v Prešove ako manipulačný pracovník, vychovali dvoch synov Pavla a Richarda. Svoju prácu vykonávala precízne. Navštevníci a bádatelia si ju pamätali ako ochotnú a erudovanú archivárku, ktorá im vedela poradiť a pomôcť zorientovať sa vo fondoch. O svoje skúsenosti získané dlhoročnou praxou sa rada podelila s mladšími kolegami. Čas na dôchodku si vyplňovala ručnými prácami, riešením krížoviek a rada navštevovala Prahu, kde žije jej mladší syn. Po smrti manžela v roku 2021 sa jej zdravotný stav postupne zhoršoval a posledné mesiace bola odkázaná na odbornú opatrovateľskú starostlivosť. Česť jej pamiatke.

PhDr. Daniela Pellová
Štátny archív v Prešove

*Nezomrela som, lebo viem,
že budem žiť stále v srdciach tých,
ktorí ma milovali.*

*S hlbokým žiaľom a zármutkom oznamujeme
všetkým príbuzným a známym, že naša drahá*

Zuzana Ščamburová
rod. Kokošová

*nás dňa 29.septembra 2025 vo veku 75 rokov navždy opustila.
Posledná rozlúčka s našou drahou zosnulou bude v piatok 3.októbra 2025
o 13:00 hodine podľa obradov evanjelickej a.v. cirkvi v Obradnej sieni GLÓRIA.*

Odpočívaj v pokoji!

Smútiaca rodina

PF 2026

**Šťastný Nový rok
Vám prajú**

**Spoločnosť slovenských archivárov
a redakcia Fóra archivárov**